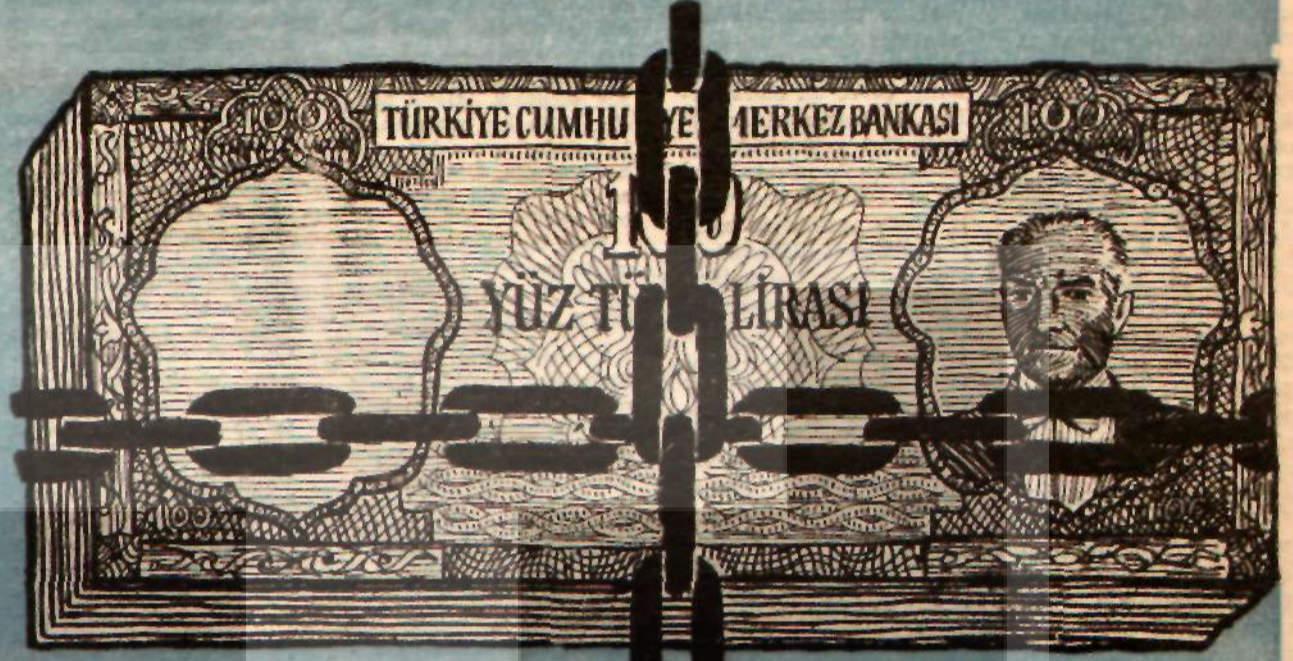

YÖN

VII. EĞİTİM
ŞÛRASINDAN
NELER
BEKLIYORUZ?

ORTA SAYFADA

Piyasa
ve
TÜSTAY
Hükümet

Başbakan piyasayı ferahlatırdı mı?

Nimet Arzık'a mektup

Sayın Nimet Arzık «Tartışmaları tolerans içinde karşılırsınız» o halde benimkine de aynı toleransı gösteriniz. Yön'ü ilk çıktığı gün büyük bir heyecan, biraz da merakla okudum ve her sayısını yine aynı şekilde okuyorum. Bir çok yazıları tasvip ettiğim halde, bir çoklarımı tasvip etmiyorum. Bu arada sizin yazılarınıza da hiç yerinde bulmuyorum. Bunu toleransınıza güvenerek, sizin deyişinize göre ta içinde gelecek söylüyorum. Yön'ün çabası nedir? Bu henüz sizin yazılarınızda belirgin değil. Yön bugün Türkiye'deki fikir açığına ufak - büyük bir yardım yapma yolundadır. Bir davanın yayındır. Ya siz yazılarınızla hangi davaya hizmet ediyorsunuz? Tutup bir de fikirlerini ve tutumlarını günde değiştiren gibi değiştiriveren bir günlük gazete ile karşılaşıyorsunuz. O zaman neredeydiniz? diyorsunuz. Gerçi ben 40 okuyucudan biri değilim ama o yazı serinizin Yeni Sabah gazetesine çok yaradığına eminim.

Son Yön'ün sayfalarını karıştırdım, yazınızın nasıl sırtıtığını siz de göreceksiniz. Fikir yazılarınızla süslü sayfaların arasında, gayesiz bir yazı. «Fikir Atatürkçülüğü ve Kellime Atatürkçülüğü», «Çarpışan İki Tez» gibi kaliteli yazıların ardından siz.

Yazılarınızdan uygun görmediğimiz pasajlar istiyorsunuz. Size bir kaç tanesini bir fikir verebilir düşüncesiyle sunuyorum. Büyük memleket davalarının arasında bunları yazmanın önemsizliğini, hiçliğini tekrar ediyorum. Hasan Saka'nın hayvanı elbiselerine fiyonk iştikmaya bayılmış, pek alaturka iniş, boyu uzunmuş, dans etmeğe bayılmış, ne önemli değil mi? Ya İsmail Rüştü Aksal'ın düşünüşü, bir sütun Yön. İncir çekirdeğini dahi doldurmayacak bunlara neden lüzum görüyorsunuz? Rica ederim bana ne bunlardan. Gelinliği güzelmiş veya değılmış, kayın valide- si Paris'ten basır şapka almış veya almamış.

Türkiyede neler var yazılacak, neler var söylenecek. Onları yazın, onları söyleyin.

Cengiz YALÇIN
(Atom Fizikçi Asistanı)

Arzık'ın savunması
Okuyucuların Nimet Arzık hakkındaki yazılarını merak ve hayretle okudum. Bu yazılarla ilgili bazı sorular kafamı meşgul etme-

ğe başladı: Arzık'ın yazılarının reaksiyon doğuran tarafları neler olabilir? Bir düşüncecinin ve fikrin ifadesi için neden çok imzalı yazı? Bu türlü hareketlere sevkeden saikler nelerdir? Yöne belki de imza atmış bir münevverin «... boş ve bilgisiz bir kadıncığızın...» şeklindeki ifadelerine kadar inmesinin ne faydaları olabilir? Herseyden evvel bir fikre veya kanaate karşı böyle hücumlar haksızlık değil midir? "

Geçmiş devrin bütün ölçülü ve ölçsüz hareketleri, bize örnek ve ibret tablolarıdır. Bunun için hangi devre ait olursa olsun, bu tablolar bizim kıymetli ölçü vasıtamızdır. İşte bunun içindir ki, Arzık'ın «Sakit olmayanların iç yüzü» yazıları ile onların memleket idaresindeki başarısızlık ve noksanlarının karşılığını ödeme ruh rahatlığını duyularına fırsat vermeliyiz. Onları son günlerinde tamnak fırsatını bulanlar iyi bilirler ki, bu onların dünyadan götürmek istedikleri son arzuları idi. Ne gariptir ki, biz onlar için onların istediklerini istemiyoruz. Ve bu sebep bizi idallerimizden soğutmaktadır. Üniversiteli idealist gençler ve onlarla aynı yönde buluşanlar idallerimize bağlılığı böyle bir sebep (gerçekte sebepsizlik) içerisinde eritmeliyiz.

Nihayet şu kadarını da hatırlatalım ki, içişleri, yazarı, memuru, iktisatçısı, mühendis ve doktoru ile hepimizi vazife yüklerimizin altında da mesuliyete çağırın ses, başarıları değil, başarısızlıklarını, çözümlenemeyen büyük memleket meselelerinin, Türk halkının dayanılmaz dertlerinin sesidir. Bu asil sesli tavis politikası kararlıklarında hapsedilmek, neticeye yaklaşırken yol değildir.

Kemal SARAL
(Mühendis)

Arzık'a dair

Bn. N. Arzık'ın karalamakta olduğu tip yazıları ile dergi içinde yeri yoktur. Bence bu bahiste okuyucudan gelen yankılara kulak vermeli. Kendisi (Arzık tolerans) mukabelesinde, ne bakımdan dergiye yakıştırılmadığına maalesef sezememiş bir halde görünüyor. Orsa ki yazılarının derginin seviyesi ve fikir karakteristiği ile alakası mevcut değil. Niçin daha hafif bir yayın organına transfer olmaz? Dikkat olunursa Tolerans isteyen yazın ile kendisinden zevk duyuyorum ve hatta aktıran okuyucuları dedikodu ve yavşaklık alanına sürük-

mek istiyor. Dilerim ona uymasınlar.

Bir değer olarak kalmanın için bu gibiler kendilerini tasfiye etmelidirler. Bunu yapmazlarsa derginin safra atması için imkansız olsun?

Kemal GANOK

Azcık azıcık Tolerans

Derginizin ilk sayısından bu yana her yazısını okuyor, fikirlerinizi her bakımdan benimsiyorum. Sütunlarınızda yer verdiğiniz Bayan Nimet Arzık'ın yazılarını ben de bir çokları gibi tasvibetmiyorum. Nimet hanımın «Azıcık azıcık tolerans» başlıklı yazısı beni biraz olsun yatıştırdı. Gayet haklı olarak biz her yazardan fikirlerimize uygun bir yazı bekliyoruz. Ben, kendisine bu yazısı ile biraz olsun hak verdim.

Evet Beyler «Azıcık azıcık tolerans»

Can KURTULUŞ

S.B.F. öğrencilerine

Memleketimizin güzide öğrencileri, «Arzık'ın yazıları» başlıklı ve 64 imza taşıyan düşüncelerini okudum. Sayın Nimet Arzık, yazılarında, Sâkıt olmayanların iç yüzünü mizahî bir üslûpla aydınlatmaktadır. 1960'ın Sâkıtlarının iç yüzünü 27 Mayıs'ın faşistleriyle millet öğrendi. Sura Sâkıt olmuştulara geldi; bunu da şimdilik Sayın Nimet Arzık'ın usta kalemiyle özetlemeliyiz. Siz kıymetli öğrencilerin tâbir buyurdunuz küstah, ve kaba, düşünce- lerle Sayın Nimet Arzık'ı itham etmenizi menensu olduğunu; o, yüksek fakültenin meşeyti, ilmi ve derin kültürünü ben şahsen bağdaştırıyorum. Türkiye'nin müstakbel idarelerinde ve zifelenirilecek olan sizler, fikirlere karşı müsamahalı, ve çok hassas olmalısınız. ancak böylelikle memleket ve milletimize layık olacak büyük düşünceler gelip gelecektir. Yön'ün millî davalarımıza nasıl candan sarıldığını, yazılarının bu davaları nasıl gerçekçi bir dille kaleme aldıkları sizlerce de takdir nazhar olmuştur. Sizler böyle bir dergiye takdir ederek okuma zevkinde bulunduğunuzdan hepimize candan teşekkür ederim. Bununla beraber sizlere John Stuart Mill'in ve Voltaire'in şu veciz sözlerini hatırlatmak isterim:

«Bütün insanlar toplanmış, bir tek aykırı düşünce dahi susturma hakları olmaz.» (John Stuart Mill), «Fikirleriniz beni tiksindiriyor, fakat onları ifade hürriyetinizi korumak için ölmeye hazırım.» (Voltaire) Hepinizi hürmetle selamlarım.

Hüseyin Sabri ÇİFTÇİ

Arzık'a dair

Yavşalamakta olduğunuz Derrinle, düşünerek, zevkle okuyorum. Bir havanın yazmakta olduğu anlamsız, düzensiz yazılar hiç de Derginize uygun düşmüyor. Fikirden korktuğunuzdan, to-

leransız bulduğumuzdan falan değil, hafifliklerle yükü sözde tahlil denemelerinde bir evvelki kısmı yalanlayan hangi genre'ya konulabileceği belli olmayan kahramanlık taslayan yazılar..

Dr. İbrahim DEMİRELLİ

Arzık'a dair

Bu mektubu yazmamdaki asıl sebep dergide yer alan çok muhterem hanımefendinin yazıları. Dergiden herke si soğutacak bu isim ve bu yazılar. Ne demek istiyor, huzur için çırpınırken, hava yı bulandırmak en mühim vazifesi imiş gibi davranıyor. 1950 - 1960 arasında başta bulunanların memleketi ne hale getirdikleri yetmiyormuş gibi, onlar abidelerimizde de bozmuşlardı. Bir Refik Koraltan'ı ona buna sülümüyor, yağından utunmuş kart zampara diye ayıplardık. Nimet Arzık hanım ne diyor; falanca bayvekil, filân tarihlerde İktidardaydı, kadının kulaklarına sen ne güzelin derdi. Burada bir mantık inşası yapacağım. Sâkıtları hâlen tutan ve fikirlerinden dönmemiş olanlar var. Bunlara karşı denilmek isteniyor - sadece bunlara mı, bütün millete - sadece Refik Koraltan mı böyle şeyler ya - pardi, bak o zamanlar falanca bayvekil de zamparayı, satıyordu. İşte huzursuzluk kaynağı. İşte yine maaziye çıkmalar. Bravo Nimet hanım, onları yani Sâkıtları hiç kimse sizin kadar müdafaa etmemiştir.

Medih GÖLÜ

Altı Okun Bir

Halk Partisinin altı okundan biri inkılapçılığı sen - bolize eder. Yeni harflerin uygulanması, şapka kanunu, tekkelerin kapatılması ve diğer radikal dediklerin köklü inkılaplar Atatürk'ün sağlığında ve onun kurduğu partinin iktidarı zamanında yapılmış olduğuna göre inkılapçılık vasfını kendine maletmekte bu parti haklıdır.

Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde: «Az zamanda çok iş yaptık ama önümüzde yapılacak daha bir çok işler var» diyen Atatürk değil midir?

«Az zamanda çok işler - aşıkça inkılaplar olduğuna göre önümüzde yapılacak daha bir çok işlerin» mânâsı yeni inkılap demek değil de, ya nedir?

Atatürk'ün aramızdan - maalesef - ayrıldığı günden bu yana yapılmış yeni ve köklü bir inkılap görülmüş mü hiç?

Belki çok partili sistem diyeceksiniz. Efendim, çok partili sistem bir ara Atatürk'ün zamanında da vardı. Ama yürümedi. O başka şey. Çok parti sistemi imparatorluk devrinde de vardı. Buna inkılap denmez ki.

Şimdi madem ki Halk Partisi, leop etse bile yeni ve köklü inkılaplardan çekiniyor. Hatta bunları tavizlere bile göz yumuyor, o halde muhafazakâr demektir. Mademki muhafazakârdır, o halde çıkarını okun birini bayrağından. A. ORSAN

«Düşünen Adam» YÖN'ü övüyor!...

«Düşünen Adam» in son sayısında YÖN ve Bildiri ile ilgili şu yazı yayımlandı:

Yön dergisi birinci sayısından itibaren «Bildiri»deki fikirlere iştirak eden münevverlerin isimlerini neşrediyor. Münakaşasız kabul ettiklerine göre üzerinde düşündüklerini zannetmiyoruz, fakat ölü evindeki ağlayıcılar gibi, bunların da için hangi tarafına iştirak ederek imza koyduklarını merakla değer buluyoruz. Herkesin bir derdi olacağını düşünerek bildirilerini de yine herkesin derdli olduğu meseleleri arka arkaya dizerek hazırlayan Yöncüleri bu ustahları yüzünden tebrik etmek gerekirdi. Hakikaten bugün memleketin çektiği ve hiç kimsenin de inkâr edemediği sıkıntılar öyle ustahlık bir üslûpla okuyucuya sunulmaktadır ki, bunlara bakıp da iştirak etmemek imkansızdır.

İktisadi buhran memleketi gittikçe daha fazla tehdit etmektedir diyor Yöncüler. Bu iktisadi buhran karşısında bilhassa münevver kişiler, yani devletten aldığı maaşla ancak hayatını idame ettirebilen dar geliri vatandaşlara kara kara düşünüyordular. Onların hizmet ettikleri devlet kendilerine odacıların bir üst derecesinde maaş verirken, öbür yanda, orta mektep tahsili bile görmemiş kişiler apartman yapıyorlardı. Böyle aşıkâr bir nisbetsizlik karşısında devlet hâlâ niçin bütün dizginleri eline almaz, herkese seviyesine göre bir gelir tevzi etmezdi? Hele kontrol edilmeyen bir liberalist politika yüzünden pek çok kimse yurgun çulukla milyonlar kazanmıştı.

Halbuki bu külfeti daha çok yüklenenlerin iş almeye gelince nasipsiz kalmaları insandaki çalışma gücünü de kırardı. Bu buhran böyle devam edip giderse yarından emin olarak yaşamak da imkansızlaşıyordu. Doğumlar gittikçe artıyor, yatırım yapılmadığı müddetçe insanlar da işsiz kalıyordu. Sırf kâr ganesiyle hareket eden şahsî teşebbüsün, en verimli istihsal sahalarına yatırım yapması da pek beklenmezdi. Doğuda açlık başlamıştı. İktisadi durum böylesine bozuk gittikçe kitlelerin aydınlatılması, yani maarif de ikinci planda kalacak cabül insanların elinde kalan demokrasimiz muvaffak olamayacaktı. Hülâsa, Yöncülerin kesin hatalarla çıkdıkları şu manzara karşısında «hayır?» demek imkansızdır.

Yön'ün Bildirisini dikkatle okuyan münevverler, - münakaşasız imza koyacak kadar sosyalizme angaje değilseler - sahnedeki çatlakların arkasından kulisi az çok görüyorlardı. Yukarıdaki manzara karşısında şaşkınlığı, çaresizliği daha da artacak olan okuyucunun bu perişanlık içinde «medet?» diye sarılması için sahneye bir ip uzatılmıştı. İpin diğer ucunda, «İşte bütün bunlardan tek kurtuluş çaresi sosyalizmdir, çünkü manevî çöküntünün sebebi de iktisadi sıkıntıdır» tiradını ezberden tekrar eden oyuncuları vardı. Sahnenin mükemmelliği karşısında kendilerini de birer artist gibi oyunun seyrine kaptırılmış olan seyirciler acaba kulistikilere de iştirak edebilecek miydi?

İşin bu kadarını düşünmeye aslında pek lüzum da yoktur. Yöncüler her şeyden evvel doğru söyleyen insanlardı, anlattıkları vakıalar tamamen doğru idi. Bu doğru sözlü kişilerin çare bulmakta da derdi teşhis etmede olduğu kadar maharet göstermesi beklenirdi. Nitekim derginin her sayısı imzalarla dolup taşmıştı. Anadolunun muhtelif köşelerinde memleket dertleriyle hergün karşı karşıya gelen devlet memurları, hükümetin gösterdiği alıksızlıktan şikâyet ederek, onu bu meselelere eğilmeye davet eden Yön'ü tasvip ediyorlardı. Bunlardan bir veteriner, köylünün perişan halini yakından gören bir insan olarak devletin lüzû bir kalkınmaya önem vermesini istediğini yazıyor ve bildiriye imzasını koyuyordu. Bu masum ve doğru düşünceli insanları attıkları imza yüzünden suçlandırılanlar da oldu. Ashında yanlış düşünenler bu ikincilerdi. Bir ortamektep öğretmeni, bir kasaba veterineri, bir gazeteci, bir köy öğretmeni sosyalizmin ne olduğunu elbette bilemezdi, bu bilgiyi onlardan beklemek de haksızlık olurdu. Zaten imzalarının arkasında şu veya bu sisteme karşı bir özelem değil, halihazır duruma karşı bir şikâyet okunuyordu. Yön dergisi, bu insanlara dost meclislerinde, münakaşa toplantılarında rahatça harcaşacak turturaktı, klişe nevinden bol bol fikirler ve sloganlar da veriyordu. Üstelik ilmi hüviyet iddiasıyla çıkan bir derginin birçok yarı-münevvere bir prestij ve tatmin duygusu vermesi de beklenir ve bu pek tabii olurdu. Kimbilir kaç kişi orada neşredilen isimli arkadaşlarına göğsünü kabartarak göstermişti?

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ
(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

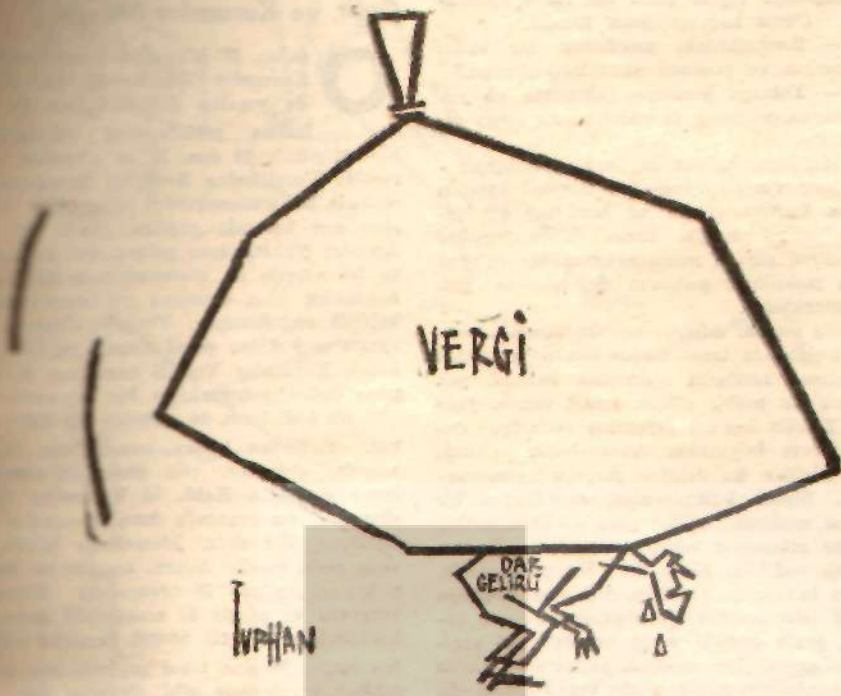
İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: **DOĞAN AVCIOĞLU**

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR - ANKARA.
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenarf sokağı 32 Cagalolu, Posta kutusu: 512 - İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. - İSTANBUL

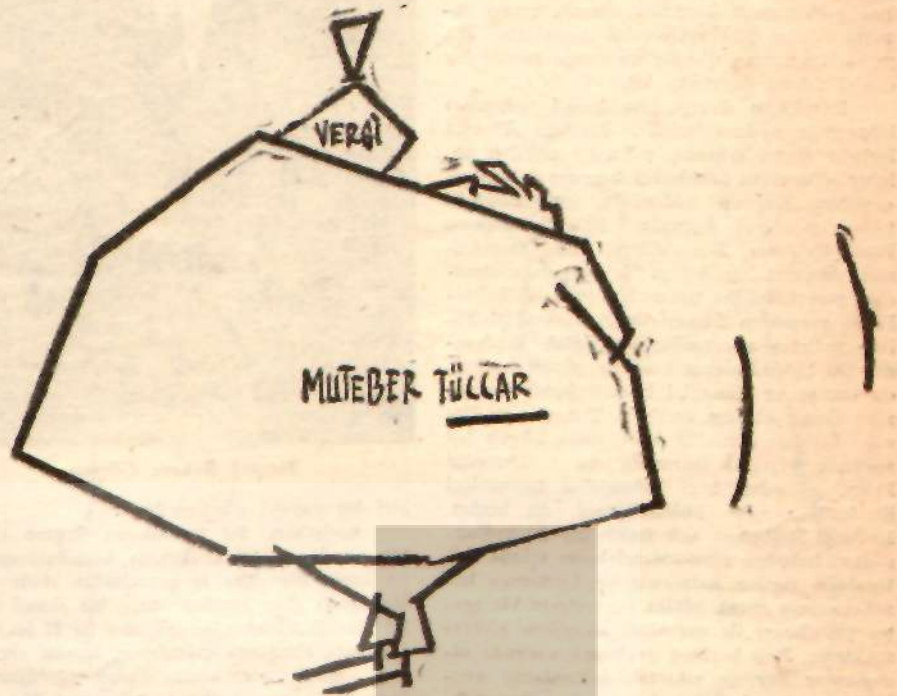
ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarrifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilave yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarrife ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN, 7 Şubat 1962

İPŞAN

MAKÛSEN MÛTENASİPİ..

BAKIŞ

PIYASA

Çalışımızda devlet adamlarını koruyan bir kuvvet var: Piyasa. «Şu tedbir alırsam piyasa neder? Dayandığımı söylersem piyasaya zararlı mı olur?» tarzında endişeler devlet adamlarına sık sık hâkim olur.

Büyük kimseler, piyasa adına devlet adamlarının karşısına çıkar: «İşte gerekli tedbirler. Bunları yapmazsamız, durgunluk ve işsizlik ortadan kalkmaz. Piyasa canlanmaz. Piyasaya güven gelmez» der. Devlet adamları da çaresizlik içinde, bu talepleri, ellerinden geldiği kadar yerine getirmeye çalışır.

Kimdir bu piyasa, nedir, neyin nesidir? Kesin şekilde kimse bilmez. Bilinen, piyasa denince İstanbulun akla geldiğidir.

Piyasanın, iş hayatındaki hâkim durumu dolayısıyla, kudretini küçümsemek lazımdır. Bilhassa Batıda, piyasa temsil eden bir kaç yüz aile, zaman zaman, istediklikleri hükümetleri devrecek, istedikliklerini iş başına getirecek kadar kudretli olmuştur. Meselâ Fransa'da 1924 teki Herriot, 1938 daki Leon Blum hükümetleri, piyasaya önünde âleiz bir önemi önemli başarıya uğramışlar. «Kafamızı para duvarına çarptık», «200 milyon 200 aile idare eder» gibi sözleri bu başarıya uğramışlardır.

Özel teşebbüsün yeni yeni gelişmesi, tedbirli bir safhada, piyasa, memleketimizde, Batıdaki kudretine sahip değildir. Türkiye'de devlet, her alanda olduğu gibi, iktisadi hayatta da oldukça hâkimdir. Fakat piyasa adını verdiği gibi, her iktisadi güç yavaş yavaş gelişmekte, siyasi güç üzerinde, çeşitli yollarla tesirini hissettirmektedir. 27 Mart'ta devlet ihtilâlcileri, reform düşüncelerini toplumun kapsamak zorunda kalarak, piyasa adını tanımışlardır.

Piyasa ne istiyor?

Piyasa ve Hükümet geçen hafta karşı karşıya geldi ve piyasa taleplerini Hükümete bildirdi. Bu talepler, tam bir sadakatle, şöyle özetlenebilir: «Durgunluğun ve işsizliğin giderilmesini, özel teşebbüsün memleket kalkınmasında önemli bir rol oynamasını istiyorsunuz. Pekâlâ, Fakat piyasa için aşağıdaki tedbirleri almanız lazımdır. Meselâ vergiler çok ağırdır. Yatırımlar vergiden muaf tutulmalı, servet vergisi kaldırılmalıdır. Gelir ve Kurumlar

vergileri nisbeleri indirilmeli, vergi usul kanununun ağır hükümleri hafifletilmelidir. Vergi cezaları affedilmeli, vergilerin ödenmesi geciktirilmelidir. İhracat sanayisinde, elektrik ve mahrakat fiyatları, (Devlet hâlen de zararına satış yapmakla beraber) ucuzlatılmalıdır. Yüksek fiyatlı bazı mâmullerin ihracı için, vergi indimleri, vergi muafiyetleri ve prim verme suretiyle, devlet, yardımcı olmalıdır. Sanayi kredisi yetersizdir. Devlet geniş ölçüde, uzun vâdeli, düşük faizli kredi sağlamalı, kredinin kullanılmasını kolaylaştırmalıdır. Sosyal adalet konusunda, istihsalî aksatılmayacak prensipler hâkim kılınmalıdır. Özel sektörün yatırım alanı kesin şekilde çizilmelidir. Planlama Teşkilâtı, özel sektör ile daha geniş danışmaya ve dayanışmaya önem vermeli, yatırım kararları verilirken, özel teşebbüsün son bir mütelaası alınmalıdır. Piyasa üzerindeki devlet kontrolü azaltılmalıdır. Siyasi istikrar, mutlaka gerçekleştirilmelidir. Değil sorumlu kimseler, politikacılar, hattâ fikir adamları ve gazeteciler, özel teşebbüsün hoşuna gitsin diye beyan ve yazılardan kaçınmalıdır.»

Fikir Hürriyeti ve Piyasa

Piyasanın fikir ve söz hürriyeti anlayışı, son derece ilgilidir. Özel teşebbüsün selâmeti uğruna, adaletsizliklerin, haksız kazançların, vergi kaçakçılığının, çeşitli dalaverelerin, hele sosyalizmin lâfi dahil edilmemelidir.

İstanbul sanayicilerinin inönüye sundukları muhtıra, ibretle okunacak şu sözler yer almaktadır:

«Bir gün, çocuklarımız yüksek tahsilde okutmak imkânını bulamamış kimselerin haklı ızdırabını, ertesi gün şu veya bu sebeple Belediye ile anlaşamayan bir kısım esnafın dertlerini, diğer bir kısım vatandaşların Hükümet programında esasen yer almış bulunan haklı taleplerini, velhasıl her çeşit hukukî ve içtimai hâdiseleri münhasıran huzursuzluk yaratmak gayesiyle tahrik ederek, sanki bugünden yarına derhâl hepsinin tedavileri mümkünmüş gibi iddia, gösteriş ve ağır davranışlarla topluluğumuzu yersiz heyecanlara sevk etmekte ve titizlikle faydalı konulara kullanmamız gereken zamanı ve enerjileri heder ettirmektedirler. Kanaatimizce bu konuda memleket

mukadderatına istikamet vermek durumunda bulunan her teşekküle ve ayrı ayrı vatandaşlara büyük ve mühim vazifeler düşmektedir.

Evvelâ Hükümet olarak her fiil ve hareketin ve hatta sarfedilen her sözün, tahrif ve tâdile imkân bırakmayacak tarzda titizlikle ayarlanması, vatanperverliklerinden şüphemiz olmayan muhalif ve muvafık her Partiden Meclislerde vazife almış bulunan Sayın Millet temsilcilerinin soru ve beyanlarında ihtiyatlı hareket etmeleri ve birbirlerini bu yolda teşvik ve ikaz etmeleri, başta malbuat olmak üzere bütün münnevverlerin kıskırtıcı hareketlerden ve sözlerden tevakkül ederek vatandaş huzur ve sükûn içinde Hükümeti ve programını destekleyici bir vasata kavuşturmayı hedef tutmaları, huzur ve güvenin teşekkülüne asgarî diğer tedbirler kadar müessir olacaktır.»

Bu sözler, en kestirme yoldan Faşizme götürür ruh hâletinin üpik bir ifâdesidir. Bununla beraber, piyasaya hak vermek lazımdır. Özel teşebbüsün kalkınmada önemli bir rol oynayabilmesi için, defalarca, yazdığımız üzere, piyasa taleplerinin yerine getirilmesi şarttır. Piyasa nihayet, «bol kredi, az vergi, geniş sübvansiyon, az sosyal adalet, yüksek kâr, güven ve itibar istiyor. Bu durumun tenkit edilmemesini, tenkidî önleyici tedbirlerin alınmasını içermeli sayıyor. Gerçekten özel teşebbüs, bu sayede fazla kâr sağlayabilecek ve kalkınmak için gerekli geniş yatırımlara girişebilecektir.

Özel teşebbüse dayanan ve kitlelere 100-150 yıllık gelişme devresinde oy hakkı bile tanımayan Batı kalkınması, aynı şekilde olmuştur. Ancak istihsal seviyesi yükseldikten sonra, yirminci yüzyılda sosyal adalet talepleri, ilgili çevrelerde yankı uyandırmıştır. İktisadi gelişmenin emekleme safhasında bulunan kalkınma hareketimiz, özel teşebbüse dayanacaksa, aynı yollardan geçmek zorundadır. Ne var ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısında bu mümkün değildir. İsrarla belirttiğimiz gibi, istihsal seviyemiz 18. nci yüzyılda, düşüncü seviyemiz ise 20. nci yüzyıldadır. Bunun içindir ki çağımızda, sosyal adaleti ön planda tutmayan bir kalkınma politikası başa-

rıya ulaşamaz. Sosyal adalet ise, zenginlerden fazla vergi alınması, sosyal masrafların ve ücretlerin artması, kârların azalması demektir. Az kâr ise, az yatırım, rizikodan kaçınma, ticarete ve kaçak teşebbüslere yönelme demektir. Yani özel teşebbüsün, kalkınma vazifesinden istifası demektir.

Meselenin güçlüğü, özel teşebbüs sisteminin acı buradadır. Zira 20. nci yüzyılın ikinci yarısında, sosyal adaletle geniş ölçüde yer vermeyen hızlı bir kalkınma politikasını, (dış yardımlar müazzam ölçüde artırmayacağına göre), hürriyet düzeni içinde yürütmeye imkân yoktur. Nitekim, İstanbul'da, açık sözlü, dürüst ve ciddi devlet adamlarının en özel örneklerinden birini veren Sayın İnönü, bu gerçeği piyasa adamlarına hatırlatmıştır. Başbakanın, piyasa adamları ve herkes tarafından, üzerinde dikkatle durulması gereken sözleri şudur:

Hep beraber geçirmek zorunda olduğumuz dar ve sıkıntılı zamanlarda gelirlikleri yenmek için daha çok uğraşmak, daha az kazanmak gibi gayretler bir hükümete, hem teşebbüs sahiplerine düşmektedir. Bu derlenip toplanma devrinde, vergiler, sosyal adalet, servet beyanname gibi toplumdaki geniş yankıları bulunan konularda bütün iyi niyetlerin ve samimi gayretlerin birleşmesi lazımdır.

Başbakan İnönü, özel teşebbüsü az kazanmaya, çok vergi ödemeye ve sosyal adaleti gerçekleştirmeye davet etmektedir. 1962 Türkiye'sinde, bu zârimdir. Fakat az kazanç ise, az yatırım ve az riziko demektir. Bu şartlar altında da, eğer büyük çapta enflasyona gidilmezse, özel teşebbüsün memleket kalkınmasında önemli bir rol oynayabilme şansı zayıf kalacaktır. Enflasyon ise, memleket ekonomisini, çok kısa bir zamanda çıkmaza sürükleyeceğinden ve şiddetli sosyal huzursuzluklar yaratacağından çıkar yol değildir.

Kısaca, piyasayı ve özel teşebbüsü, son derece güç bir imtihan beklemektedir. Bu imtihanın başarıya ulaşması için, 1945 tenberi özel teşebbüse bağlanan ümitlerin bir daha geri gelmemek üzere son bulmasına yol açacaktır.

Doğan Avcıoğlu

PIYASA

Sorumluluk

Başbakan İnönü'nün başarılı İstanbul gezisinde, işçevreleri, dürüst, sözüne güvenilir, fakat mesafeli bir devlet adamı buldular. İnönü, sık sık «özel yetki sahipleri» diye bahsettiği iş adamlarına, yetkilerinin karşılığı olarak, geniş sorumluluklar yüklediklerini hatırlattı. Bu, piyasanın uzun yıllardır unuttuğu tarzda bir devlet adamı davranışı idi.

İnönü'nün davranışına kendi bakanları bile ayak uyduramadılar. Nitekim Ticaret Bakanı İhsan Gürsan, yıllardır alışılan şekilde «Tüccarın isteklerini ben savunacağım» diyordu. Kurucu Mecliste, işçevrelerinin temsilcisi olarak bulunan Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, Sanayicilere, «Özel teşebbüsün hükümet içinde tam bir muhatapı olmadığı gerçektir. Bu bakımdan Sanayi Bakanlığını gerçekten Sanayicilerin Bakanlığı haline getirme kararındayız» vâdini yapıyordu. Bu bakanlıkların kuruluş gayesi herhalde tüccar ve Sanayici Sözcülüğünü üzerlerine almak olmasa gerekirdi. Ticaret ve Sanayi Odaları sözcülüğü işini, daha büyük bir yetkiyle yapacak durumda ve kudrettedir. Fakat yıllardan beri bakanların işçevreleri ile temalarında kullandıkları dil budur. Halbuki Başbakan, çok farklı bir dil kullanmıştır. İnönüye göre «Memleketin içinde bulunduğumuz şartlar kalkınma ve kurtarma hareketlerinin ancak bütün gayretlerin bir araya getirilmesi ile mümkün olacağını göstermektedir. Hep beraber geçirmek zorunda olduğumuz dar ve sıkıntılı zamanlarda güçlükleri yenmek için daha çok uğraşmak, daha az kazanmak gibi gayretler hem hükümete, hem teşebbüs sahiplerine düşmektedir. Bu derlenip toplanma devrinde, vergiler, sosyal adalet, servet beyanname gibi toplumdaki geniş yankıları bulunan konularda bütün iyi niyetlerini ve samimiyetlerini birleştirmesi lazımdır.»

İnönü, iş adamlarına «az kazanacağız, sosyal adaletin icaplarına yer vereceksiniz. Verginizi ödiyeceksiniz. Servet Beyannamesinin kaldırılmasını istemeyeceksiniz» diyor.

«Gayri safi milli gelirimizin bugün medeni memleketlerde mutad haline gelen nisbetini biz devlet varidatı olarak almıyoruz. Mühim bir vatandaş kültürel vergi dışında kalıyor. Vergi içinde kalanlara dürüst hareket etmişlerci vasıfını bilen, vergisini ödeyen vatandaşları meyyas eder gibi vergi kaçırma» sözleriyle de İnönü, işçevrelerinin geniş çapta vergi kaçırıklarını, yüzlerine söylemekten çekinmiyordu. Basın toplantısında da Başbakan, kalkınmanın gerektirdiği disiplin ile ticaretin liberal temayülünün nasıl uzlaşılacağı sorusuna «kalkınma yapmak istiyen vasıtaları mahdud memleketler, ister istemez kazandıklarını tasarrufla kullanmaya ve bunları mülbrem ihtiyaç yerlerinde, yani verimli olan, rantabl olan yerlere sarfetmeye mecburdurlar» cevabını vererek, özel teşebbüsün, her istediği alanda boşboğ yatırım yapamayacağını belirtiyordu.

Buna karşılık İnönü, özel teşebbüsün geçitli endişelerini gidermeye ve onun gelişmesini sağlamak tedbirleri almaya hazır. Herşeyden önce siyasî istikrarın gerçekleştirilmesi şarttı. İnönü'nün Ordu ile temasları, Genel Kurmay Başkanının ve Kuvvetler Komutanlarının «Hükümete güven» gezi-

Ticaret Bakanı Gürsan

leri bu gayeyi güdüyordu.

Başbakan, bu temasların devam ettiği bir sırada, siyasî istikrarın bozulmayacağını en kesin bir dille işçevrelerine ifade etti. Başbakan «Bir yandan yarı bir ikinci ihtimal olacağı rüzgârı, bir yandan da 27 Mayıs istikrarı almaya çalışıyor, havası estiriliyor. Şimdi size kesin olarak söylüyorum. Sizin huzurunuzda bütün dünyaya ilân ediyorum. İki ihtimalin ikisi de varit değildir. Bu hava tamamıyla yersiz ve sun'î bir havadır. Türk Silâhlı Kuvvetleri görevlerinin memleketin dış ve iç görevinin korunması olduğunu tamamıyla müdrük halde, yüksek komutanlarının emrinde, itaatli bir unsur olarak çalışıyor.»

Sözleriyle, iş adamlarının rejimin akıbeti konusundaki tereddüt ve endişelerini gidermeye çalıştı.

İkinci olarak Başbakan İnönü, hükümetin işçevreleriyle olan münasebetlerinde de istikrarın gerçekleştirileceğini şu sözlerle açıkladı:

«İktisadî kanunların konusunda ve değiştirilmesinde hükümet tasavvurlarını bileceksiniz. Kararlar ve Büyük Meclis kararları nihai çekillerini almadan, bunların memleket ihtiyaçlarına mutabık olması için sizin görüşlerinizden faydalanılacaktır. Herhalde sözüne güvenilir, beklenmedik, baskın çekilme karar alma âdeti olmayan bir idare sistemi kuracağız. Bu yüzden ki, Sanayicilerin ifade ettikleri Maliye, Ticaret, Sanayi, Gönürlük ve Çalışma Bakanlarından mürekkep bir heyetin asgari üç ayda bir sizlerle temas etmesi talebi yerine getirilecektir.»

Haksız talepler

Başbakan İnönü'nün çok fazla vaatten kaçınması, işçevrelerini memnun etmemiş olsa gerek. Zira işçevreleri, çok büyük bir talep listesiyle ortaya çıkmışlardır. Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından hazırlanan taleplerde, «Piyasa başka türlü canlanamaz» gerekçesiyle, mevcut şartları düşünmeyen, çok çabır istekler yaratmaktadır. Bu isteklerin başında vergiler ve servet beyanname gelmektedir.

İnönüye sunulmak üzere, Ticaret odalarının hazırladığı broşürde, servet beyanlarının geri verilmesi, şu gerekçeyle istenmektedir: «Son günlerin en önemli tartışma konularından biri olan servet beyanı meselesinin de mevcut duruluk ve istikrarsızlıktaki rolü ve yitimi tesirleri çok önemlidir. Çünkü:

— Servet vergisi endişesiyle noksan beyan edilen sermayeler hareketsiz kalmaktadır.

— Bir kısım sermayenin yurt dışına çıkarılmasında teşvik edici bir rol oynamaktadır. (Döviz kaçaklığının tirafı).

— Bankalardaki mevduatın bir kısmı çekilmekte ve yeniden yatırılmamaktadır.

— Yabancı sermaye çekmekte ve yatırımlarda çekimser davranılmasına sebep olmaktadır.

Maliyenin servet beyanına münhasıran gelir vergisi içinde bir kontrol vasıtası olarak kullanılacağını ve herhangi bir şekilde servet vergisi ihdas edilemeyeceğini belirtmesi, gayeyi temin edememekte ve arze dilen psikolojik şartların değişmesine kâfi gelmektedir.

Bu durum muvacehesinde, şimdilik servet beyanında ısrar edilmemesini ve geçen yıl alınan zarfların ağılmadan idesini pek önemli bir tedbir olarak teklif etmekteyiz.

Yönün beşinci sayısında belirttiği üzere, servet beyanının kaldırılmasında lehinde İleri sürülen bu deliller gerçeğe uymamaktadır. Siyasî istikrarsızlık, mevduatın bir miktar azalmasına, likit para saklamının bir miktar artmasına sebep olmuş da, bunlar önemli değildir. Kaldı ki bu çekingenlik, servet beyanı ile olmayıp, doğrudan doğruya siyasî istikrarsızlık ile ilgilidir. Servet beyanı, geniş çapta vergi kaçaklığını azaltacak zaruri bir kontrol vasıtasıdır. Onun kaldırılmasının istemesinin temel sebebi de, kaçaklığın bulunması korkusudur. Meselâ 1957 yılında, vergiye tâbi gelirlerin yüzde 65 ni memur, subay, işçi gibi ücretlilerin geliri teşkil etmektedir. Tüccarların (Sanayiciler ve borç para verenler dâhil) gelirleri ise, yekûn gelirlerin ancak yüzde 21 ine erişmektedir! Bu rakamlar hile, ticaret erbabının çok geniş çapta vergi kaçırığını göstermeye kâfidir. Servet beyanı ise, vergiye düşük gelir gösterdiği halde, serveti durmadan artanlara, hesap sorma imkânını getirmektedir. Kaldı ki servet beyanı kötü niyetli mükelleflerin aleyhine işlemesine karşılık, iyi niyetli korumaktadır. Meselâ Amerika'da bir doktor, bütün şahit ifadelerinin aleyhinde olmasına rağmen, kaçırıldığı iddia edilen gelirlerin servette aklî görülmediğinden hakus bir tarhiyattan kurtulabilmiştir. Bu kontrol usulünün, Amerika'da vergi kaçaklığına indirilmez darbe ise ödürülmüştür.

Şöyle ki Amerika'da vergi beyannamelelerinin ancak yüzde 4'ü incelendiği halde, kaçakçılık yok gibidir. Bu yüzden, halen de faaliyet gösteren meşhur Mafia gangster çetesinin üyelerine verdiği talimatın birinci maddesinde şu vardır: «Herşey yapın, verginizi kaçırmayın. Zira Amerika'da 10 bin dolara üstünde vergi kaçırma imkânızdır. Yakalanırsınız.»

Meselenin bir de dar gelirli ücretliler tarafından önemli vardır. Ticaret erbabının vergi kaçaklığı azaltılabildiği ölçüde, memur, subay ve işçi gibi ücretlilerin ağır vergi yükünü hafifletmek mümkün olacaktır. Bu sebeple, başta işçiler olmak üzere ücretlilerin, servet beyanının kaldırılmasını önlemek için mücadele etmeleri lazımdır.

Hükümet, servet beyannamesinin kaldırılmasını şimdilik düşünmemektedir. Fakat bu konuda, eski beyannamelelerinin geri verilerek, yeni beyannamelelerinin alınması gi-

bi bir tâviz yoluna gidilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu tâviz bile, ilerideki kaçaklıkların kapsamı hazırlamak maksadıyla bugünkü servetlerin işçirilmesi imkân vererek tehlikeli olacaktır. Beyannamelelerinin geri verilmesi ancak bir servet vergisiyle birlikte düşünüldüğünde fayda sağlayabilir. Servetin hemen hemen hiç bir vergi ödemediği memleketimizde ise servet vergilerinin konulması, sosyal adaletin temel şartlarından biridir.

Gelir ve Kurumlar Vergisi

Odalar, 27 Mayıs'tan sonra Gelir ve Kurumlar Vergilerinin nisbetlerinde yapılan değişikliklerin de eski haline getirilmesini istemektedir. Nisbeti yüzde 10 dan, 20 ye çıkarılan Kurumlar Vergisinden Sanayici Raporunda şu sözlerle bahsedilmektedir: «Kurumlar Vergisine son kamula yapılan yüzde 100 zam, Anonim Şirketlerinin gelişmesini durdurmuş ve bu suretle de ekonomimizde büyük bir noksanlık olan sermaye piyasasının teşekkülünü engellemiştir. Yerinde olmayan ve ayrıca makabline samil olarak yapılmış bulunan Kurumlar Vergisi zammının kaldırılması iktisadiyatımız için bir zaruretler.»

Bu iddiaların da gerçeğe bir ilgisi yoktur. Sağlanan bütün avantajlara rağmen anonim şirketler, elle şirketleri olmaktan öteye gitmiştir. Kaldı ki Kurumlar Vergisine zam bu avantajlı durumu ortadan kaldırmıştır. Bir defa, ödemelerde büyük bir vâde farkı vardır. Sonra, anonim ve limited şirketler, yüzde 20 oranındaki Kurumlar vergisini ve yüzde 15 oranındaki genel gelir içinde yüzde 12 Stopaj vergisini ödedikten sonra, kârından tevzi yapmamakta ve ortakları borçlanmış gibi gösteren yarı gizli bir temettü dağıtarak, Kurumların, zamdan önce yüzde 23,5 zamdan sonra yüzde 32 ile vergiden kurtulmalarını sağlamaktadır. Bizdeki anonim şirketlerin yüzde 95 nin bir veya iki allenin fertleri arasından kurulduğu hesap edilirse, bu tarz muvazaaların vergiye tâbi geliri ne kadar azalttığı ortaya çıkar. Nitekim, 1957 yılı için, bütün yurtta anonim, limited ve kooperatif şirketlerin Kurum kazancı 538 milyon liradır. Bunun yüzde 10'u olan Kurumlar Vergisi çıktıktan sonra kalan 484 milyon liradan biraz eksik bir meblâğın, ertesi sene şahısların gelir beyannamelelerinde gözükmesi gerekir. Halbuki 1958 beyannamelelerinde görülen beyanlar toplamı 154 milyon liradır. Yani asıl vakarın 1/3 üdür ve hissedarlar nadiren Stopaj dışında bir vergi ödemektedir. Fakat bütün bunlar Odaların Kurumlar Vergisi nisbetlerinin indirilmesini, iktisadiyatımız için bir zaruret» olarak gösterilmesine engel değildir.

Gelir vergisindeki değişikliklerin bu yıl uygulanması, vergi usul kanununun değiştirilmesi gibi sebepler de aynı me'uliyettir. Odalar, bu taleplerini desteklemek için, gerçeği tahrif eden deliller getirmekten çekinmemektedir. Nitekim Sanayicilerin muhtırasında, bizdeki vergilerin milli gelire oranının Batı Almanya seviyesinde olduğu yazılmaktadır. Halbuki Federal bir devlet olan Almanya'da yekûn vergiler, bize nazaran milli gelirin çok daha önemli bir kısmını ıgal etmektedir. Başbakan İnönü, muhtırayı okuduktan sonra «Millî gelirimiz bugün medeni memleketlerde mutad haline gelen nisbetini biz devlet varidatı olarak almıyoruz» diyerek, iddiaları yalanlamıştır.

Gelir Vergisinin 4 taksitle ödenmesi talebi de, ancak vergi, bir çok Batı memleketinde olduğu gibi, peşin ödendiği tak-

Başbakan İnönü ve Bakanlar İstanbul Belediye Sarayında piyasanın isteklerini dinliyorlar.

GİDEN AĞAM...

dırde makul sayılabilir. Aksi halde, taksitlerin çoğaltılması, devletin özel teşebbüseye faizsiz kredi sağlaması mânâsına gelecektir. Vergi affı talepleri ise, devlet gelirlerini artırma zarureti apaçık ortada dururken, psikolojik bakımdan zararlıdır. Vergi kaçakçılıklarının çok azı tesbit edilebildiğinden, miktar olarak vergi cezaları yüksek değildir. Fakat bu cezaların affı, kaçakçılığa müsahaha eden bir hava yaratacağından, doğru olmayacaktır.

Resmî Sektöre ithalât yasak!

O daların en garip taleplerinden biri, devlet sektörü ithalâtının, özel teşekkül tarafından yapılmasını istemeleridir. Bu konuda Başbakan İnönü'yü de, ikna etmişlerdir.

Ticaret Odası muhtevan, resmî sektörün ithalât yapmaması gerektiğini, şu sözlerle isbata çalışmaktadır: «Bugün piyasadaki hareketliliğine mülahazalarından biri de, Devlet Sektöründe en küçük ihtiyaçların karşılanacak malları dahi bizzat ithal etme yoluna gitmektedir.»

Devlet İktisadi Teşekküllerinin büyük yarımlarını kendilerinin tedarik etmeleri bir dereceye kadar uygun görülebilir.

Fakat, gerek iktisadi devlet teşekküllerinin ve gerekse devletin teferruata varana kadar bütün ihtiyaçlarını bizzat ithalât yapmak suretiyle karşılamalarının çeşitli mahzurları vardır.

Bu mahzurların başında fiyat yüksekliği ve kalite düşüklüğü gelmektedir. İthalâtçılığı esas mevzu olarak seçmiş olanların tecrübe ve bilgülerinden istifade edilmesi memleket menfaatinidir. Unutmamak gerekir ki, ithalâtçılık ta ayrı bir ihtisas işidir.

Bu konudaki tatbikata, müteaddit müraعاتımıza ve vaitte bulunulmasına rağmen yine de devam edilmektedir. Bu tatbikatın durdurulmasında mutlak zaruret mülahaza etmekteyiz. Devlet mübayaalarını özel sektör kanalıyla yaparsa hem piyasaya bir canlılık gelecek, hem devlet daha ucuz ve daha iyi kaliteli mal temin edecek ve hem de neticede vergi hâsılatı artacaktır.»

Aslında bu teklif, devletin ithalâtçılara yüz milyonları bulabilecek olan bir cins sübvansiyon vermesi mânâsına gelecektir. Devletin ithalât işinde ihtisaslaşmış çeşitli teşekkülleri vardır. Bu teşekküller eliyle, devlet sektörü ithalâtını çok daha ucuz ve ihtiyaca çok daha uygun şekilde yürütmek mümkündür. Aksaklık olsa olsa, her teşekkülün ayrı ayrı ithalât yapmasından ileri gelmektedir. Devlet ithalâtının tek bir resmî teşekküle verilmesi, bu aksaklıkları kolayca ortadan kaldıracak ve zarar etikleri söyleyen İktisadi Devlet Teşekküllerinin ihtiyacı ucuz şekilde karşılanacaktır.

İşçi Sigortaları ne diyor?

R esmî Sektörün ithalât yapmaması talebi, ilk bakışta Başbakan İnönü'nün garibine gitmiş ve «ne gibi ithalât» diye sormuştur. Bu suale

Ticaret Odası Başkanı «Devlet İktisadi Teşekkülleri bizzat ithalât yapma yoluna gitmektedir. Bunun piyasada mahzurları olmaktadır. Meselâ İşçi Sigortaları bu yola gitmektedir» cevabını vermiştir.

Halbuki kendisiyle konuştuğumuz İşçi Sigortaları Umum Müdürü Şükrü Soykal, bu hususta şunları söylemektedir: «Tüccarlarımızın, Sanayicilerimizin şikâyetlerini tam olarak bilmiyorum. Yalnız Kurumumuzca yapılan ithalâtta gelince, bunlar daha çok, açığımız yeni hastahanelere lazım olan sıhhi malzemelerdir. Bazı cihazlar var ki, bunları iç piyasada bulmak ya mümkün değildir, ya da çok eskileri bulunur. Halbuki biz en son icatları takip etmek zorundayız. Sağlık tesislerimizin daha iyi şartlar içinde, daha iyi malzeme ile işlemesi asıldır. Yakında ihtiyacımız olan bazı şeyleri daha ithal edeceğiz. Yüzbölnerce insanın sağlığı bahis konusu iken, ihtiyaçlarımızı tüccarın getireceği mal ile karşılamayız. Yani onların getirmelerini bekliyoruz. Bakanla bu hususları henüz görüşmedim. Nelere dair söz verdiklerini bilmiyorum. Yalnız bulunmayan ihtiyaçlarımızı ithale devam edeceğiz.»

Görüşdüğü gibi Piyasa «Biz daha kaliteli mal ithal ederiz» dediği halde, İşçi Sigortaları Umum Müdürü «Yüzbölnerce insanın sağlığı bahis konusu iken, ihtiyaçlarımızı tüccarın getireceği mal ile karşılamayız» demektedir.

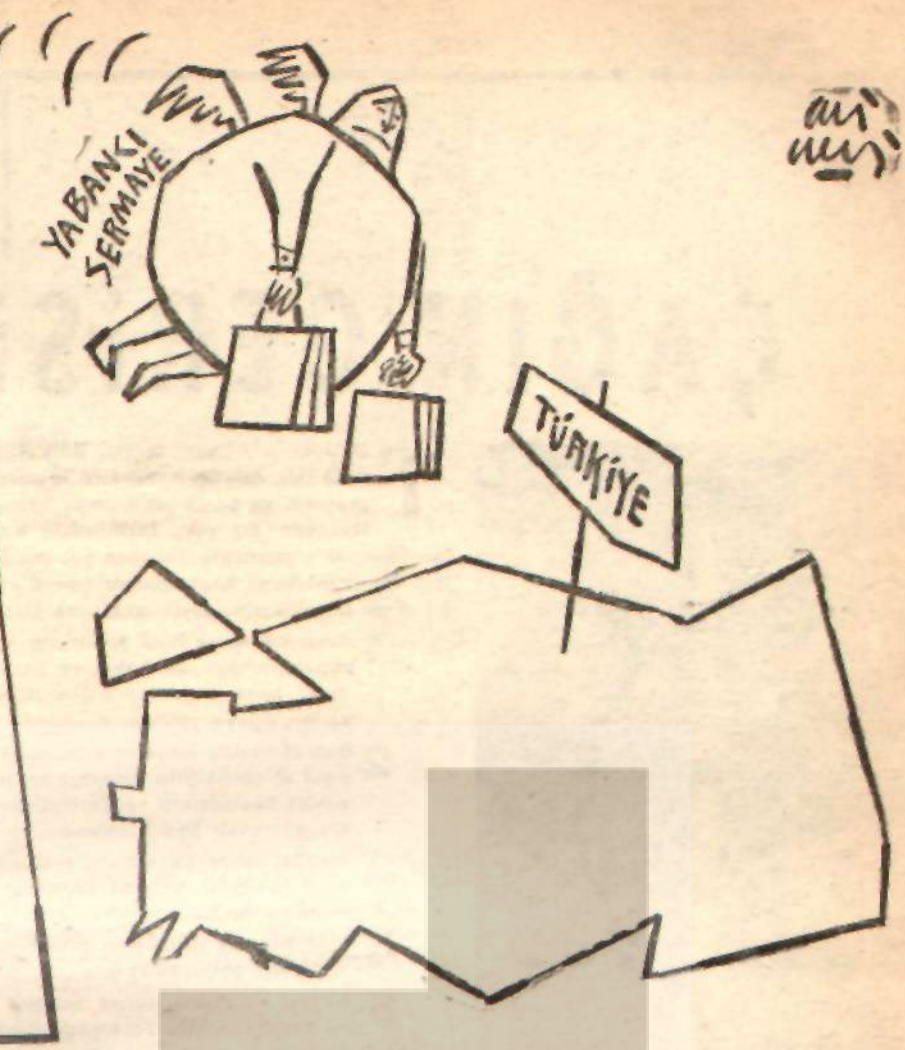
Ne yazık ki, bakanlara danışan İnönü, bu konuda özel sektöre acele cevap vermiştir. Başbakanın yaptığı vaat şudur: «Devlet mübayaalarının özel sektör kanalıyla yapılmasının hem piyasaya canlılık vereceği, hem devlete daha ucuz ve daha iyi kaliteli mal temin edeceği mülahazalarımızı yerinde buluyoruz.»

Bu vadin gerçekleşmesi, devletin daha pahalı, büyük bir ihtimalle daha kalitesiz mal alması ve ithalâtçılara lüzumsuz yere, rahat ve garantili bir kazanç kapısı açılması mânâsına gelecektir. Başbakan İnönü, ilgili devlet teşekkülleri idareleriyle ve Devlet Planlama Teşkilâtı uzmanlarıyla görüşürse, gerçeğin, piyasanın göstermek istediğinden ne kadar farklı olduğunu anlayacaktır.

Cihat Baban'ın başaramadığı

O daların taleplerinden biri de, turistik müesseselerin yapacakları ithalâtta bir kısmı muafiyetler sağlayacak olan bir kanunun çıkarılmasıdır. Böylece lüks inşaat malzemesi, sofra takımları, kumar âletleri v.s. gümrük ödemeden ucuz şekilde memleketimize girecektir. Gümrüksüz ithal edilecek olan bu malzemenin önemli bir kısmının, turistik tesislere mi, yoksa mutlu azınlığın lüksünü karşılamaya mı gideceği belli değildir.

Kurucu Meclis devresinde Basın Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban, turizm kelimesinin büyük cazibesinden faydalanarak, böyle bir kanunu geçirmeye gayret etmişti. Fakat Maliye Komisyonu, tasarrufların ne

GELEN PAŞAM...

gibi israflara ve hattâ yolsuzluklara yol açacağını göremeyen, bilhassa Ferit Melen'in izahlarından sonra tasarıyı reddetmişti. Kurucu Meclis te büyük çoğunlukla aynı görüşü paylaştığı için Bakan Cihat Baban, tasarıyı geri almak zorunda kalmıştı...

Odalar ve Sosyal adalet

İ şçevrelerinin işçi temsilcisi gözüyle baktıkları Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'i de beraberinde getiren, Başbakan İnönü'nün Sosyal adalet konusundaki hassasiyetini bilen Odalar, Sendikalarından gelecek tepkileri de gözünde tutarak, Sosyal adalet ile ilgili görüşlerini açıkça ortaya koymaktan kaçınmışlardır. Bu konuda, Sanayicilerin muhtevan, «İstisnai aksetmeyecek prensiplerin hâkim kılınması» demekle yetinmektedir. Fakat İzmir'deki tüccar ve ithalâtçılar, Sosyal adalet anlayışlarını, Ticaret Bakanına samimi bir şekilde açıklamışlardır. Bu çevreler, İhsan Gürsan'a «Çalışma Bakanı her gittiği yerde grev hakkı verilecektir» diyor. Acaba bu grev hakkının ihracata yapacağı tesirler gözden geçirilmiş midir? Sayet grev tanınmasa, ihracatımız tamamen bahtalanacaktır. Şimdiden daha, amelîler arasında bu yolda hareketler kendini göstermiştir.» Şeklinde dert yanımlarıdır.

İşçilerden, «Amelî» diye bahsederek, nasıl bir zihniyete sahip olduklarını ortaya koyan bu çevreler, daha önce hükümete sunulmak üzere hazırladıkları iki raporda, İzmir'in 90 bin işçisini çeşitli sosyal haklarından yoksun bırakacak teklifler ileri sürmüşlerdir.

Bütün bunlar, Sosyal adalet anlayışının işçevrelerine, tatlılıkla yerleşmeyeceğini gösteren belirtilerdir. Başbakan İnönü'nün «az kazanç, çok sorumluluk» formülü de işçevrelerinin alışkanlıklarına ve özel teşebbüsün mantığına uymamaktadır. Bu sebeple, milletlerarası sahnede fazla bir başarı sağlayamayan «bir arada kardeşçe yaşama» politikasının yürütülmesi kolay olmayacaktır.

Başbakan İnönü, işçevrelerine, iyiniyet, dürüstlük ve açıklık örneği vermiş, fakat menfaatlerinden fedakârlık yapmalarını istemiştir. Hazırlıksız özel sektör için bu, büyük bir batıhandır.

BÜTÇE

İlgisizlik

B ütçe Karma Komisyonundaki ilâvelerle enflasyonist karakteri, biraz daha keskinleşen 1962 Bütçesinin, 2 Şubat'tan itibaren Senatoda müzakeresine başlandı. Görüşmelerin, en belirli vassı. Sayın Senatörlerin, konuşmalarına karşı gösterdiği ilgisizlik oldu. Müzakereler sadece içinde açılan oturumlarda, konuşmaların umumî seviyesi geçmiş yıllar seviyesinde olduğu halde, zaman zaman 20 Senatör-

rün huzurunda devam etti.

Maliye Bakanı Şefik İnan'ın konuşmasında, şimdiye kadar söylediklerinden fazla bir şey yoktu. Fakat Bakan, henüz kesin bir şey olmamakla beraber, gerekli dış yardımların sağlandığını söyleyerek, yürekleri ferahlattı.

Görüşmeler sırasında kalitenin geçmiş yıllara nazaran yükselmesine rağmen ekonominin içinde bulunduğu durumu bütün şumulüyle tahlil eden ve gerekli pratik neticeleri çıkaran konuşmalara fazla rastlanmadı. Sözlere numara vermek gerekirse, en yüksek notu Tabii Senatör Mucip Ataklıya vermek lâzımdır. Ataklı'nın, arkadaşları adına yaptığı konuşma, en iyi hazırlanmış olan bütçe tenkidiydi.

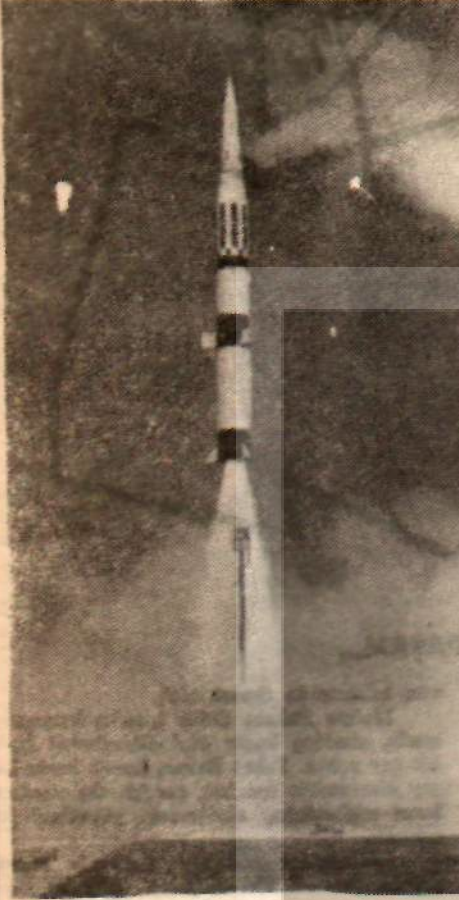
Ataklı, devlet giderlerinin, gerek cari, gerekse yatırım harcamaları yönünden, artması lazım geldiği ve esasen arttığı bir devrede girişilen bir vergi affı kampanyasının isabetsizliğine ciddiyetle parmak bastı. Köklü bir iktisadi felsefe yerine, her gruba tâviz veren kısa ve aceleci bir takım gayeleri gerçekleştirme telaşında olan bütçenin bu vassını, Tabii Senatör, ortaya koymasını bildi. En iyi tahlili de, verilen millî gelir artış rakamları ile gerekçenin bir diğer yerinde görülen sermaye-hâsıla katsayısı arasındaki tezatı beklilikle yaptı. Fakat, özel sektörün daha fazla himayesini isteyen parasallar, konuşmanın umumî havasına uymadı. Tabii Senatör, en yüksek gelişme hızının İngiltere ve Amerikada bulunduğunu söyleyerek, ufak bir maddî hatâ da yaptı. Aynı hatâyı, geçen yılki Bütçe konuşmasında,

Senatör Mucip Ataklı

Türk milleti yaşayışını, Türkiyede insan gücünün hareketli haline ve çağımızın sosyal ilkelerine göre düzenlemelidir. Eğer bunu yapamazsa, içinde yaşadığımız çağın ilerleme hızına da ayak uyduramaz. Çağdaş hayat nizamının gerisinde ve dışında kalır.

ÇAĞIN GERİSİNDE KALMAK

Batıda füze devri...

... Bizde Saidi Nursi!

Türkiyenin iktisadi tarihi, Batı dünyasını devir devir ileri iten büyük hamlelere memleketimizin katılmasının ve bunların dışında kalmasının hikâyesinden ibarettir. Bu yazı, tarihimizin bu yönden etraflı bir incelenmesi olmamakla beraber yazımızda, batı âlemini ileri iten bu hamlelerin başlıcalarını işaret etmek istiyoruz. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1 Amerikanın ve Hint yollarının keşfi suretiyle, Türk imparatorluğunun hayat ve hareket sahası olan Akdeniz havasının arka plâna itilişi. Türkiyenin, yeni açılan dünya yollarının dışında kalışı.
- 2 Batı âleminde meydana gelen merkantilizm hareketine, yani el sanayinin devletçe korunması ve dolayısıyla devlet hazinesinin zenginleştirilmesi hareketine Türkiyenin ayak uyduramaması.
- 3 Batıda buhar kuvvetinin makinalara tatbiki ve «Sanayi inkılabı» denilen harekete Türkiyenin katılmaması ve bu inkılabın dışında kalışı.
- 4 1789 Fransız ihtilâlinin getirdiği anlamlara Türkiyenin ayak uyduramaması.
- 5 Birinci ve ikinci dünya harbinin takiben Çağ Değişimi hareketlerinin Türkiyede lâyıkıyla kavranamaması ve değerlendirilememesi.

Herbiri dünya tarihinin bir yeni devrini açan bu hareketlerin, memleketimiz daima ya dışında, ya gerisinde kalmış ve genel olarak, bütün Çağ Değişimi devrelerinin mânâsını, hiçbir zaman, lâyıkıyla değerlendirememiştir.

Bu hareketlerin; tarihin akışı içinde, kronolojik merhalelerini ve milli kaderimizdeki etkilerini açıklayarak incelemeyi ne kadar isterdik. Ama «Yün» ün çerçevesi ve bu yazının hacmi buna yeterli değildir. Fakat herkes bilir ki, Amerikanın keşfine (1492) ve Hint yolunun açılışına (1498) kadar dünyanın mihreri Akdeniz etrafında dönmüyordu. Dünya ticaretinin yolları bu Jeopolitik alanda döğümündü. Dünyanın zengin merkezleri bu alana ve hinterlandına sergilenmişlerdi. Fakat, yukarıda işaret ettiğimiz keşifler başarıldı ya, dünya yolları okyanuslara açılınca, Akdeniz önemini kaybetti. Dünyanın yeni yollarına döğülen, aktif öncüler oralarında yeni Avrupa ham madde ve sermaye kaynakları ararken, biz İranda, Arabistanda, bize hiçbir şey getirmeyen seferlerle kendimizi harcıyorduk.

Sonra Avrupada Merkantilizm devri başladı. Yeni ülkeler ve yeni pazarlar için alabilirdiğine sanayi mamulleri hazırlamak, bunu başarmak için de el sanayisini Devlet müdahalesi ile ilerletmek, sonra bu sanayi mamullerini hem Avrupa içine, yem yeni açılan deniz yolları üstünden dünyaya yaymak devri. Bu suretle bir taraftan devlet hazineleri tükabasa kıymetli madenlerle dolarken, diğer taraftan, Yeni Avrupanın iktisadi gelişmesi için «ilk sermayeler» birikmiş oluyordu. Halbuki o devirde biz, gittikçe kapalı bir ekonomi içine kendimizi hapsediyor, Devlet hazinesini ise, Akdeniz ve Orta Avrupada hedefsiz savaşlarla eritiyorduk. Anadolu'nun tüketimi ve Celâli isyanları o tarihlere rastlar.

XVIII. inci asrın sonunda ve evvelâ İngilterede buhar kuvvetinin makinalara tatbiki ile açılan sanayi inkılabı ise bizde duyulmadı bile. Ama bu inkılab, Osmanlı sanayisini yıldırdı hızı ile çökertti. Daha Napolyon harpleri bitmeden başlayan bu çöküntü, hele 1815—1858 arasında, Türk el sanayii merkezleri üstünde fırtına gibi esti. 1858 den sonra ise biz, iktisadi manasıyla artık ve fiilen bir yarı müstemlekeydik.

1789 inkılabının Batı âlemine getirdiği uyanışın ise tamamen dışında kaldık. Napolyon devrinde ve bizim «Reisül

—küttap» efendimize (Hariciye nazırı) göre bu inkılab, sadece «Bir hurucu alessultan» yani hükümdara isyandan ibaretti.

Ama birinci dünya harbi sonunda, beklenmeyen bir mucize oldu. Mustafa Kemal yeni Türkiyeyi, asırlardanberi devameden bir tezadın, yani müstemleke ve yarı müstemlekeler arasındaki istismar ve esaret nizamının ortadan kaldırılmasında, birden önder mevkiine çıkardı. Türkiyeye büyük ve tarihi bir misyon bağışladı. Hem millî kurtuluş hareketini yalnız bir askerî savaşa değil, hür, özgür, ileri, plânlı, sosyal adalete uygun, imtiyazsız, sınıfsız bir nizamın ideolojik esasları ile de bezedi. Yani bizim millî kurtuluş hareketimiz, yahut adına Kemalizm diyebileceğimiz fikir ve hareketleri manzumesi, bir taraftan milletler arasındaki tabiiyet nizamına isyan ederken, diğer taraftan, milletin kendi içinde ve kendi yapısındaki tezatları da tasfiye ediyordu. Bu suretle Türkiyeye, ömrü geçmiş klasik bir kapitalizmin sınıf kavgalarına sürüklenmemek için temel prensipler getiriyordu.

Bu suretle ve onun devrinde, sosyal nizamlarını ihtilâllerle değiştiren memleketlerin ödedikleri kan vergisine sürüklenmeden, devletin tanzim ve müdahalesi ile millet içinde aşırı çatışmaları önlemenin nazari esasları memlekette tedvin edilme yoluna giriliyordu. Ama sonra ne oldu? Onun ardından daha bir nesil geçmeden, Onun fikir mirası bir kelime sermayesi haline getirildi. Millî kurtuluş hareketinin milletlerarası mânâsı ise tamamen unutuldu hattâ inkâr edildi. Millî kurtuluş mücadelesine atılmış bütün memlekete karşı arka çevirdik. Milletlerarası toplantılarda daima, millî kurtuluş hareketleri aleyhinde ve emperyalistler safında oy verdik.

Onun içindir ki bugünkü Türkiyede genç aydınların ve gençliğin çoğunluğu, hep tabuları, dondurulmuş kelimeler, köksüz anlamlar, şekiller ve gölgeler üzerinde dâim dururlar. Bu didinmelerin ilk vasfı yapıcı olmamalarıdır. Halbuki çağımız artık bir inşa asrıdır. Sosyal alanlarda, kültür anlamlarında, siyasi haklarda ve teşkilâtlarda, yeni temeller üzerine yeni bir inşa asrı. Bu inşa hareketinin sosyal örgütü, hem milletlerarasında tabiiyeti, hem millet içinde aşırı sınıflaşmaları reddeden ve hürriyeti, bir açık hürriyeti, bir istismar hürriyeti, bir israf hürriyeti olarak almayan bir ideolojik yapıdır. Çağdaş sosyalizmin ilkeleri budur. Bu millî ve sosyal gelişmeyi, komünizm ve saire gibi anlamlarla karıştırmamanı hiçbir kıymetli yoktur. Hele Türk sosyalizmi, komünizmin içinde değil, karşısındadır.

Onun için ilk gayretimiz, Türkiyede insan gücünü, bu gücün hareketli haline göre değerlendirmek olmalıdır. Halbuki bugün bu güç, hareketli haline göre değil, âtil haline göre ele alınmaktadır. Toprağı uyandırmak ve ona yeniden yerleşmek, Türk insanının âtil duran gücünü, yeni kalkınma hızımızın en yaratıcı sermayesi olarak almak, mağaratsız, toprak dâmsız, geçekondusuz, israftsız, sofaletsiz, aydın ve sıhhatli bir Türkiyenin kuruluşunu düzenlemek...

Bizce şimdi Türk aydınının heyecan verici görevi budur. Bu kuruluş devrleri ve meseleleri birer birer işlendikçe görülecektir ki Türk sosyalizmi, hür, özgür, ileri milletler seviyesine ulaşan bir Türkiyenin, Atatürk'ün dediği gibi «Türrel bir plân içinde» inşasından ibarettir.

Şevket S. Aydemir

C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rıfât Aksal da işlemiştir. Aslında, İngiltere ve Amerika, kalkınma hızı düşük memleketler arasındadır.

Günün ikinci kudretli hatibi C.K.M.P. sözcüsü Niyazi Ağırnaslı oldu. Ağırnaslı, vergi kaçaklığı üzerinde öncümle durdu ve vergilerin sadece, menzur ve ücretli sınıflar üzerine yüklediğini delilleriyle ortaya koydu. Programında en aşırı liberalizmi savunan C.K.M.P. bakımından, bu, iyi bir işaretir.

C.H.P. sözcüsü, Hıfzı Oğuz Bekata da, genişleyen hizmetler karşısında yeni vergilere ihtiyacı bulunduğunu belirten iyi bir konuşma yaptı. Maliye Bakanı İnan da bu görüşe, canu gönülden katıldı.

Y.T.P. sözcüsü eski Maliye Bakanlığı Müsteşarı Mehmet İsmen ise, ümit edilene vermedi. Konuşması, bütçenin açıklığı, yatırımların safi miktarı hakkındaki bilinen şeyleri, muğlak bir dille tekrarlamaktan öteye gitmedi. Ekrem Alican, B.M.M. nde bu eksikliği gidermesini herhalde bilecektir.

A.P. sözcüsü Kâzım Yurdakul ise, Devlet Plânlama Teşkilâtından duyduğu endi-

geleri belirtti. Kendisinin ortanın solunda olduğunu söyleyen Yurdakul (ortayı herhalde biraz sağa sınıs olacak). Plânlama Teşkilâtının solun ortasında bir plân yapmak - taş kaçınmasını belirterek, günün acayiplik rekorunu kırdı. Diğer bir A.P. li kâtip, «Siyasi partilerin, birbirlerine çok benzeyen fikir klüpleri» olduğunu söyleyerek, konuşmalara neşe kattı.

Tenkitleme verilen cevaplarda, Karma Komisyon Sözcüsü İlyas Seçkin, bir hâli ilerlemiş göründü. Seçkin, komisyondaki tutuklulardan kurtulmuştu. Yeni tavisler getiren 1 milyar lira porteli masraf tekliflerinin reddedilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması gerektiğini isabetle belirtti. 1964 yılında tamamiyle iflâs edecek olan Emekli Sandığının acıklı durumunu gözler önüne serdi. Bütçelerin elastikiyetini kaybettiğini gider kalemlerinin donduğunu anlattı. Seçkin'in konuşması, müsbet intiba yarattı.

Senatodaki görüşmelerin en ümit verici tarafı, vergi hafifletmelerine, lâfzen da-

hi, hiç bir partinin dokunmaması oldu. Bu, partilerimiz için iyi bir nottur.

EĞİTİM

Yedinci Şûra

1939

danberi her Millî Eğitim Şûrasının açılışında, Türkiyenin okuma — yazma dâvası ve çeşitli öğretim meseleleri zihinleri işgal eder. Her Şûra, açıklı tabloların tasviriyile başlar, tatlı hayallerle sona erer. Yedinci Millî Eğitim Şûrası da, başlangıcı itibarıyla öbürlerinden farklı değildir. Yalnız, bu defa, Şûra'nın toplantı tarihi, Türkiyenin eğitim dâvalarında bir temel felsefe yokluğunun en fazla hissedildiği, bir hamle ihtiyacının en fazla duyulduğu günlere rastladı. Bu bakımdan

Pazartesi günü, Ankara'daki toplantı salonunu dolduran 500 delege ve aralarında Cumhurbaşkanının da bulunduğu davetliler, Millî Eğitim Bakanı Hilmi İnceoğlu'nun açılış konuşmasını dikkatle ve uzunluğuna rağmen, sabırla dinlediler. Basılıp dağıtılan konuşma kırk sayfa tutuyordu ve okunması bir buçuk saatten fazla sürdü. Delegeleler, maalesef, konuşmadan, dağıtılan raporlardaki bilgilerin dışında fazla birşey öğrenemediler. Bakanın nutkunda sık sık Anayasamızın hükümlerine atıf yapılmakta, sonra da bunları karşılamak için neler yapılacağı belirtilmekteydi. Cümlelerde sık sık «Plân», «Program» sözlerinin geçtiği duyuluyordu. Bu arada, metinde, Devlet Plânlama Teşkilâtının adından hep «Devlet Plânlama Dairesi» diye bahsedildiği de kimsenin gözünden kaçmadı. Zaten, nutuktan edinilen genel intiba, esaslı bir plân veya programdan çok, perakende tedbirler havasıydı.

Konuşmanın başlanmasında çizilen genel manzara öbür Şûra'larda belirtilen manzuralardan daha... Türkiye'nin

YÖN, 7 Şubat 1962

15.477 köyü, daha necez okula ve öğretmene kavuşmamıştır. Öğrenim çağında bulunan 4.137.144 çocuktan ancak 2.548.927'si okuma imkânı bulabilmektedir; bir buçuk milyondan fazla çocuk öğretmenden mahrumdur.

Konuşmaya göre Bakan tarafından da benimsendiği anlaşılan ve bu bakımdan ümit verici olan tavsiyeler şunlardır: Kız ve erkek öğrencilerin birbirlerinin daha iyi saygı göstermeleri için, okullarda mümkün olduğu kadar karma öğretime gidilecektir. Fen adını yetiştirilmesine hazırlık olmak üzere bir «İlim Lisesi»nin kurulmasına çalışılacaktır. İlköğretimden sonra, en çok teknik eğitim üzerinde durulacak, bu alan-da plânlı bir hamle yapılacaktır.

Bakanın, din eğitimi konusunda söyledikleri de dikkatle dinlendi. «İmam Hatip okullarımızda ve Yüksek İslâm Enstitüsünde dini hayat yaşanmalı ve öğrenciler okulda ve camide din esaslarını tatbik etmeye bir surette alıştırmalıdır. Gerek İmam-Hatip Okulları, gerek Yüksek İslâm Enstitüsü, maaşlarına ve faaliyetlerine uygun binalar içinde bulunmalı» diyen Bakan konuşmasını, «Yardım Tandır» sözüyle bitirdi.

Eğitim alanında yapılacak hamlelerin temel şartını Köy Enstitülerinin tekrar kurulmasında bu konuya dokunulması boş yere bekletiler. Fakat, meselemin «Öğretmen Yetiştirme Komisyonu»nda ortaya atılacağı ve çetin çalışmaların olacağı muhakkaktır. Nitekim, Köy Enstitüsü davasının benimseyenler, daha ilk günden toplanarak aralarında konuşmaya başladılar. Bu arada Sükrü Koç ve Mehmen Enstitüsü'nün büyük gayret sarfettikleri sözden kaçmadı.

Yedinci Eğitim Şurasının, başarılı bir toplantı olabilmeye ve eğitim davasına yeni bir hamle verebilmesi Köy Enstitüleri konusunda göstereceği davranışın cesur bir davranış olup olmasına bağlıdır. Bu konuda bir hüküm verebilmek için de hafta sonuna beklemek gerekecektir.

TOPRAK

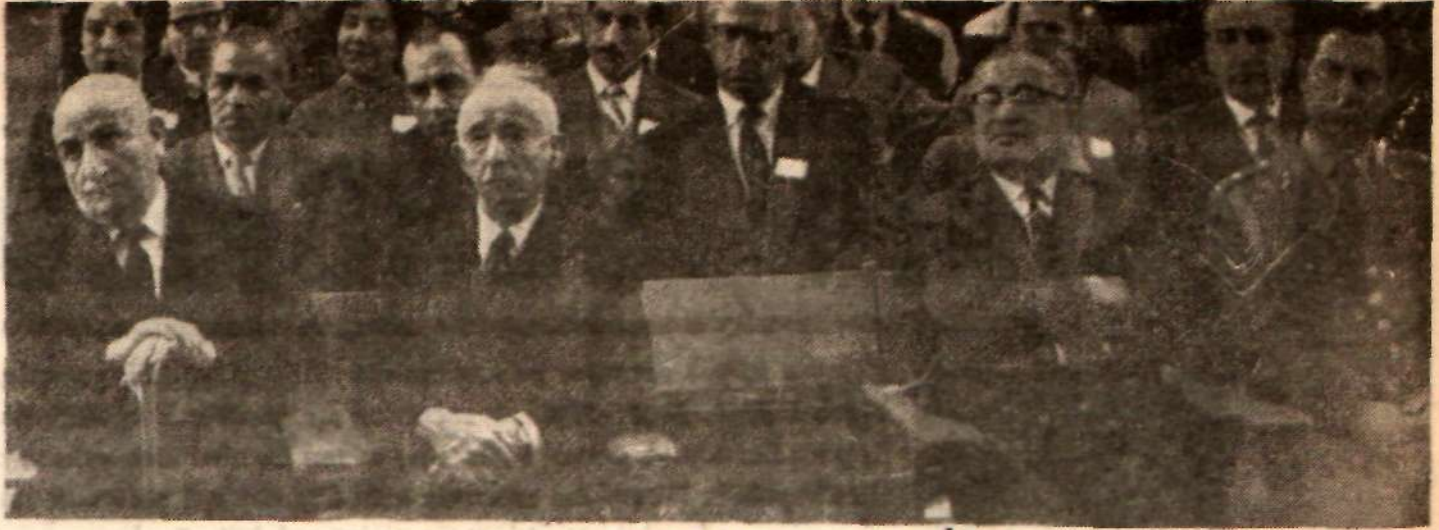
Toprak dağıtım şart

Memleketinde kalkınmayı ve demokrasinin sağlam temeller üzerine oturmasını gerçekten sağlamak için ekonomik ve kültürel reformların yapılmasının sorunu olduğunda vatansever aydınlar söz birliği etmişlerdir. Bu ekonomik ve kültürel reformları gerçekleştirmeden memleketinde demokrasinin köklü olarak yerleşmesine ve ne de gerçek bir kalkınmadan söz edilmesine imkân olmadığı aydınlarımızın anlayışındır. Bu reformların bugün Türkiye için en hayati olanının, toprak reformu olduğu şüphesizdir.

Memleketinde şahit olduğumuz ağır ve sıkıntılı gelişme, binlerce kişi ve köylünün geçirdiği ıstıraplı hayat, yer yer başgösteren ve bugün siyasal hayatımızda bir akın olarak meydana çıkan gerileme tehlikesi ve bunun memleketinde demokratik hayatın tehlikeye düşmesi köklü bir toprak reformunu gerektirememiş olmanıza bağlıdır. 1923 de Türkiye'nin padişahlığı ve sömürgeci devletleri tasfiye ederek yaptığı siyasal istiklâli köklü bir toprak reformuyla tamamlayarak memleketinde gerçek bir demokrasinin temellerini atması gerekirdi. Büyük Atatürk de bunu görmüş ve gereken teebbülgelere girişmiş, fakat ne yazık ki ömrü yetmemişti. Şimdi, İkinci Dünya Harbinden sonra siyasal bağımsızlıklarına kavuşan İttisaden geri kalmış memleketler de, bu bağımsızlıklarını ekonomik alanda da peçinleştirmek için toprak reformlarına girişmişlerdir. Memleketinde demokrasinin yerleşmesini, gerici kuvvetlerin ve demokrasi düşmanlarının kaynaklarının kurulmasını, gerçek ve hızlı bir kalkınmayı ve tarımdaki geri münasebetler yerine daha ileri, modern istisnal münasebetlerine geçmeyi istiyorsak, toprak reformunu gerçekleştirme mecburiyetini artık anlamamız gerekir.

Esasen bugün bir toprak reformu fikrini inkâr etmeye bu reformu isteyenler hile yapmamaktadır. Bunlar «toprak reformu mu? Hay hay.. Herkes toprak reformuna taraftar, fakat önce bu reformdan ne anlamışımızı tesbit edelim; toprak reformu ne demektir, nasıl yapılmalıdır? Dar mı, geniş anlamda mı?» demektedirler. Böylece toprak reformunun muhtevası değiştirilmek istenmekte, mesele karıştırılmakta ve köklü bir toprak reformunu engellemek için Bizansvari tartışmalara girişilmektedir.

Kimse toprağın veriminin artırılmasına ve onun ıslâh edilmesine ve bunun için ekonomik ve mali tedbirler alınmasına, köylüye kredi sağlanmasına, sulamaya... karşı değildir. Fakat toprak reformunu böyle tedbirlerin gerçekleştirilmesine bırakmak ve bunları toprak reformunun vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmek, herhalde bu reformu Yunan takvimlerine bırakmayı isteyenleri

Cumhurbaşkanı Gürsel ve Başbakan İsmet İnönü Şüranın açılış töreninde

pek memnun etse gerekir. Toprak reformu başka şey, toprağın ıslahı ve veriminin artırılması başka şeydir.

Eğer memleketinde toprak mülkiyeti düzeninin sosyal adaletsizlikler doğurduğu kabul ediliyorsa, eğer bu mülkiyet düzeninin daha ileri istisnal münasebetlerine geçilmesine engel olduğu görülüyorsa, eğer memleketinde hâlâ Ortacık kalıntısı istisnal münasebetlerinin hâkim bulunduğu büyük toprak mülkiyeti düzeninin devamı istenmiyorsa ve eğer memleketinde demokrasinin yerleşmesi ve gerileliğin kökünü kazınması isteniyorsa toprak reformunu olduğu gibi anlamak ve uygulamak gerektir. Bu da geniş toprak mülkiyetinin sınırlandırılması ve bu mülkiyetin parçalanarak bu topraklar üzerinde ortakçı ve kiracı olarak çalışan topraksız çiftçilere dağıtılmasıdır.

Menderes'in gerekçesi

Aydınlarımızın bugün hâlâ ne olduğu ve ne olması gerektiği üzerinde anlaşamadıkları toprak reformunu daha 1945 de çok iyi anlamış bulunan Adnan Menderes, memleketimizde niçin bir toprak reformuna ihtiyaç bulunmadığını Meclis kürsüsünden şöyle savunuyordu: «Türkiyede başka memleketlerde görülen ve toprak reformlarının zorlayıcı sebepleri olarak beliren genişlik ve sayıda büyük arazi mülkiyetinin gayi ve hâkim bir nisbette bulunmadığı memnuniyetle görülür. Hâlbuki ne toprakların esasında dar veya verimsiz olması ve bu yüzden toprak tedarikinde imkânsızlıklarla karşılaşılması ne de toprak mülkiyetinin tevezzülünde büyük ayrıntıklar olması ve ne de toprak mülkiyeti rejiminde ortaçağ bakayası hükümlerin yagınakta bulunması gibi zorlayıcı ve sıkıcı durumlar karşısında değildir.»

İşte bundan ötürü, yani memleketinde «toprak mülkiyetinin tevezzülünde büyük ayrıntıklar» olmadığından, bir toprak reformuna ihtiyaç duyulmadı ve 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklarında Kanunu bir türlü uygulanması imkânı bulamadı. Aydınlarımız bir toprak reformundan ne anlaşılması gerektiğini Adnan Menderes'in yukarıdaki sözlerinden öğrenebilirler.

1945 tarihli kanunun başbaça muhaliflerinden olan ve Mecliste bu kanunu şiddetle tenkit eden bugünkü Tarım Bakanı Cavit Oral da şimdi bir toprak reformuna taraftar olduğuna dair demeciler veriyor ve fakat hemen ilâve ediyor: «Toprak reformu sadece (bilhassa okuyunuz) toprak dağıtımını olarak düşünülmeyez. Peki, toprak reformu toprak dağıtımını olarak düşünülmeyez de ne olarak düşünülür? Herhalde kredi olarak... Esasen kredinin önemini Cavit Oral daha 1945 de görmüş ve bunu Meclis kürsüsünden arkadaşlarına anlatmaya çalışmıştı: «Bu hakikatı ve kredinin mâna ve ehemmiyetini ancak benim gibi iş hayatında bulunmuş insanlar... anlayabilirler. «Şüphesiz toprak dağıtımının mâna ve ehemmiyetini» de ancak kendisi gibi büyük toprak sahipleri anlayabilirler. Toprak reformundan bilhassa özel mülkiyete konu olan toprakların dağıtımının anlaşılmasını gerektirdiğini 1945 tarihli kanunu uygulamayan Tarım Bakanı Cavit Oraldan biz daha önce öğrenmiştik. Kredinin «mâna ve ehemmiyetini» de gene 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı devrinde çok iyi anladık.

Bugünkü Anayasa bir toprak reformu için toprak mülkiyetinin sınırlandırılmasını öngörmüştür. Şimdi mesele bu Anayasa hükümünün hayata uygulanması meselesidir.

Oysa bugünkü ılgırlığı havası içinde memleketinde gerçek huzurun ve demokrasi-nin temellini alacak olan toprak reformu bir yana bırakılmış görünüyor. Ve memleket gene ağır, ıstıraplı ve yavaş bir gelişme haline terk edilmiş bulunuyor. Demokrasi onun en büyük düşmanları tarafından emellerini gerçekleştirmek için bir kalkan gibi kullanılıyor.

Dr. Suat AKSOY

İlhan Selçuk

Mukaddesat tezgâhları

Siz Atatürkün yaptıklarına bakınız: Kalk, koskoca Halife hazretlerini memleketten sür. «Halife efendimiz» in ardına da bir tekme... Yallah Padişahın gittiği yere!..

Ondan sonra da, altıyüz yıldan beri ne yapılmışsa tersini yap: Yazı sağdan sola mı yazılırdı; hayır, soldan sağa yazılacak. Fes mi giyilirdi; hayır şapka giyilecek. Devlet teokratik karakterli mi; hayır, lâik olacak. Şeriat mı yürürlükte; hayır Medeni Kanun yürürlüğe konacak.

Yani o güne kadar baştaçı ettiğimiz ne varsa hepsini yık. Yerlerine bir sürü zararlı ve tehlikeli fikirleri devletin temeli say.

Halbuki bütün bu yıkılan müesseseler mukaddesat edebiyatının ince ince iplikleriyle örümcek ağı gibi örülmüştü kafalarda... Eğer Kurtuluş Savaşından çıkmamış olsak, imkân mı vardı, bunların bir tekine dokunabilir mi idiniz?..

Dokunamazdınız.

Atatürk Türkiyeyi kurtardığı için kimse çıkıp da kendisine:

— Efendi!.. Sen bu memleketin nizamını, düzenini bozuyorsun. Sen bu memleketi batırıyorsun. Bizim varlığımızı yok edip, temel müesseseleri mahvediyorsun... diyemedi. Diyemezdi. Çünkü o örümcek kafalarının devleti batmıştı zaten.. Batan şey bir daha batmaz.

1923'den önce mukaddes sayılan bir sürü müessese yok edilip yerine «muasır medeniyet seviyesinin» gereklerine uygun müesseseler kurulunca anlaşıldı ki Türkiye'deki düşünce değişimi Türkiyeyi daha kuvvetlendirmişti. Mukaddes bellediğimiz bir sürü yozlaşmış düşünceden kurtulmuşluk, ama daha insan, daha millet, daha medeni, daha Türk, daha özgür olmuştuk.

Bu sayısız tarihi tecrübelerden bir tanesidir ki sonunda vaktiyle mukaddes ve dokunulmaz sanılan eskimş barikadlar yıkılınca vatanın daha ferah, daha güzel olduğu anlaşılacaktır.

★

Şark kafası!.. Şark kafasının bitip tükenmiyen bir sanayii var. Menfaatler dokusunu, mukaddesat pazarında satılan fikirlerin tezgâhlarında örme. Vaktiyle Batı aynı yolunu yolcusu idî. Ve bu Batı, bütüldüncelerden kolay kurtulamadı. Doğu ise hâlâ Şark'tır.

Hen de nasıl Şark!.. Batıda insanların aklına sabah kahvaltısındaki tereyağ gibi yumuşak gelen fikirler, Doğuda memleketi torpilliycek dinamitler sayılıyor. Muhafazakâr İngilterede «Majestelerinin muhalefeti sosyalist İşçi Partisi», gelmiş, resmi kabullerde Kraliçenin yamacına oturmuş... Orada taç ve taht protokolunun yer verdiği fikirler, devrimci ve Cumhuriyetçi Türkiye'de hâlâ tehlikeli fikirler sayılmaz mı?

İşte Şark!

Çünkü bu Şark'ta ekonomi «bırakınız yapın, bırakınız geçsin» ekonomisidir. En lüksünden en pahalısına kadar bütün mallar, bütün metaller geçsin. Ama fikirler!... Ama düşünceler!... Onlara yasaklar duvarı: Bırakmayınız yapmayın, bırakmayınız geçmesin.

Çünkü bu fikirler tehlikeli, bu fikirler zararlı. Bu fikirler halkın mukaddes bellediği şeylere karşı.

Neymiş halkın mukaddes bellediği şeyler?.. Efendim, «mukaddes mülkiyet» en başta!..

Herhalde halk, bir türlü ulaşamadığı için İlahî bir sıfat yakıştırmış mülkiyete. Omürbülâh hiç bir şeye malik olmadan yaşayan milyonlarca kişi mülkiyeti mukaddes saymasın da ne yapın? Bir Ülkedeki insanlar «mal» a sahip olamamışlar, «mal» a tapmışlar.

Aşk gibi bir şeydir bu. İlahî vasıflar atfettiği sevgiliye kavuşunca, onun da normal bir insan olduğunu farkedene aşklar gibi, halk mülkiyete kavuşunca onun mukaddes ve İlahî sıfatları kaybolacaktır...

★

Son günlerde bir «mukaddes mülkiyet hakkı» teranesi dalgalanıyor ortalıkta. Mülkiyet mukaddes değildir. Akıl almaz bir menfaat düzenini halkın sağduyusuna Apis Üküzünün boynuzları gibi takmak isteyenler mülkiyet kavramında mukaddesatın ırzına geçmek istiyorlar. Ama yeryüzünde şimdiye kadar hiç bir istisna düzeni, ne kadar takdis edilirse edilmiş yaşamamıştır. Tıpkı saray saltanatının sömürgeci aristokrasisinin süzüm ona Tanrının gölgesi halifenin kanadında yaşayamadığı gibi.

1923'den önce mukaddes sayılıp önünde secdeye geçilen bir sürü menfaat düzeni yerle bir edilip «muasır medeniyet seviyesine uygun» yenileri kurulunca anlaşıldı ki, Türkiye'deki düşünce değişimi Türkiyeyi daha kuvvetlendirmişti. Sayısız tarihi tecrübeler göstermiştir ki toplumlar ilerlerse yaşarlar. Bizim 1950'den beri dış yardımları kapışan bir azınlık, kurdukları menfaat düzeninin önüne «mukaddes» kelimesinin barikadını dondurmuşlar. İstedikleri, Türk aydınlarının bu barikad önünde secdeye varmaları.

Onbeş yıldan beri bu memleketi içten içe yiyen, çürüten, çökerten, bu hale düşürenlerin kimlikleri kimlerin meçhulü değildir. Bir en boş sene daha bu düzen önünde boyunsuz kafalarla secdeye varmak Türkiyeyi biraz daha batırmaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır.

Kalkınmanın "ABC" si

AYDININ SORUMLULUĞU

Gülten Kazgan

Kolayca büyük servetler edinmenin mü mkün olduğu bir çevrede, kültür yerini kültürsüzlüğe, özgür düşünce menfaatlere bırakmak eğilimindedir. Fırsatçılıkla para kazanmak amacını güdenler za ten bu nitelikten yoksun olanlar arasında türeyebilir. Türedikten sonra da edin diği statüyü koruması ancak özgür düşünceyi engelleyebildiği nisbette mümkün olabilir. Toplumun menfaatleriyle çelişen zümre menfaatleri karşısında, toplumun menfaatini savunacak aydının susturulmasının, topluma ne kadar pahalıya mal olduğu açıktır.

Özgür düşünce

Türk toplumunun her yönden çözülmesi güç toplumsal, iktisadî ve siyasî davalarla karşılaştığı bugünlerde «aydın» a büyük sorumluluklar düşmektedir. Gerek basında gerek Parlamento'da mevcut dâvâlar doğrulukla açıklanacak, bu dâvâlara en kısa bir zamanda bir çözüm yolu bulunmasına çalışılacaktır. Aydın, bu çetin savaşın başarılmasında ön plânda rol oynamalıdır. Türkiye'nin kalkınma dâvasının çözümü sadece büyük kütlenin eğitilmesi değil, aynı zamanda bu kütleye önderlik edeceklerin de çok sayıda yetiştirilmesine bağlıdır. Bu önemli görevi başaracak aydının nitelikleri nedir? Türk toplumu bu nitelikleri taşıyan aydınları çok sayıda yetiştirmeye elverişli bir ortam yaratabilmekte midir?

Türk toplumunun içinde bulunduğu buhranlı durum «aydın» ın yeni bir anlam taşıması gerektiğine inanıyoruz. Bu bakımdan, bir yüksek okul diploması almış ve belirli bir kültür seviyesine erişmiş herkese aydın demeyeceğiz. İçinde yaşadığı toplumun dâvâları ile yakından ilgilenen, bunlar üzerinde belirli fikir sahibi, olduğu fikirleri her zaman ve her şart içinde savunmaya hazır, inandığı fikirlerin gerçekleşmesini görmek için çalışan bir kimse, eğitim seviyesi ne olursa olsun bizce aydındır.

Ancak, bu anlayış bir bakıma çok geniş sınırlı, hatâ hiçbir şekilde aydın sayamayacaklarımızı dahi içine alacak kadar müphemdir. Bugün belirli fikirleri inandığını iddia eden, basında ve Parlamento'da savunanlara, bir çaba gösterenlere rastlamıyor değiliz. Bununla beraber, aralarında aydın diyebileceklerimiz pek ender karşımıza çıkabilmektedir. Öyleyse, bu sınırı çizmeliyiz? Aydını diğerlerinden ayırdederken onda ne gibi bir özellik arayacağız? Bizce, bu sınırı çizecek «özgürlük» kavramı olacaktır. Aydın, ancak fikirlerinde ve inançlarında özgür olduğu takdirdedir ki toplumun gerçek dâvâlarını görebilir ve bunlara bir çözüm yolu bulabilir. Aydın kavramı kaçınılmaz şekilde özgürlüğe bağlıdır.

Özgürlük, her türlü peşin yargıdan uzak olarak açık bir kafa ile düşünmeyi, her türlü menfaat kaygusundan uzak olarak fikirleri savunmayı, dâvâlara çözüm yolu aramayı gerektirir. Özgür düşünce'nin hâkim olmadığı hallerde fikirler ne kadar taraftar toplarsa toplarsın, ne kadar hararetle savunulursa savunulsun, ne mevcut dâvâların açıklanması ve ne de çözülmesi konusunda bir yardımcı olmayacak, toplumun menfaatleri ile bağdaşmayacaktır. Özgür düşünceye sahip olmayanlar, bizim anlayışımıza göre, «aydın» olmak niteliğinden çok uzak çığırıklardan başka bir şey değildir.

Gizli el

Türk toplumunun bugün yarattığı fikir ortamı özgür düşünce'nin gelişmesine ne dereceye kadar elverişlidir? Ne yazık ki, çocuktuktan itibaren eğitim sisteminin kafalara geçirdiği peşin yargılar, özgür düşünce'nin yerini peşin yargıya kolayca bıraktığı gibi, toplumdaki baskı gruplarının sağladığı menfaat ve diğer yargıların basit maddî kıstaslar lehine göstördüğü gelişme de, sesini duyuranlarda menfaat kaygusunu özgür düşünceye kolayca hâkim kılmaktadır. Bu sebepler ise, Türkiye'nin başlıca dâvâlarına bugüne dek bir çözüm yolu bulunamamasını bize açıklayabilmektedir.

Çocukta araştırma, soruşturma, kendi kendine bir mesele üzerinde düşünüp bir sonuca varma yeterliliğini geliştirmekten yoksun, çeşitli kaynaklardan aktarılan bilgiyi kesin sonuçlar olarak ezberletmeğe dayanan bir eğitim sistemi, düşünce ufkunu sınırlayıcı ilk duvarı ferdin önüne çocuk yaşta çekmektedir. Değil özgür düşünce'nin ilk basamağı olan şüpheciliği aşılacak, elde edilen bilgilerin tahlil ve sentezini yapıp «kültür» denen hamurum dahi gelişmesini engelleyen bu sistem, peşin yargılara elverişli bir düşünce zemininin ilk harıdır.

Ancak eğitim sistemi kadar ve belki ondan daha da kuvvetli bir etki olarak özel menfaat kaygusu özgür düşünce'nin engelleyicisidir; çünkü, Türk toplumunun bir bütün olarak menfaatleri, toplumdaki bazı sınıfların menfaatleri ile kesin bir gelişme halindedir. Bu gelişme, toplumun aleyhine olan zümre menfaatinin savunulması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Zümre menfaatinin savunucuların elde edilmesi yine bir veya diğer şekilde menfaatlerin savunuculara sağlanmasına dayandırılabilir. İster oy yolu ile parti menfaati şeklinde olsun, ister dolaylı veya dolaysız şekilde ödenen bedelin şahsa sağladığı maddî menfaat şeklinde olsun, toplumda zümre menfaatine dayanan baskı gruplarının mevcudiyeti, özgür düşünce'nin gelişmesini engelleyen başlıca sebep olarak gözükmektedir. Türk toplumunda adeta gizli bir el vardır: Bu gizli el özgür düşünce'nin girdiği veya girebileceği her kuruma rahatça uzanabilir. Çünkü her kurum bir veya diğer şekilde ticarî, siyasî menfaatleri için bu baskı gruplarına bağlıdır.

Gerek eğitim sisteminin kafalara geçirdiği peşin yargılar çemberi, gerek kendi menfaatlerini savunmak gereğini duyan sınıfların, kendi savunucularını menfaatlere garketme, savunmalarını yapmayanları yaratmaları baskı ile boğma siyasî karşısında Türk toplumunun yıllardır mevcut dâvâlarını görmemesi ve bu dâvâlara bir çözüm yolu bulamamasına şaşmamak gerekir.

Kolayca büyük servetler edinmenin mümkün olduğu bir çevrede, kültür yerini kültürsüzlüğe, özgür düşünce menfaatlere bırakmak eğilimindedir. Fırsatçılıkla para kazanmak amacını güdenler zaten bu niteliklerden yoksun olanlar arasında türeyebilir. Türedikten sonra da edindiği statüyü koruması ancak özgür düşünceyi engelleyebildiği nisbette mümkün olabilir. Toplumun menfaatleriyle çelişen zümre menfaatleri karşısında, toplumun menfaatlerini savunacak aydının susturulmasının, topluma ne kadar pahalıya mal olduğu açıktır.

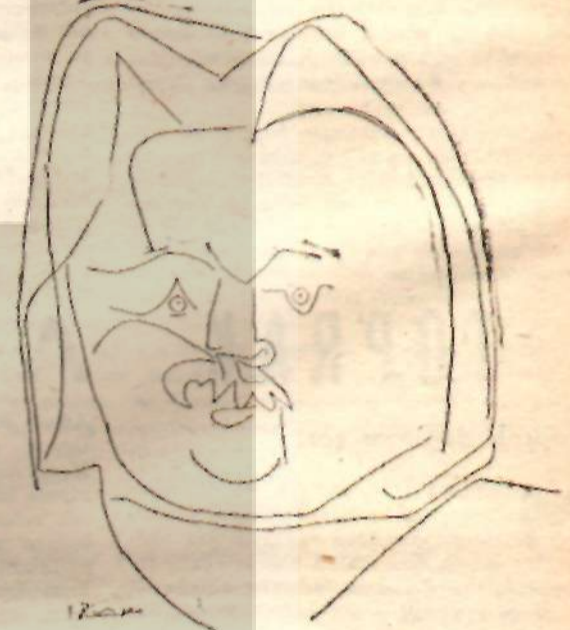
Zümre menfaatleriyle toplum menfaatlerinin çeliştiği hallerde maddî baskıdan başka başvurulan manevî bir baskı vasıtası da Mc Carthy'ciliktir. Kendi menfaatlerinin dar çerçevesinden kurtulamayan dar görüş, bugüne dek kendisine en büyük desteği bir umacı yaratmakta bulunmuştur. Kendi çıkarlarına olmsayan her lutum etrafında yaratılan dehşet ve korku havası, en ilkel bir Mc Carthy'likle toplum için çalışanların susturulması ile sonuçlanmıştır.

Bütün bu maddî ve manevî baskılar bizim anlamadığımız anlamda toplum yararını savunacak aydının yetişmesini engellemektedir, çünkü özgür düşünceyi boğmaktadır. Ancak, bununla da kalmayıp, geliştirdiği kadarı ile de özgür düşünce en ağır şekilde mahkûm edilmiştir. İnsanlığa ateş getirdiği için Tanrıların suçladığı Promete ile özgür düşünceye kavuştuğu için suçladığımız arasında ne kadar benzerlik vardır. Maddî manevî baskılar Türk toplumunda Promete'leri vahşî kuşlara yem yaptırmaktan hiç çekinmemiştir.

Özgürlüğün bulunmadığı bir toplumda sorumluluğun da gelişebileceğine inanmamaktayız. Bugüne dek, gerek basın ve Parlamento'nun gerek toplumda sesini duyurabilenlerin büyük bir kısmının sorumluluk yönünden başarılı bir imtihan vermemesinin sebebinin bu kaynakta aramalıyız. Korkular ve kaygular düşünceyi bağladıkça sorumluluğu da öldürmektedir. Savunduğu fikre gerçekte inandıran, inandığını ise savunmayan insanda, inançları ve tutumunu bütün sonuçlarıyla yüklenme isteği ve yeterliği bulunmayacaktır.

Örnekler

Özgürlükten yoksunluk Türk toplumunda iki çeşit sorumsuzluk doğurmaktadır. Bir şekilde sorumsuzluk, dâvâları ve çözüm yollarını gördüğü halde susmaktır. Kültürlü, bilgili olmak,

PICASSO'nun çizimleri ile Balzac

bizim anlayışımıza göre aydın sayılmak için bundan ötürü yetmemektedir. Susmak, fikirlerin inançların sonuçlarını yüklenmekten, olaylar karşısında çekimser kalmak, sorumsuzluğun belki de en yaygın şeklidir. İtalyan gençliği bugün, faşist Mussolini'nin baskısı karşısında sustuğu, kendini tarih araştırmalarına verdiği için, dünya fikir hazinesine yaptığı hizmete rağmen Croce'yi sorumsuzlukla suçlamaktadır. Sartre, Fransa toplumsal buhranlar içinde yaşarken toplumun dâvâları dışında kalabilen Balzac'ı sorumsuzlukla suçlar. Toplumun dâvâları karşısında susmanın en kolay yol olduğu Türkiye'de susanların hangi birini suçlamalıyız? Toplumun dışında, fildişi kuleler içinde yaşayan sorumsuzlarımız o kadar çok ki, Oysa, susan sorumsuzlarımız çoğaldıkça, dar özel menfaatleri için çırpınan zümreler daha da güçlenmekte, susturmak yolunda sağladıkları başarı güçlerini kat kat arttırmaktadır.

Satılmışlar

Fakat, özgür düşünceden yoksun sorumsuzların en korkunç şekli oy veya maddî menfaat karşılığı satılmış olanlardır. Özgür düşünce baskı altında tutulduğu nisbette, baskı gruplarının satılmış sözcükleri olan bu çeşit sorumsuzların sesleri de daha rahatça yükselmekte; bunların sesi yükseldikçe baskı grupları da güçlenmektedir. Her iki çeşit sorumsuz da özgür düşünce'nin baltalanmasında, biri dolaylı biri dolaysız olarak, başlıca vasıtalaradır. Özgür düşünceyi baskı altında tutan özel menfaat zümreleri, en büyük desteklerini özgürlükten yoksun sorumsuzlar arasında bulmaktadır.

Türkiye'nin başlıca meselelerinin açıklanması ve çözülmesi ise bizim anlamamızda sorumlu aydınların seslerini basında ve Parlamento'da duyurması, çözüm yollarının uygulanması için fiilen çalıştırılmalarının sağlanması mümkün olabilir. Bu bakımdan, Türkiye'nin eğitim dâvasını sadece bir kitle eğitimi dâvası olarak görünlerden ayrılmaktayız. Türkiye'de aynı zamanda bir aydın dâvası vardır. Ashında, kütlenin bugüne dek eğitilmemiş olması da sorumlu aydının yetersizliğine bağlanabilir. Çünkü, kütlenin uyanmaması da yine özel menfaat zümrelerinin çıkarları ile ilgilidir.

Eğer toplumsal, iktisadî ve siyasî meselelerimizin açıklanmasını ve bir çözüme bağlanmasını istiyorsak, özgür düşünceli, sorumlu aydınları yetiştirip seslerini duyurmalarını, toplumun menfaatine olan çözüm yollarını gerçekleştirmelerini sağlamalıyız.

SIYASİ NOTLAR

Hiç adam

Başbakan İnönü'nün ve Genel Kurmay Başkanının, memlekette huzuru sağlamak amacıyla yurt gezisine çıktıkları bir sırada potlak veren Beşer olayı, Başkent'i altüst etti. Pazar akşamı vuku bulan olay, salı günü etrafa yayıldı. Tabancalarını yanlarına alan kalabalık bir subay grubu Başkentte «Ne aldım budalası» Beşeri aramaya koyuldukları da, onu evinde bulamadılar.

Olay dolayısıyla Ordunun gösterdiği haklı hassasiyet, sivil çevrelerin de sert tepkisiyle devam etti. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, «Biz onlardan çok kuvvetliyiz. Eğer bazı garplara riayet edilmezse, bizden gerekli müdahaleyi görecektir. Demokrasi dedikse birbirimize saldırmak ve küfredmek hakkı kimseye verilmemiştir» diyerek, haftanın en sert konuşmasını yaptı.

Beşer'in dokunulmazlığını kaldırmak için yıldırım sür'atıyla harekete geçildi. Fakat iş, pazartesi günü toplanan Karına Komisyona gelince biraz yavaşladı. Buna sebep, hükümet tezkeresinde, Beşer'in hangi suçtan dokunulmazlığının kaldırılması istendiğinin unutulmuş olmasıdır.

Zamanın geçmesinin, heyecanları yatıştırarak, Nuri Beşer'in lehine işlereceği sanılıyor.

«Ben ne oldum» şumarıklığı içinde başı dönmüş bir hiç adamın sebebiyet verdiği çirkin olay, iki bakımdan önemli. İlk nokta, bir hiç adamın milletvekili olması. B.M.M. Çalışma Komisyonuna seçilebilmesi, büyük İktidar partisi A.P. nin Merkez İdare Kurulu üyeliğine yükselebilmesi, üzerinde ibretle durmayı gerektirecek bir mesele bu... Eğer koltukların paylaşılmasında Çalışma Bakanlığı A.P. ye düşseydi Nuri Beşer bugün Çalışma Bakanımız olacaktı...

İkinci nokta, sağlanmak istenen huzurun, en beklenmedik bir anda, beklenmedik bir olay yüzünden bozulabilmesi... 27 Mayıs öncesi rüyasını gören sayın Milletvekilleri ve Senatörler, Beşer olayından ders almaları bilirlerse, çirkin hâdiseye yine de bir işe yarayacak olacak.

Kayseridekilere ödenek

Kayserideki memur mahlûkların emeklilik işi gerçekleştirildikten sonra, B.M.M. Anayasa Komisyonunu düşük milletvekillerine 1960 yılına ait maaşların ödemesini sağlayan bir kanun teklifini kabul etmesi, parlamentonun prestijini zedeleyeceğe benziyor.

Adana A.P. Senatörü Mehmet Ünal'dın teklifine göre, 1957 - 1960 devresi Milletvekilleri, 27 Mayıs sonrası 8 aylık devreye ait, peşin aldıkları ödenekleri geri ver-

Burhan Apaydın

mekten kurtulacaklar. Ödenekleri olmayanlar veya sonradan iade edenler de bu haktan faydalanacak. Teklifin aleyhinde sadece, Fevzi Lütfi Karaoğmanoğlu (C.H.P.) ile Aydın Bolak'ın (C.H.P.) oy kullanması, fikrin bütün partilerce benimsendiğini gösteriyor.

Tasarının kabulü, başta Prof. Kubalı olmak üzere, bazı üniversite öğretim üyelerinin sert tepkisiyle karşılandı. Kubalı, bunun 27 Mayıs inkızarı dolayısıyla Anayasamızın ihlali anlamına geldiğini söyledi. Doç. Öztekin Tosun ise, masanın bir hizmet karşılığı olduğunu, halbuki bahis konusu kimselerin 27 Mayıs'tan sonra hiçbir hizmet ifa etmediğini, bu sebeple parayı almaya haklarının bulunmadığını belirtti.

Başkanlığı Burhan Apaydın'ın yaptığı Anayasa Komisyonunun görüşü ise şudur: Milletvekili ödenekleri, bir hizmet karşılığı verilen maaş veya ücret değildir. Ödenek, yıllık olarak verilen bir tazminatır. Tazminatın ise geri verilmesi düşünülemez.

Bu görüş T.B.M.M. üyelerinin büyük çoğunluğu tarafından paylaşıyor.

Kanunun T.B.M.M. den rahatça geçeceği kat'iyetle söylenebilir. Fakat bütçeye 20 Milyon lira civarında külfet yükleyen teklifin hukuken izahlardan çok akılsızca defter veren halk ekfârı tarafından hoş karşılanmayacağı muhakkak.

Kayseridekilere, ödenek verilmesinin ve emekli maaşı bağlanması politik mahzurlarını görebilecek ehliyetle sahip bulunan C. H.P. li bir Anayasa Komisyonu üyesi, «Yahu ne yapıyorsunuz?» sorumuzu, «Ne yavulm, kademe kademe affı gerçekleştiriyoruz» sözleriyle cevaplandırdı.

İkinci Yuvarlak Masa

Beşer olayından hemen sonra, Başkan Gürsel'in, hükümete lahi haber vermek imkânını bulamadan, 4 parti liderini «Huzur Toplantısı» na çağırması, çeşitli söylentilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Y.T.P. ye yakıştırılmak istenen ilk söylenti, bir Milli Koalisyonun kurulacağı yolundaydı. A.P. tarafından derhal teklif edilen bu söylentiye, esasen inanılmadı. Zira ortada, Milli Koalisyonu gerektirecek hiç bir sebep mevcut değildir. Muhalefet partileri, İktidar partilerinden çok daha az muhalefet yapmaktadır. Y.T.P. lideri Alican, «Biz asla yıkıcı muhalefet yapmayı düşünmedik, düşünmeyeceğiz» diyerek itidal unsuru olduğunu açıklamıştır. C.K.M.P. lideri Bölükbaşı ise, Çankaya'daki huzur toplantısında, huzuru bozduğu için, A.P. lideri Gümüşpalaya çağınmıştır. Bölükbaşıya göre «A.P. lideri parti disiplinini sağlayamamaktadır. Hu-

zursuzluğun sebebi budur. Ayrıca kendisi af lâflarını ortaya atarak, zinde kuvvetlerin huzurunu kaçırmaktadır». Alican da İstanbul'daki gizli parti toplantısında, «A.P. bir taraftan hükümeti desteklerken, öteyandan basın yoluyla yıkıcı bir muhalefet yapmaktadır» diyerek muhalefetteki İktidar partisini tenkit etmiştir. Bütün bunlar, gerçek ihtiyacın, milli koalisyon olmadığını, meselenin A.P. - C.H.P. koalisyonunu normal işler hale getirmek olduğunu göstermektedir.

Başbakan İnönü, gayretlerini bu yolda harcıyor. İnönü, Koalisyonun iki kanadında da grup disiplininin hâkim olmasını ve meselelerin önce gruplarda görüşülüp karara bağlanmasını sağlamaya çalışıyor.

İkinci söylenti, yeni bir yuvarlak masa toplantısı yapılacağı yolundadır. Fakat Hükümet çevreleri, böyle bir toplantıdan habersiz görülmektedir. Aslında böyle bir toplantıya da lüzum yoktur. Temel mesele A.P. - C.H.P. Koalisyonunun ahenkli şekilde işler hale getirilmesidir. Bu işte yine İnönü'nün üzerine düşüyor.

En ahmak sınıf

«İş adamlarımız, tüccar, sanayici, emef ve işçi ile Hükümet çevreleri arasında en selâhiyetli, en tesirli irtibatı sağlayacakmış» ilân eden Akis, İş adamlarına en ağır hak'tenları yapıyor. Akis'e göre «Büde, neçı sınıfı capcanlı, dinamik ve ateşli hepsinden fazla, mütesadikken, işverenler darmadöğmektedir. Kendi aralarında, sendikalarda yapılan toplantılarda binde birinin yapılmadığı meçhuldür. Eğer bir toplantı yapıyorsa, onda ele alınan konu da, Hükümetten ne gibi avantajlar isteneceği ve kimlerin araya konulacağı, hangi tedbirlerin kullanılacağı konusudur. Türkiye'de varlıklı sınıf kadar fikirsiz, akılsız ve tenbel bir başka sınıf yoktur.»

Servet Beyannamesi

Yeni Meclis toplanır toplanmaz, Servet beyannamesinin kaldırılması için teklifler hazırlamaya koyulan Seftik İnan, sorumluluk mevkiline gelince, Servet Beyannamesi en hararetli taraftarlarından oldu. Maliye Bakanı Bütçe Komisyonunda ve Meclis koridorlarında, beyanname aleyhtarlarına şiddetle karşı koydu. Sermaye kaçırma ve durğunluğun sebebinin beyannameler olduğunu, bir hoca sabırsız, uzun uzun anlattı. İnan, bu konuda «Bazı çevrelerin gösterdiği şiddetli tenki, beyannamelerin muhafazasında ne kadar hakkı olduğumuzu gösteriyor» diyecek kadar, her türlü politkadan uzak bir dille konuşuyor.

Bu durumda, Aydın çevrelerde Aydın Yalından başka, Servet Beyannamelerinin kaldırılmasını isteyen kimsenin pek kalmadığı söylenebilir. Aydın Yalın, beyannamelerin kaldırılmasını şu çok renkli ve volüla savunuyor: «Bazı maliyetlerimizde hastalık haline gelmiş olan mükellefler kışkaç altına alma, onu avucunun içinde bulundurması şüpheli var.

«Son derece hassas ve son derece müddetli bir mekânımıza olan özel teşebbüs sektörüne, tarihîmizde çeşitli sefahetlerde yasadın kaba ve anlayışsız müdahalelere artık bir son vermeli, elektronik bir beyin gibi işleyen özel teşebbüs ve niyasa mekanizmasını kaba ellinger şletleriyle, dölger edevatıyla tanzime kalkma usullerini artık rafta kaldırmalıyız.»

Sol'un Lideri

Fransa'nın ve dünyanın en ciddi gazetelerinden Le Monde, «Macereler Eşliğinde Yakın Doğu» adıyla bir yazı serisi yayınıyor. Meşhur yazar Edouard Sablier'in

kalame aldığı yazılarını Türkiye ile ilgili kısımlarında dikkati çekici satırlar var. Öyle anlaşıyor ki, Fransız yazar, Türkiye'yi ziyareti sırasında Kasım Gülek'le sık sık görüşmüş ve verdiği bazı hükümlerin ilhamını ondan almış. Sablier, yazılarının bir yerinde «normal parlamenter hükümetin karşılaşılan muazzam meseleleri karşılayabilecek çarelerden mahrum» bulundu-

ğunu söylüyor. Kendisini «CHP. sol kanadının lideri ve köylü uyanışının öncüsü» diye tanıttığı anlaşılan eski Genel Sekreter de, görüşmelerin bir yerinde, «memleketi bugünkü uyuşuk durumdan ancak ihtilâli mahiyette tedbirler kurtarır» demektedir. YON, Edmond Sablier'in bu ilgi çekici yazı serisini yakında, okuyucularına daha geniş bir şekilde tammatacağı.

Nimet Arzık İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

SANSAR POSTU : II

Adamın ayaklarının ucu değişirdi yere. Yer dediğim sandukaya benzer bir marangoz masasıydı. Boğazındaki ilimik daralmasını diye sarsak tepesmelerle altındaki tahtayı tıkratıyordu, bir omuzunu çaprazlama kaldırıyor, bir omuzunu çaprazlama indiriyor...

Sandalyasında ters ata binmiş biri: «Yapacaksın değil mi?» diye kükrüyordu. «Yapacağın değil mi?» Seni ben koruyacağım... Kimsenin senin yaptığının ruhu duymasına imkânı yok... İcabederse allene bakacağım senelerce... Güç değil ki yapacağın... Bir tokattan ibaret... Farzet ki, çocuğuna atıyorsun... Yapacaksın değil mi?...

Adam, dermansız bir baş sarkıtmasıyla peki dediğini anlattı. Boğazındaki limiği gevşettiler, ve bir çuval kemik gibi yığıldı masanın üstüne... Öyle kaldı!

Film anlatmıyorum, masal okumuyorum, bazı idarecilerin anlattığını aktarıyorum eksiksiz fazlasız...

Olay gene «suç» devrinde geçiyor. Ardahan'da. Şemsoğullarının on sekiz odalı iki geniş salonu muhkem konağının geniş bodrumunda... Şemsoğulları o sırada sürgün bilmem nerede ve bilmem neden... Belki konak birine lüzum olmuştur da ondan «uçurmuştur» onları, mütegalibe veya başka şey diyerek... Dünyada «olmaz» yoktur ki!...

Kaymakam küçük oğluyla çarşının kalabalığındaydı. Elinden tutuyordu çocuğunun. Birden yüzünde bir tokat şakladı «rak» diye... Tokattan ve şaşkınlıktan sendelerken, bir hayalet te çeytan kovalarmışçasına fundaklara doğru kaçıyordu. Hayaleti tutamadılar, kaçtı, kayboldu!...

Aram da tarama da günlerce para etmedi. İnatçıydı kaymakam, bırakmadı için izini... Sonunda «tokatın sahibi» ağıltıktan ve korkudan yarı ölü yarı diri çıktı meydana ve mesele hazin bir ışıkla aydınlandı...

Bundan iki üç hafta evvel, gene sansar postu başlıklı bir fıkrada, Ardahan'daki sansar postu meraklısı Millî Emniyet müfettişinden bahsetmiştim...

Vatandaş terör altında yaşatılmakla yetinmiyor, kendisini küsteklemeye kalkın idareciyle de savaşıyordu usul ve usülbunca... Usul ve usülp basitti... Kaymakam onu birkaç yerde yüzlemişti, birkaç yerde azarlamıştı, birkaç yerde tehdit etmişti «yahu ne yapıyorsun» diye, kanununa ve insanlığına dayanarak... O da dehlizli kafasının içinde düşünmüştü: «Nasıl bertaraf edebilirim bu toy zıppıklıyı» diye... Bertaraf etmenin en kestirme yolu kaymakamın itibarını zedelemektir... Küçük yerlerde zor kaldırılı şeydir itibar zedelenmesi bir idareci için... Bu yüzden çarşı ortasında kaymakama tokat attırmıştı... Tokat yemiş idarecinin artık o bölgede barınmasıyacağına hesapharak!...

Amma hasası hem ateşliydi, hem gayretliydi, hem torpilliydi... Ateş, gayret torpil, birleşti ve sürüten kaymakam değil, sansar postu meraklısı Millî Emniyet müfettişi oldu.

Ateş, gayret, torpil birleşmeseydi, sonuç ne olurdu kestiriyor musunuz?...

Anıyamadıklarım arasında bir de şu var: Neden bizde bazı konulardan salıvalla, baskılı bir korku nefesiyle bahsedilir veya hiç bahsedilmez?.. Neden bilen susar?.. Neden büyükler bilmemeğe azimlenir?.. Neden mağdur vatandaş «gık» diyemez?.. Neden?.. Kimin serminden korkulur ki veya kimin iftirasından?.. Neden Rusyayla hemhudut bölgelerimizin halkı sansar postu meraklıları tarafından kasıp kavrulup zalim üvey anne elinde kalmış ve babalarının kendilerine değil üvey annelerine inanacaklarını bilip susan çocuklar gibi susarlar?.. Neden? Açıklamalar değişik... Bazı idarecilerin anlattığı, aklıma girmiyor:

«Mesele Ardahan'daki adam susar. Çünkü bir iki tokat ve birkaç tekmeyle geçiştirmeğe bakar. Bütün korkusu Erzurum'daki genel müfettişliğe yollanmaktadır... Çünkü... Çünkü?..»

Çünkü'sü ne?... Erzurum'daki müfettişlik bir girdap mı ki, yüzlerine gözlerine ateş püskürsün? Nedir bu yersiz korku... Nedir birkaç melun yüzünden koca bir teşkilâta vurulan leke?...

Değişik konularda hep aynı şeyi tekrarlıyorum birkaç zamandır... Anlatılan yalansa, böyle kötü propagandayı, saneleri kızığa oturtmalı en hafifinden... Eşer doğruysa, memleketin geniş bir bölgesinin halkını malından soğutan, canından bezdiren, yaşadığı topraklardan caydırıcı kakmalı kazıkların en sivrisine... Ya o ya ol... Susmakla olmuyor!...

Nuri Beşer

NASIL BİR EĞİTİM SİSTEMİ

Meseleler

Türkiye'nin nüfusu yüzde 3 gibi büyük bir hızla artıyor. Türkiye bu nüfusu besleyebilmek için tarımda bünye değişikliklerine gitmek ve ileri metodlar uygulamak zorundadır. Aynı zamanda, Batı uygarlığına erişebilmek ve modern bir toplum haline gelmek için, sınıflaşma hamlesini başlatılmak gerekmektedir. Nihayet, şehirleşme olayının hızlanması da üzerinde düşünülmesi gereken türlü meseleler ortaya çıkarıyor.

Karşılaştığımız davalar, siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda çeşitli gözüm yollarına gidilmesi gerekiyor. Fakat bunların bir de eğitim alanına bakıldığında, meseleyi bu derece basitleştirdikten sonra, eğitim davasını kolaylaştırmak, sadece bir para meselesi değil, sosyal, siyasi ve iktisadi meselelerin bir arada çözülmesiyle mümkündür.

Oysa, Türkiye'nin karşılaştığı güçlüklerin en önemlisi, eğitim alanındaki güçlüklerdir. Bugün ilköğretim çağındaki çocukların ancak yüzde 66,5'ini okutabiliyoruz. Bu oran arasında ilköğretim bitirecek kadar okuyanların oranlarındaki yollar da fazla açık değildir.

Nüfus aynı kalsa veya düşük bir tempoyla artsa da, bugünkü açığı doldurmak yine de kolay olurdu. Fakat, hızlı artış karşılığında eğitim için, şimdiye kadar yapılanlardan da daha köklü hamleler yapmak gerekmektedir.

Toplumsal bünyedeki değişiklikler, tarımda yeni metodları uygulama zorunluluğu ve sosyal sınıflaşma temposunun hızlanması, belli ölçüde ve az çok uzmanlaşmış insanların yetiştirilmesini gerektiriyor. Eğitimde bugünkü tempo ve bugünkü nispetler muhalefettir. Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı ortalama hesaplardan da anlaşılıyor ki, on-onbeş yıl sonra, toplum hayatının her alanında kalifiye eleman kıtlığı büyük ölçüde artacaktır. Demek ki, eğitim programları ve planları, iktisadi ve sosyal ilerlemeye göstereceği gelişme yönlerine göre ayarlanmalı, çeşitli alanlardaki hamleler birbiriyle ahenkli hâle sokulmalıdır.

Bütün bunlar yapılırken gözden uzak tutulması gereken bir başka nokta da, eğitime yapılacak olan çalışmaların «sosyal amaçla» içinde hızlı kalkınma düsturuna uyandırılmasıdır. Eğitim, verimliliği artırıcı güçlerle sosyal adaleti ve demokrasiyi sağlayıcı tedbirlerin ahenk hâlinde bulunması kadar, eğitim alanından bir. Herkese eşit sosyal temayın yaygın bir eğitim, daha çok sosyal yaratıcı ve üretici eleman yetiştirilmesini ve onların sosyal alanda ilerlemesini sağlar. Diğer taraftan, eğitimin para masrafları olmaktan çıkarılması, kabiliyetlerin sosyal amaçla değerlendirilmesi, milyonlarca halk çocuğu arasında seçilmesini gerçekleştirecek beyin hazinesinin en verimli şekilde kullanılmasına imkân verecektir.

Yedinci Şûranın Önemi

Yedinci Milli Eğitim Şûrası, Türkiye'nin bütün bu meselelerle karşı karşıya bulunduğu bir zamanda toplanıyor. Şûra, ele aldığı konular ve geçirdiği hazırlık safhaları bakımından da şimdiye kadarkilerin en önemlisi. Bu Milli Eğitim Şûrası, 17-29 Temmuz 1967'de toplanmıştır.

1967'den önceki akıldaki kalın sözler, hiç düşünülmeden Şûra'ya başkanlık eden Hasan Ali Yücel'e şu sözlerdir: «Köy eğitimi için yapılacak çalışmalarla muvaffak oluruz.

Köyde doğmuş büyümüş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip köy hayat şartlarını canlı olarak yaşadığı okullarda öğretmen yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz.»

1943 yılının 15-21 Şubat tarihleri arasında toplanan ikinci Şûra, daha çok ahlak eğitiminin gelişmesi üzerinde durdu. Köy Enstitülerinden alınan sonuçları tartışmak için vakit henüz erkendi. Bakan Resat Şemseddin Sırrı zamanında, 10 Aralık 1946'da toplanan Üçüncü Şûrada ise, Köy Enstitüleri üzerinde dikkatle ve olumlu şekilde durabilmek için vakit çok geç sayılıyordu. Artık olan olmuştur. Hasan Ali Yücel, bu Şûranın üyesi dahi değildi!

Dördüncü Şûra, 22-31 Ağustos 1949'da toplandı. Bu defa, gündemin en ilgi çekici konusu, eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesiydi. Bu Şûra üyeleri arasında ne Hasan Ali Yücel, ne de İsmail Hakkı Tonguç bulunuyordu. Tıfık İleri zamanında, 14 Şubat 1953'te toplanan Beşinci Şûra, daha çok ilköğretim konusu üzerinde durdu. 23 Mart 1957'de Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tüzel'in başkanlığında toplanan Altıncı Şûrada, teknik ve ticaret okullarından sonra üzerinde durulan ikinci önemli konu halk eğitimi oldu.

Bütün bu Şûralardan elde kalan nedir? Çiftlerce rapor ve karşılaştığı meselelerin hiçbirini yenebilmiş olan bir eğitim sistemi. Yedinci Şûra çalışmalarının başında bir çok kimseyi umutsuzluğa ve kötümserliğe düşüren de bu geçmişteki örneklerdir. Fakat, şimdi, biraz daha iyimser olabilmek için hayli sebep var. Yedinci Şûranın hazırlık çalışmaları her defakinden daha ciddi tutulmuştur.

Hazırlıklar, 27 Mayıs 1960'dan hemen sonra başladı. Milli Birlik İdaresi, başka birçok alanlarda olduğu gibi, milli eğitimde de sayısız ihmallerin biriktirdiği derin devaltı vardı.

Ford Vakfının yardımıyla kurulan «Türkiye Eğitim Milli Komisyonu» uzun çalışmalarından ve uzun seyahatlerden sonra bir rapor hazırlamıştı ama, Bakanlık bu raporu bir türlü açıklamamıştı. Rapor, daha çok, meseleleri ve mevcut durumu ortaya koyuş şekli bakımından ilgi çekici idi.

Yeni idarenin ilk işi bu raporu bastırarak oldu. Raporun yayınlanmasından sonra yapılan başka komisyon çalışmaları da, Milli Eğitim meselelerini bir bütün olarak ele alıp tartışmak amacıyla yeni bir Şûra toplamak lüzumunu bir defa daha ortaya çıkardı.

Raporların gerisi

Şûra için hazırlanan ve bastırılan raporlar, üyeleri değil bir hafta, haftalara meşgul edecek kadar uzun ve teferruattır. Bu bakımdan, bütün rapor, teklif, tasarı kalemleri arasında, temel amacın ve temel hamlelerin yeter derecede açıklıkla belirlenmediğini söylemek hiç de yanlış olmaz. Eğitimciler, doküman bolluğu ortasında, «şağaçlardan ormanı görmemek» tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Zaten, raporları hazırlayanların da, eğitim davasının kalkınma davasının ayrılmaz bir parçası olarak görüldüklerini belirtecek işaretlere pek rastlanmamaktadır. Raporlar, yapılan bütün koordinasyon çalışmalarına rağmen, fanteziye kaçmaktan kurtulmamıştır. Öyle ki, bütün raporlardaki hedeflerin gerçekleştirilmesine geçilecek olursa, önümüzdeki on yıl içinde tam 30 milyar liralık eğitim yatırımı yapmak gerekecektir! Bunun Türkiye gibi imkânsızlıklar içinde kavranan bir memleket ve bugünkü sistem içinde gerçekleştirilmesinin ne derece hayal olduğu aşikârdır.

Masrafların bu derece kabarık olmasında, «iktisadi görüş»le hareket edilmemesinin payı büyüktür. Meselâ, eğitimciler, mevcut imkânları daha randumanlı şekilde kullanabilmek çareleri üzerinde yeter derecede durmadan yepyeni projelere, yepyeni genişle-

me tasavvurlarına girişmişlerdir. Okullardan daha fazla randuman almak, şehirlerdeki mevcut okul binalarını zaman ayarlamalarıyla birlikte daha istifadeli şekilde kullanmak, öğretmenlerin çalışma şartlarını tam verim üzerine düzenlemek gibi konulara fazla önem verilmiş değildir. Yeni okul yapımı için yapılan hesaplarda ve kabul edilen standartlarda ölçüler hayli geniş tutulmuş, çok basitle yetinmek yerine burada da fanteziye kaçılmıştır. Yüz bin liraya mal olan ilköğretim binaları fakir Türkiye için, büyük bir yükürdür. Bütün meselenin, kütüphane arasında bir öğrenme şuru, bir eğitim havası yaratılmakla başlayacağı, ondan sonraki maddî şartların biraz da kendiliğinden gerçekleşeceği unutulmuştur. Meşhur bir iktisatçının Nehruya söylediği, «köyünize okul açmak istiyorsanız, ceviz ağacının gölgesi neyinize yetmiyor» sözü üzerinde yeter derecede durulmamıştır. Gerçekten eğitim davasının çözülmesi, her şeyden önce bir ruh meselesidir. Kuvvi Milliye ruhunun canlanması meselesidir. Bu ruh yaratılırsa, köylerde boş geçen iş günleri okul inşaatında değerlendirilecektir. Böyle bir ruh, bugün yoktur.

Köy Enstitüleri

Yedinci Şûra için çalışma malzemesi hazırlayanlar, Türkiye'nin kalkınma meselelerine daha geniş bir açıdan bakabilselerdi, bu kalkınma gayretinin bilhassa şehir dışındaki nüfus için ne tip insan istediğini daha iyi düşünebilecekler ve o zaman ister istemez, Köy Enstitülerinin tekrar yaratılmasını kaçınılmaz yol olarak görecektilerdi. Köy kalkınması, büyük ölçüde, toplum kalkınmasına önderlik edebilecek, yeni tarım metodlarını uygulayabilecek, gerekince köyün ufak teknik ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilecek, aynı zamanda da köylü kütüphanelerinin gözünü daha geniş ufuklara çevirebilecek insanların yetiştirilmesine bağlı. Raporlarda ilköğretimde «bu sınıflı ilköğretmen okulu» diye bahsedilen meselelerin böyle bir ihtiyacı karşılamaktan ne derece uzak olduğu defalarca yazıldı, söylendi. Buna rağmen, Köy Enstitülerinin eski halleriyle diriltileceklerine dair raporlarda bir tek satır bulunmaz. Köy Enstitülerinin kurulmasını raporunda görülen «bunların ilk üç sınıflında genel olarak ortaokul eğitimi yapılacaktır, % 75'ini köy ilköğretim mezunu çocukların teşkil ettiği bu okulların ilk devrelerinin açılmasının sebebi, köy bölgelerinde orta öğretim kurumlarının mevcut olmamasıdır» şeklindeki cümle, Enstitü fobisinin bazı eğitimcileri ne hale getirdiğini açıkça gösteriyor.

Enstitülerden devşirme ilköğretmen okullarının eski şekillerine yaklaşırca tek adım, tabii ki büyük bir mânâ ifade etmemekle beraber bunlardan bina durumları elverişli olanlarda tekrar karma öğretime, yani kız ve erkek öğrencilerin bir arada bulunmasına imkân veren bir sisteme geçilmesidir. Bunun dir-

şında, Enstitülerin yetiştirme tarzından büsbütün ayrılan ve gerçekçilikten uzak bazı usuller teklif edilmektedir.

Önümüzdeki on yıl için Türkiye'nin ilköğretmen ihtiyacı 92.000'dir. Bugün ihtiyacın karşılanamaması, öğretmen okullarına müracaat eden öğrencilerin azlığından değil, öğretmen okullarının yeter sayıda ve büyüklükte olmayışındandır. Gerçekten, geçen yıl, üç sınıflı öğretmen okullarına müracaat eden 7.550 kişiden ancak 1815'i kabul edilebilmiştir. Altı sınıflı öğretmen okullarında ise bu nispet, 18.280 müracaata karşılık, sadece 1.690 kabulden ibarettir. Komisyon, önümüzdeki yılların ihtiyacını karşılamak için mevcut okulların genişletilmesini, dördü altı sınıflı olmak üzere yeniden onbeş öğretmen okulunun açılmasını tavsiye ediyor.

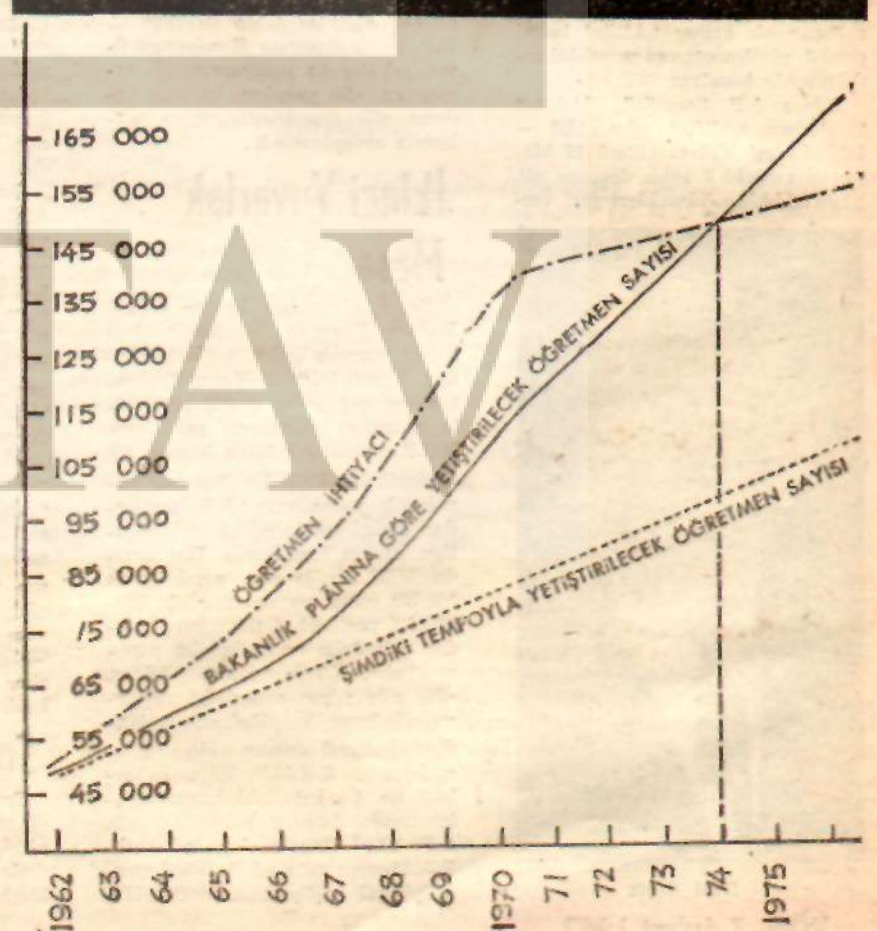
Yapılan planlar başarıyla yürütülürse, on, onbeş yıl içinde öğretmen ihtiyacı karşılandıktan sonra, bütün bu okullardan yetişen bir öğretmen fazlalığıyla karşılaşılacaktır.

Öğretmen ihtiyacının karşılanması, Türkiye'nin köy kalkınması için muhtaç olduğu toplum lideri ihtiyacının karşılanması demek değildir. Çünkü, Köy Enstitüleri eski nitelikleriyle kurulmadıkça, ilköğretmen okullarından yetişecek olan öğretmenler, şehirden köye gönderilmiş öğretmenlerden pek farklı olmayacaklardır. Oysa, kendisini ziyarete gelen Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonundan on kişilik bir gruba Başbakan İsmet İnönü'nün daha geçen ay söyledikleri hâlâ akıldadır. İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulunun da bulunduğu o görüşmede, Bakan'a dönerek, şunları söylemişti: «Köy Enstitüleri zamanında, köylü çocuğu köyden alınıp Enstitüde yetiştirilir, çevresine yarayışlı bilgi ve becerilerle donatıldıktan sonra köye gönderilir, o öğretmen köyün malı olurdu. Bu suretle, biz köyde bir kültür havası yaratmağa çalıştık ve bunu yaptık. O zamanlar ümitde kapılanlar Şûra için hazırlanan raporları gördükten sonra hayli kırıklığa uğramışlardır.

Ortaokul ve Lise Öğretmenleri

Ortaokullardaki ve liselerdeki durum da hiç parlak değildir. Türkiye'nin önümüzdeki on yıllık öğretmen ihtiyacının karşılanması, her yıl ortalama 3.300 ortaokul öğretmeninin yetiştirilmesine bağlıdır. Oysa, bugün, mevcut beş eğitim enstitüsünün yıllık toplam mezun sayısı 800 ile 850 arasında değişmektedir. Bu konudaki komisyon,

1975 YILINA KADAR İLKOKUL ÖĞRETMENİ İHTİYACI

ÖNÜMÜZDEKİ YILLARDA ÇOCUK SAYISI (Bin)

YILLAR	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
0-14 YAŞ ARASIN DAKİ NÜFUS	11.650	12.073	12.510	12.962	13.929	13.913	14.354	14.814	15.292	15.789	16.306
YEKÜN NÜFUSU	27.810	28.602	29.417	30.256	31.119	32.005	32.901	33.822	34.769	35.743	36.741
0-14 YAŞ ARASIN DAKİ NÜFUSUN YEKÜN NÜFUSA NİSPETİ (YÜZDE)	41.3	42.2	42.5	42.8	43.1	43.4	43.6	43.8	43.9	44.1	44.3

İhtiyaçların karşılanması bakımından biraz daha pratik davranmış ve akşamları öğretim yapacak eğitim enstitülerinin kurulması imkânlarını araştırmayı tavsiye etmiştir.

Yukarı kademelere doğru çıkıldıkça, öğretmenliğe rağbet azalıyor. Lise öğretmenini yetiştiren İstanbul ve Ankara Yüksek Öğretmen Okulları, yeterli kadar öğrenci bulamamaktadırlar. Başlıca öğretmen kaynağını, yine Üniversitelerin Fen ve Edebiyat Fakülteleri teşkil etmektedir. Yüksek Öğretmen Okullarındaki öğrenciler de, meslek dersleri dışında, buralarda yetişmektedirler. Komisyon, esas itibarıyla, bu sisteme büyük bir değişiklik getiriyor. Ancak, Yüksek Öğretmen Okullarının, Amerika ve Avrupa'daki bazı benzerleri gibi, üniversitelere bağlı veya bağımsız birer eğitim fakültesi hâline getirilmesi tavsiye edilmektedir.

Orta Öğretimdeki yenilikler

Türkiyedeki orta öğretim, bütün eğitim dalları arasında şimdiye kadar en çok tenkide uğramış olmaktadır. Türkiyede şimdiye kadar uygulanan orta öğretim sistemi, daha çok Üniversiteye öğrenci hazırlamak amacıyla yönelmiştir. Fransız sistemine dayanan böyle bir usûlün iyi uygulandığı takdirde, üniversiteler için gerçekten üstün değerli elemanlar yetiştireceği de muhakkaktır. Fakat, Türkiye'deki şekliyle, bu sistem, ne üniversite ihtiyacını, ne de diğer ihtiyaçları karşılayabilmektedir.

Şimdi, orta öğretim konusundaki Komisyon, ortaokullar için yeni bir şekil tavsiye etmektedir. Dersler, genel ve seçilmiş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Öğrencilerin ortaokuldan sonraki niyetlerine göre, okunan dersler ayarlanabilmektedir. Ancak, bunun, mevcut öğretmen sıkıntısını daha da artıracığı ve karşılanamayacak yeni ihtiyaçlar doğuracağı muhakkaktır.

Burs sistemi

Türk eğitiminin son yıllarda karşılaştığı en büyük tehlikelerden biri de, başlangıçta azok kurulmuş, çağdaş imkân eşitliği usûllerinin yavaş yavaş ortadan kalkması, öğretim mekanizmasının sosyal sâdâletten gittikçe uzaklaşmasıdır. Burs sisteminin, çok mahdut ölçüler içinde bile, Türk toplumuna neler kazandırdığı, toplumsal bünyeyi sıhhatli tutabilecek bakımından nasıl önemli bir rol oynadığı, şüphesizdir. Son yıllarda, bu tutumda temelli bir değişikliğin ortaya çıktığı, Türk eğitim sisteminin daha yakından takip etmesi gereken bu yoldan uzaklaşarak parasız olan okuma esasına doğru yöneldiği kinâsin gözünden kaçmamıştır. Ayrıca, özel okulların yapılacak bir hızla çoğalması, mevcutlara, hem de en pahalılarına tahaccümün gün geçtikçe artması, Türk toplumu içinde yavaş yavaş bir eğitim aristokrasisinin doğması için gerekli tohumları hazırlamaktadır. İngiltere gibi memleketlerin hâlâ kurtulamadıkları ve şimdiye kadar bizim toplumumuzda pek fazla bulanamamış bir hastalığın, sosyal şartların en fazla nazik olduğu bir sırada ortaya çıkması endişe verici bir olaydır. Yedinci Şûranın raporlarında böyle bir aşından ele alınmayan bu nokta üzerinde önemle durması, hastalığın panzehiri olarak düşünülebilecek burs ve yatılı bölge okulu usûllerini tartışması mutlakâ lazımdır.

Üniversite

Üniversiteler, muhtariyetlerinden ötürü, Millî Eğitim Şûrasının uğraşma konuları arasına girmiyor. Fakat, Türkiye'nin eğitim meselelerini gözden geçirirken, sistemin en yukarı ve belki de en önemli kademesini gözden uzak tutmağa imkân yok. Eğitim davası, mümkün olduğu kadar geniş kütlelere mümkün olduğu kadar çok şey öğretmek davası olduğu kadar, kütleler içinde sıvırlmış, belli alanlarda uzmanlaşmış insanların yetiştirilmesi davasıdır da. Bu bakımdan, kütle eğitimiyle uğraşmak zorunda kalan bir memlekette Üniversitelerin meseleleri tamamıyla kendilerine terk edilmemeli, bunlar da genel kalkınma amaçlarının ışığı altında tartışılmalı, amaçlara uyandırılmalıdır. Belki de Yedinci Eğitim Şûrasından sonra yapılması gereken ilk şey, üniversitelerin bütün meselelerini gözden geçirecek bir Şûra daha toplamak, bilimsel muhtariyete dokunmadan, kalkınma amaçları için üniversiteleri seferber etmenin yollarını araştırmaktır.

Eğitimde gerçekçilik

Genç eğitimcilerimizden CHP Aydın Milletvekili ŞÜKRÜ KOÇ, eğitim davamızı, şimdiye kadar üzerinde pek az durulan yeni bir açıdan inceliyor: İktisadi kalkınma ve plân açısından eğitim.

İstihsalin Emrinde Eğitim

Millî Eğitim sistemine dahil, resmi ve özel eğitim kurumlarıyla, bu kurumların unsurları olan program, öğretmen ve araçlarının önemli iki hedefinden birisi, yetistirmekte olan genç kuşakların en elverişli şartlar içinde gelişmelerine yardım etmektir. Bu şartlar, çocuklarımızın, seçkin kültür değerlerimizin aktarılması ve insan tabiatında mevcut istidat ve kabiliyetlerin geliştirilmesine elverişli şekilde tanzim olunur. Millî Eğitiminin ikinci önemli hedefi ise, milletin kalkınmasında başlıca fonksiyonlar olarak kabul edilen ekonomik ve sosyal yapıda ileriyeye doğru bir değişmeyi sağlamaktır.

Eğitimin bir kamu görevi olması fikri bu iki hedefin aynı derecede toplumsal oluşu kansatının yaygınlaşmasına paralel olarak gelişmiştir. Ancak burada sayılan birinci hedef, eğitim örgütlerinin vazifesi olduğunda, eğitim yoluyla millî kalkınmayı sağlama fikri oldukça yenidir. Devlet felsefesindeki son 50 yıllık gelişmeler içinde gözlemlenen bir akım da şu olmuştur:

Devletin yapısı gittikçe halklaşmış, devletin görevi gittikçe sosyalleşmiştir. Devletin yapısı ve görevlerindeki bu değişime 1961 Türk Anayasasında da terimini bulmuştur. Bu gelişmeler sebebiyledir ki, Devlet, eğitim konusuna daha çok eğilmiş, daha büyük eğitim sorumlulukları yüklenmeye başlamıştır. Mecburi ilköğretimin evrenselliği, orta ve teknik öğretimin daha çok devletleştirilmesi bu anlayışın uygulamasıdır. Toplum adına toplumun eğitiminde büyük sorumluluklar yüklenen Devlet, eğitim yoluyla toplumun refahını artırmak için, bütçeler yoluyla, geniş yatırımlar yapmaktadır. Şu anda toplanmış bulunan Eğitim Şûrası, bir anlamda, toplum idaresinin eğitim vefesine ve kurulmasına istikamet vermek isteyişinin bir sonucudur.

Türk millî eğitim düzeni, eğitim yoluyla cemiyetimizin ekonomik ve sosyal yapısından ileriyeye doğru değişiklik yapma hedefine göre kurulmuş mudur? İşte VII. Şûranın, kansatimizce, tarihî görevi bu soruya cevap aramak olacaktır. Ülkemizin bilim, fikir ve sanat adamlarıyla eğitimcileri bu cevabın bulunmasında önemli işbirliklerde bulunacaklardır.

Bugün bir gerçek oldukça aydınlığa kavuşturulmuştur: Çağdaş milletlerle birlikte uygarca yaşayabilmek için her yıl yüzde 7 hızla kalkınmamız gerekir. Bu kalkınma hızının ekonomik, sosyal yapımızda nasıl ve hangi metodlar kullanılarak sağlanabileceği bir bilim ve ihtisas işi olarak ortaya çıkarılmaktadır. Sorumlu olanlar bunu plânlamalıdır. Ancak bir toplumun kalkınması hiç bir zaman yalnız başına bir tek alandaki faaliyetlerin hızlanması demek değildir. Ekonomik ve sosyal kalkınmalar plânlanırken, tesirli bir âlet olan eğitimin de işe sokulması gerekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2 yıla yakın bir zamandır «plânlama» devresinde bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları birer rapor haline getirilmiştir. Şûranın çalışmalarında bu raporlar birer dayanak olarak kullanılacaktır. Plânlama çalışmalarına kısmen katılmış bir kimse olarak bir kaç noktayı işaret etmek istemekteyiz:

1 Bakanlığın teşkil ettiği plânlama komisyonları, tamamen eğitimcilerden ibaret olmalıdır. Bundan ötürüdür ki, ortaya konan raporlar ve fikirler, sadece, eğitimcilerin görüşlerini aksettiren birer belge olmaktan ileriye gidemeyecektir. Çalışmalara, eğitimci ile birlikte, hukukçu, iktisatçı, sosyolog, tarihçi ve siyasetçiler de katılmalıydı, konu pek çok aşandan incelenmiş ve üzerine daha çok ışık tutulmuş olacaktı. Şûra bu eksikliği giderecektir inancındayız.

2 Yukarıda kaydettiğimiz üzere, mücerret ve münferit olarak bir «Eğitim Plânı» bahis konusu edilmektedir. Plânlanmanın her alanı ve kademesi için ortaya konan fikirler ve yapılan projeler, münhasıran eğitim kurumları ve oluşumunu gözönünde tutularak hazırlanmıştır. Bu plân ve projelerin geliştirilmesinde Türkiye'nin hâlî hazır ve gelecekteki sosyal ve ekonomik hedefleri vasıtaları ve imkânları hesaba katılmamıştır. 10 yıllık gelişme projeleri için ihtiyaç gösterilen ödenekler toplamı 30 milyar lira tutmaktadır. Yalnız bu rakam dahil, plânlanmanın ekonomik ve sosyal gerçeklere dayandığını gösterebilmektedir.

Hükümet raporlarına göre, 1950 de millî bütçenin eğitim hizmetlerine ayırdığı oran 12.3 iken 12 yıl sonra, 1962 bütçesiyle bu oran ancak 14.4 olabilmektedir. Bakanlıkta hazırlanan 10 yıllık projelerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli ödeneği alabilmenin imkânı yoktur. Zira, millî bütçenin en azından yüzde 30 unu eğitime ayırmadıkça hedeflere varılamayacaktır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı, önümüzdeki 15 yıllık devre için millî geliri arttırmada lüzumlu insan gücüne ait projeksiyon çalışmalarını yapmıştır.

Millî Eğitim sistemi, Türkiye'nin ihtiyacı olan insan gücünü hesaplamak, plânlamak ve yetistirmekle sorumlu kılınmaktadır.

Bu sorumluluk idrak edilmediği veya gerçekçi plânlarla ortaya çıkıldığı takdirde, vasfı insan gücü, kalkınmayı önleyen büyük bir tikanlık noktası teşkil edebilir. Bu itibarla, kalkınmaya yararlı kalifiye işgücünün kısa ve uzun vadeli plânlarda hazırlanması gerekmektedir.

Bakanlığın yayınladığı raporlar ile Devlet Plânlama Teşkilâtının yayınladığı, işgücü arz ve talebine ait rapor arasında paralellikler bulunmadıkça zordur. Millî Eğitim Plânlama Kurulunun yayınladığı raporlarda, millî gelirden başlıca gelirleri gösteren endüstri, tarım, ticaret ve hizmet sektörlerinin ihtiyacı olan işgücünün fonksiyonel dağılımına ait analizlere rastlanmamaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının projeksiyonlarına göre, 1975 e kadarki devre için Türkiye'nin ihtiyacı olan vasfı insan gücünün dağılımı şöyle olacaktır:

Fonksiyon tipi	Eğitim kurumu	Yetistirme süresi
Düz işçi	İlkokul	5 yıl
Kalifiye işçi	Orta teknik	8 yıl
Koordinatör memur	Lise	11 yıl
Usta - ustabaşı	Teknik enstitü	11 yıl
Teknisyen	Tekniker okulu	13 yıl
İdareci - ihtisas per.	Üniversite ve Yük.O.	16 - 17 yıl

Aynı devre içinde eğitim kurumlarının arzı ile memleketin talep ettiği vasfı işgücü münasebetleri de şu şekilde tesbit olunmuştur:

Fonksiyon tipi	Talep	Arz	eksik
Yüksek İhtisas ve idare personeli	350.000	172.500	157.500
Koordinatör	934.000	733.000	201.000
Teknisyen	585.000	258.000	327.000
Ustabaşı	198.000	34.000	164.000

Bu basit karşılaştırımdan elde edilen ilk sonuç şudur ki, eğitim sisteminin bugünkü durumu, fonksiyonel dağılım dengesini sektörünün ihtiyacından teknik personel yetistirme oranında talep olunan ustabaşı ve teknisyen cinsinden personelin yetistirdiği sanat enstitüleri ve tekniker okullarının arzlarının yetersiz olduğudur.

1950 - 1960 devresinde okulların ekonomimizin çeşitli sektörlerine arz ettiği insan gücü artış oranlarının seyri de dikkatle incelenmeye değer bir indeks olabilir. Sistemden ziyade hacimde artış esasına göre işleyen bugünkü eğitim kurumlarımızda gelecekteki ihtiyaçlar gözönünde tutulmazsa bu oranların devam edeceğini kabullenmek gerekecektir. Nitekim geçmiş 10 yıllık devrede çeşitli okulların hayata attığı personelin artış oranları şöyle olmuştur:

Okul tipi	Yüzde
Sanat enstitüleri	76.7
Ticaret okulları	161.4
Sağlık okulları	23
Öğretmen okulları	33
Din okulları	4100

Aynı devrede, faal nüfusun yüzde 80 ini içine alan tarım ekonomisi sektörünün ihtiyacından teknik personel yetistirme oranında yüzde 30 eksikliği olmuştur. Bu sektör millî gelirimizin yüzde 42 ni vermektedir.

Millî Eğitim Şûrasının çözüm yolu arayacağı pek çok önemli meselelerin bulunduğuna şüphe yoktur. Ancak, 30 milyar lira masraf istiyerek ortaya konulan 10 yıllık projelerle, ekonomik ve sosyal kalkınmamıza ne orada tesir icra edileceğini aramak en heyetli bir problemdir, sanırız.

Eğitim sistemimizi, kurumlarımızı, vasıflarını ve personel kadrosunu bu yönde çalıştırabilmek için devlette ve topluca radikal ve sıhhatli plânlara bağlanmak gerekliliğini kabul ettiğimiz zamanda, Millî Eğitim Bakanlığının da, baş sorumlu olarak, bu hedeflere göre yeniden teşkilatlandırılması ve reformlara intibak etmesi lâzım gelmektedir. Bu Şûra, umuyoruz ki, bu noktada hepimize ışık tutacaktır...

M. Şükrü Koç

Neden Köy Enstitüsü?

Çıktı Tartışmalar

Son onbeş yıl içerisinde düşünce hayatımızda en çok tartışılan konulardan birisi Köy Enstitüleridir. Tartışmalarda bu sistemi yerlerin bir kısmı, kişisel çıkarları ve çekememezliklerinin tutsağı olarak tarafsızlıklarını yitirmiş eleştiricilerdir. Bir kısmı da Köy Enstitüleri çığır ile yapılabildiği ve yapılabilmek istemini derinliğine incelemek çabasına katılmadan ve Türk Milli Eğitimi böyle bir devrime zorlayan tarihsel ve eğitimel etkenleri incelemeyi işe girişenlerdir. Bir konu üzerinde bu kadar çok eleştirme yapılmış olduğu halde, bu eleştirmelerde bilimsel inceleme dozanın bu kadar az oluşu, ancak Batı uygarlığına girememiş toplumların düşünce hayatında görülebilecek, ibret verici bir olaydır.

Yerğilerin ortak bir özelliği şu yanlış kanıdan hareket ederek işe girişmeleridir: Bu çığır bir veya birkaç eğitmenin kafasında gelişmiş güzel doğmuş, onlar öyle uygun gördükleri diye uygulamaya girişilmiş, sanılmaktadır.

Eleştirilerdeki ortak bir yanılma da, Köy Enstitüleri çığırına sadece köylere öğretmen yetiştirmek için girişilmiş olduğu düşüncesidir. 2303 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 1. maddesi şöyledir: «Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde Maarif Vekilliğine Köy Enstitüleri açılır. O halde tartışılmalı gereken konu, «bu yoldan öğretmen yetiştirilim mi?» sorusu değil, «bu sistemle köye gidecek her türlü aydını yetiştirelim mi?» gibi çok daha geniş kapsamlı bir sorudur. Eleştiriciler, sadece ilgili kanunun 1. maddesine gereken değeri verdiler, işin sadece bir öğretmen sorunu değil Türkiye'nin sağlık yoluyla kalkındırılması problemi olduğunu görürlerdi.

Türkiyeyi eğitim yoluyla ve Köy Enstitülerinde uygulanan eğitilim ilkelere dayanarak kalkındırma düşüncesinin kaynakları nelerdir? Bu soru aydınlatılırsa bir çok yerğilerin karşılığı kendiliğinden verilmiş olacaktır. Böyle bir aydınlatma için bazı tarihsel gerçeklere eğilmek zorundayız:

İş okulu

Toplumların özellikleri değiştiğinde, yeni özelliklere uyabilmek bireyler yetiştirmek zorunlu olarak, o bireylere uygulanması gereken eğitim metodları da değişir. Tekniğin gelişmesi ve demokratik denilim yönetim şeklinin ilköğrenmesiyle, alışlagelmış bilgi okulunun karşısına, Onsekiz ve Ondokuzuncu Yüzyıllarda, Rousseau, Pestalozzi, Herder, Goethe gibi düşünürlerin önderliği altında, Hayat ve İş okulu ilkesi gelişmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda Dewey ve Kerschensteiner gibi eğitimciler bu ilkeyi geliştirmiş ve kısmen uygulamışlardır. Daha 1908'de Kerschensteiner «geleceğin okulu iş okulu olacaktır» der. Çünkü, tekniğe, deneyim bilime, özgür düşünce, eşitlik ve demokrasiye dayanan modern toplumlarda bireyler, ancak gerçek hayat ile okulda karşı karşıya gelebilirler, okulda kendi kendilerini yönetirler, pozitif bilimi ve tekniği okulda deneyler ve uygulamaları kavrayabilirlerse, bu modern toplulukların etkin vatandaşları olabilirler. Eski bilgi okulu

Köy Enstitülerinin kurucusu İnönü'nün yeniden işbaşına gelmesi, bu dâvânın savunucuları arasında geniş ümitler uyandırdı. Bu kimseler, İnönü'nün 1957 yılında Mahmut Makal ve arkadaşlarına «İktidara gelince, Köy Enstitüsü meselesini bana hatırlatın» dediğini unutmamışlardı. Bu maksatla, İnönü Kabinesi kurulur kurulmaz, Türkiye Köy Öğretmenleri Derneği Federasyonundan 10 kişilik bir grup, Başbakanı ziyaret etti. İnönü'nün Enstitüleri öven sözlerinden he heyecana kapılan bazı heyet üyeleri, ziyaretten sonra «Köy Enstitülerinin yeniden açılacağını» gazetecilere müjdelediler. Ortada bir yanlış anlaşılma vardı. Nitekim Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, haberi yalanladı.

Eğitim Şûrasında da, bazı üyeler Köy Enstitülerinin açılması tezini savunacaklardır. Halbuki Köy Enstitüleri, kalkınmanın temel unsurlarından biridir. İsmail Hakkı Tonguç'un oğlu Dr. Engin Tonguç, Enstitüleri, bu açıdan inceliyor.

Yaban öğretmeni

Dikkate değer diğer bir nokta da daha 1908-1918 çağında öğretmenden sadece okuma yazma öğretmesi değil, ulusal kültürümüzü ve değerlerimizi aydınlatma kavuşturmasının da beklenmesidir. Köy Enstitüleri çağında sistemli olarak bu yolda yürünmüş, halka gizli ulusal kültür potansiyeli hareketlere geçirildiği zaman, kültür ve sanat alanından nasıl bir çığırın yuvarlanmaya başladığı görülmüştür. Ama bilgi okulunun donuk kalıpları içerisinde duymaya ve düşünmeye alışmış aydın, bu dinamizmden ürkmüştür. Kişi ve zümre egemenliği ile bu yurdu rahatça yönetme alışkanlığından kurtulmuşlar, bu okullarda ulusal oyunların, halk türkülerinin, el sanatlarının gün ışığına kavuşturulması, yepyeni bir ulusal edebiyatın doğması için yapılmış sistemli çalışmaların söz etmek istemeyiz. Çünkü bu ulusal değerlerini bilinçli olarak kavrayan ve ortak bir kültüre sahip olmaya başlayan bir ulus, kişi ve zümre egemenliğini kabul etmez, sadece halk için ve halk tarafından yönetilir.

İş ve Hayat eğitim ilkelere göre eğitim, bunun tam karşılığı demek olan medrese gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplumda daha tepki ile karşılanmıştır. 1872'de İstanbul'da açılan örnek ilkokulda, resim ve harita çizdirildiği öğrenen Vehbi Molla isimli softa haritaları apteshaneye attırması, öğretmen efendiye dinsiz ve kâfir demiş, öldürülmekten korkan öğretmen, Avrupa'ya kaçmıştır. 1946'da Köy Enstitülerindeki işlik ve tarım çalışmalarına yönelen yıkıcı hareketlerin kaynağı da yine skolastik öğretim taraftarlarıdır, Çünkü uygulayan ve deneyen insan yarılgar, düşünmesini öğrenir. Düşünen bir ulus ise, böylelerinin en çok korktuğu şeydir.

1934'e kadar edinilen kanılar, köye sadece okumayazma öğretmek için giden, orada yerleşmeyen, kendisini geçici sayan bir «yaban» öğretmenin, o köyün toplumuna girerek oralarından hayatında devrimsel değişiklikler yapamayacağına, sadece okumayazma öğrenmenin de köylü için pek büyük bir değeri olmadığını göstermiştir. Bu yönden medrese, 1934'e kadar uygulanan bilgi okulundan çok daha başarılı bir eğitim kurumudur: hoca efendi köyün hayatına sadece okumayazma öğretti bir kişi olarak değil, köylüler gibi yaşayan, onlar gibi çalışabilen, aynı hayatı ve aynı kaderi onlarla paylaşan, orali sayılan, orada ölen ve mezarı da köyün kenarında olan bir ortaçağ aydını tipidir. Zamanla defenere olmuş bir halk aydınıdır. Böyle yaşayabildiği, köy toplumunun bir üyesi olduğu için toplumsal konularda söz sahibidir. Eski Osmanlı düzeninin bu temsilcisinin karşısına, demokrasi, pozitif bilim, özgür düşünce, teknik uygarlık /kellerini yapacak yeni bir halk aydını tipini Cumhuriyet idaresi henüz kitle halinde köylere sokamamıştır. Bugün köylerimizin çoğunu elinde tutan kişi, düşünce sistemini ve dünya görüşünü medreseden alan hocadır. Bu, o köylere henüz Cumhuriyet girmemiş demektir. Köy Enstitüleri çığırının ereği köye sadece okumayazma öğretme bir kişi değil, Cumhuriyetin halk aydınına göndermekti. Bilgi okulundan yetişenlerin bunu yapamayacağı ortadadır.

1924'de Türkiye eğitim hakkındaki raporunda ünlü eğitimci Dewey şöyle diyor: «Okullarda köylülerin ve çiftçilerin ilâka ve ihtiyaçlarına hususî bir ehemmiyet verilmeyen tahsilin umumî ve mecburî kılınması, içtimai zararlar verecek fevkalâde bir tehlike teşkil eder, köylülerle çiftçiler ihtiyaçları ayrıca düşünülmeden vücuda getirilecek bir maarif sistemi nazari ve skolastik olur. Ve genç neslin herhangi bir diğer meslekte muvaffakiyetini temin etmemekle beraber, onları köyden uzaklaştırır...» Köy Enstitülerinde tarım çalışmalarına verilen önem bilmem şimdi daha iyi anlaşılıyor mu?

1935'de Maarif Vekili Şükrü bey (Sarıoğlu) Mecliste şöyle der: «İktidarsat meselesini biran evvel halledilecek için baş-

ka tipte bir mektep, yani köy mektebi namıyla az zaman isteyen ve çok az para ile meydana getirilmesi mümkün olan bir mektep yapmak zorundayız...

... Bir köylü geldi ve bana dedi ki, sen eğer maarifi köylere sokmak istiyorsan, kasabanın kenarına birer baraka yaptır, sabaandan ottan minder yaptır, arpa, fasulye topla ve her köyden beş altı çocuğu cebren getir. Orada köyde yediğini yedir, içir, tih-sil ettir. Köy Enstitülerinde uygulanan birçok metodların kaynaklarını nasıl ulusal ve toplumsal dürtüler olduğu bilmem beliriyor mu?

Buraya kadar yazılanlardan, iyi yasanlı okuyucu Enstitülerin şehirlerden uzak oluşu, tarım ve işlik çalışmalarına, güzel sanatlara, serbest tartışmalara, önem verilmesi, öğrencilerin okulun yönetimine etkin olarak katılmaları, öğretmen başka ebe, sağlık memuru, tarım uzmanı yetiştirilmesinin de düşünülmesi, öğretmene köyde tarla verilmesi, teknik gereçlerle donatılması, gibi yermelere yol açmış birçok noktaların olumlu karşılığını bulur sanırım.

Görülüyor ki Köy Enstitüleri çığır, uluslararası modern eğitim ilkelere dayanarak, yurdumuzun şartları ve istekleri gözönünde tutularak 1824 denberi eğitim alanında yapılmış çalışmaların verdiği sonuçlardan faydalanarak girişilmiş, bilimsel ve usa dayanan gözlemlerin, düşüncelerin sonucu bir akımdır. İlgililerce «Türk aydınları ile öğretmenlerinin ortak eseri» sayılmasının sebebi budur. Yurdumuzun şartlarına ve isteklerine karşılık verdiği için ulusaldır. Eğitimimizin gelişiminin ussal bir sonucudur. Eğitim tarihimizin çizgisel o noktadan geçmektedir.

Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı atılışların arasında, o zincirin bir halkasıdır. Tarihsel bir gelişimin ve zorunluğun sonucu olarak ortaya çıkmış ve modern eğitim ilkelere dayanan bir sistem olduğu için er veya geç, ona dönüşecektir. Bunu hiçbir kuvvet değiştiremez. Klâsik bilgi okuluyla Türkiye'yi kalkındırma imkân yoktur. Yüzyüzlük yıllık çabasına bunu göstermiştir. Özlenen, usa yakın olunan biran önce kabul edilmesidir.

Komünizm iftiraları

Kötü yasanlı eleştiricilerce öne sürülen yerğilere gelince: Bunların arasında bu kurumlara komünist uyvaları diyerek bu çığır yıllardır tabu haline getirilen sözleri gelir. Köy Enstitülerinde özgür düşünceye, özgür tartışmaya, batılı alabilmek için ilk şart olan hümanist bir kültürün yayılması önem verilmesi, yarı aydınların katlanamayacağı çabalarıdır. Kötü amaçlı hükümetler ve sözde aydınlar olarak bir eğitim sisteminin, tanımı gayet iyi yapılmış bir siyasal sistemle kamu gözünde eşit hale getirilmesi, doğuya has yanılmaca şampiyonluklarından ve pozitif bilimden nasipsiz kafalardan doğacak çelişmezliklerden dendir. Bu yanılmacayı yıllardır bir düşünce matar gibi fikir piyasasına sürenlerin asıl düşünüp te söyleyemedikleri şudur: «Biz bu halkın düşünmesini, düşündüklerini özgürlükle söyleyip yazabilmesini istemiyoruz, sosyal eşitlik düşüncesine karşılık, böyle vatandaşların yetişmesini sağlayacak aydınları yetiştirdiği için Köy Enstitülerine düşmanız, onları bugün geçer küfür olan komünistlikle damgaladık, tıpkı pirimiz Vehbi molla'nın öğretmeni Kemal efendi'yi o günün küfür olan dinsizlik ve kâfirlikle damgalamış olması gibi...»

Böyle olduğu için de bugün Vehbi Molla bizim için ne kadar gülünç ve iğrenç bir kişi ise, etrafı komünistlik bulgularına bura saratılabilir da gelecek kuşaklar tarafından böyle gülünç ve iğrenç figürler olarak anılacaklardır. Köy Enstitülerine yapılmış komünistlik ithamından tarihe kalacak olan sadece budur.

Engin Tonguç
YÖN, 7 Şubat 1962

İLANCILIK - 156 - 24

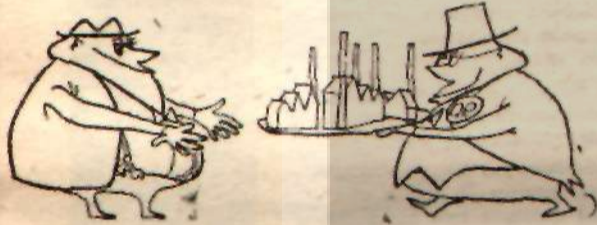
ARIF DAMAR'ın
Yeni Şiir Kitabı
SAAT SEKİZİ GEÇ VURDU
Çıktı: 200 Krş.
Bütün Kitapçılarda Bulunur
Dağıtım Yeri: Ataç Kitabevi, Ankara
Cad. 45/118. ist. YÖN-35

Devletçilikten Vazgeçemeyiz; Çünkü...

Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçentlerinden Dr. Kenan Bulutoğlu, en liberal görüşlü hükümetlerin bile kalkınmayı niçin devlet kesimine dayanarak yürütmek zorunda kaldığını açıklıyor.

Son on beş yıl süresince bir iktisadi politika olarak devletçilik aleyhinde çok şey söylenmiştir. Bu aleyhte kampanya ile, basında, parti konuşmalarında, resmi ağzılarda artık ispatlanması gerekmeyecek kadar açık bir gerçekmiş gibi devlet işletmeciliğinin kötülüğü fikri yayılmış, pek çok sonuçlar peşin kabul edilen bu ön yargıya dayanarak çıkarılmıştır.

Biliyoruz ki Demokrat Parti iktidarı alır almaz ilk işlerden biri olarak iktisadi devlet teğebbüslerini satılığa çıkarmayı denemiştir. Fakat bu politika elle tutulur bir sonuç alınmadan terkedildi, bir süre sonra gene devlet sermayesi ile yeni fabrikalar kurma usulü sanayileşmenin hareketi getirici kuvveti olarak kabul edilmeğe başlandı. Ancak bu eskiye dönmüş sıradan, Demokrat Parti iktidarının baş vurduğu kurmazlık, devlet sermayesi ile kurulan fabrikaları özel teğebbüsün eseri imiş gibi gösterme çabasından ibaret kaldı. Ayrıca D.P. iktidarı devlet elindeki bu büyük istihsal sermayesinin küçük parti çıkarları için ne kadar geniş ölçüde ve sorunsuzca sömürülebileceğini çok kısa zamanda anlamış bulunuyordu. Biz bu konuya ve devlet parası ile kurulan fabrikaların nasıl özel teğebbüs perdesi altında örtülmeğe çalışıldığı konusuna başka bir yazıda tekrar dönmeyeceğiz. Şüphesiz bildiğimiz şudur: D.P. iktidarı bir nehrin kalkınma sağlamağa çalıştığı zaman, a-çıkça belli etmemeye gayret ederek bunu devlet sermayesi ile yapmaktan başka bir çıkar yol bulamamıştır. Bu dönemde özel teğebbüse en büyük kolaylıklar sağlanmış olmasına rağmen, yatırılabilir kaynakların pek büyük bir kısmı gene devlet elinde, ya da enflasyon yolu ile toplanan kamu tasarrufu idi.

İktisadi geçmişimize bir bakış

Sanılmasın ki Türkiye'de özel teğebbüs D.P. iktidarından önceki dönemde yatırım ve sermaye birikimi yapmak imkânlarından yoksun bırakılmıştı. Aksine o dönemde de özel teğebbüsü ayakta tutan, onu destekleyen gene devlet idi. Daha 1922 de İzmir'de toplanan İktisat kongresinde özel teğebbüse dayanan bir kalkınma hayali kurulmuştu. Atatürk'ün giriştiği millileştirme hareketleri sadece kapitülasyonlar sayesinde yerleşmiş olan ve ekonomimizi sömüren yabancı sermayeye karşı yürütülmüştür.

1927 de özel sanayi teğebbüslerini çok geniş imtiyaz ve muafıklarla koruyan bir «Teşviki Sanayi Kanunu» çıkarılmıştı. Hiç bir olumlu sonuç alınmamasına rağmen bu kanun 1942 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Devletçiliğin az çok mütecanis bir politika olarak benimsenip yürütüldüğü 1933 - 1939 döneminde (bilindiği gibi bu dönemde birinci beş yıllık plânın tamamı, ikinci beş yıllık plânın bir kısmı uygulanmıştır), özel teğebbüsün devlet tedbirleri ile korunmasına devam edilmiştir. Diyebiliriz ki özel teğebbüs elindeki sermaye teğebbüsünde, devletin çeşitli banyırlık işlerinde yaptığı ihaleler başta gelen bir rol oynamıştır. Daha sonra özel teğebbüsün en çok geliştiği sahalar ilk önce devletin el attığı (doküman sanayi gibi) faaliyetler olmuştur. Devlet teğebbüsü, özel teğebbüsü balatlamamış, aksine vasfı işi, mühendis yetiştirerek ikincinin daha elverişli şartlar altında vasfı işi, teknisyen bulmasını kolaylaştırmıştır.

Ne var ki Anayasada yer alan devletçiliğin savunmasını yapmak, 1945 - 1960 yılları arasında en hafif deyimle ile bir srasızlık (anachronisme) olarak karşılanmıştır. Buna karşılık bu dönem, özel teğebbüsün kalkınmayı sağlama bakımından meziyetleri hakkında yapılan övgülerle, yabancı sermaye sayesinde kısa zamanda kavuşulacak «nurlu istihbal» masalları ile doludur. Şimdi kalkınma hedefi bakımından, özel teğebbüsün meziyetleri hakkında yeniden bir hayal kırıklığı dönemine girmiş bulunuyoruz. İnönü'nün özel teğebbüsün kalkınmamızdaki rolü hakkında son bildirisini, bu ümitsizliğe karşı bir iman tazelenmesi demesidir.

Son on beş yılda, bu kadar açık bir teşvik görmesine, ondan önceki dönemde de kanunlarla garantilenmiş imtiyazlara rağmen, neden Türk hükümetleri kalkınma gayretlerini devlet sermayesi ile yapmak zorunda kalmışlardır?

Bunun sebepleri açıktır. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu zamanında Türkiye'de sermaye birikimi yoktur. Daha çok tabii kaynaklar şeklinde iktisadi güç belki bazı ellerde toplanmıştır. (Zaten başlıca toprak mülkiyeti şeklinde tabii kaynakların bazı ellerde toplanması derebeyliğin en belirgin vasfıdır) fakat bir birikim, bir istihsal sermayesi büyümesi olmamıştır. Bu dönemde modern kapitalist usullerle çalışan sermaye, sadece kapitülasyon imtiyazlarında yararlanarak girmiş yabancı sermayedir. Bu sermaye, ancak Türkiye'de yapılabilecek olan işleri yapmağa gelmiş misafir sermaye vasfını taşır. Bu işler, madenlerin

sömürülmesi, demiryolu - denizyolu ulaştırması, elektrik, havagazi üretimi, bankalar, ticaret vs. gibi sadece madenleri ve hizmetleri ilgilendiren işlerdi. Bu işlerin dışında yapılabilecek Türkiye'ye ihâl edilmesi imkânsız olduğundan yabancı sermaye bunları Türkiye'de yapmaktaydı. İmparatorluk süresince de, Türkiye'ye girenden çok daha fazla sermaye dışarıya sızmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ilk on yıl içinde, devletin iktisadi politikası belli başlı yabancı şirketleri millileştirmek, dış borçları taksitlere bağlamak vs. gibi zararlı yabancı sermayenin tasfiyesi ile uğraşmakla geçiyor. Bu arada yerli teğebbüsün, geniş bir sanayileşme hamlesine girişmediği, girşemeyeceği de anlaşılmaktadır. Ayrıca büyük dünya buhranı da başlamıştır, bunun üzerine ilk beş yıllık plân (1934 den itibaren) sanayileşmenin başlaması için yürürlüğe konuyor. İkinci beş yıllık plân Dünya Savaşının çıkması yüzünden yarım kalıyor ve harp yıllarında hazırlanmasına başlanan Harp Sonrası kalkınma plânı ise hiç gün ışığına çıkarılmadan terkediliyor ve devletçilik politikası «1946 - 60 demokrasisine» geçildiği dönemde iyice savsanıyor.

Devletçiliğe itirafsız bir dönüş

1950 den itibaren iyi hava şartlarının, elverişli dış ticaret durumunun (Kore harbi patlamış, ihrac mallarımızın fiyatlarında artış olmuş, pamuk zenginleri ithalata dayanan gösteriş istihlakine geçmiştir), birikmiş ihtiyatları kullanmanın getirdiği görülmüşteki ferahlama yılları geçip de, milli gelirde gerileme başlayınca, D.P. iktidarı bazı yatırımları yapmanın zorunluluğunu anlıyor. Tehli bu yatırım gayretinin en önemli kaynağı devletin sağladığı meblâğlar ve aşktan finansman, yani enflasyondur. Ayrıca özel teğebbüse sağlanan banka kredisi kolaylıkları (özel tasarrufa dayanmayan, doğrudan doğruya para hacmini kabartıp pahalılık yaratan krediler) yolu ile yaratılan kaynaklar da cebri tasarruf yani kamu tasarrufudur. Öte yandan makina ve teğbisat ihâl eden yatırım sahibine, dövizlerin dolar 2.80 hesabı ile verilmesi de, doların memleketi daha pahalıya mal olduğu dönemde, fert yatırımlarına karşılıksız olarak yapılmış devlet iştirakinden başka bir şey değildir.

Ayrıca bir çok büyük yatırımlar, devlet teğebbüsü olarak gösterilmeyeceği beraber doğrudan doğruya devlet sermayesi ile yapılmıştır. Kamu tasarruflarının su ya da bu yoldan özel yatırımların finansmanında kullanılmıy olmasına rağmen gene de 1950 - 1960 döneminde devlet yatırımları, özel teğebbüs yatırımlarına kıyasla gittikçe daha hızlı artmıştır.

Denilebilir ki, 1950 - 1960 yılları arasında özel teğebbüsün geniş suistimallere varacak ölçüde, devlet fonları ile beslenmesine rağmen, gene de istihsal yatırımlarına daha büyük bir kısmı devlet tarafından yapılmıştır. Bu, D.P. iktidarının kalkınmaya önem verdiği yıllarda çok daha açık bir şekilde görülmektedir.

Bugün durum nedir?

Açaba bugün devlet kesiminde yatırılabilir kaynakları artırıcı tedbirler alınmaksızın Türkiye'de yatırımlar hangi seviyeyi bulabilir? 1962 Geçiş Programında açıklandığına göre devletin bu yıl yapacağı yatırımlar (merkezi, katma bütçeler, mahallî idâreler, kamu iktisadi teğebbüsleri dahil), 5.1 milyar bulacaktır. Bu miktarın büyük bir kısmı alt yapı (infrastruktur) yatırımlarına gidecektir. Devletin doğrudan doğruya istihsal için iktisadi devlet teğebbüsleri kanalı ile yapacağı yatırımlar 1.6 milyarı bulmaktadır. Bu rakama mahallî idâreler ve bağıli işletmelerin yapacağı istihsal yatırımları dahil değildir. Açaba buna karşılık özel teğebbüsünün yapacağı sınırlı ve ticari yatırımlar ne kadardır?

Bugün Türkiye'de yatırımlar milli gelirin % 15 kadarını temsil etmektedir. Ancak bu yatırımların %3.5 kadarı dış yardımlarla ödenebilmektedir. Demek oluyor ki memleketimizde oluşan tasarruflar milli gelirin % 11.5 ini geçememektedir. Bunun da yaklaşık olarak yarısını kamusal tasarruflar, demektir ki Türkiye'de, fertlerin istiyerek yaptıkları tasarruflar milli gelirin % 6 sunu aşmamaktadır. Bu da 3 milyar civarında gayri safi (yani yenilemeye gidilen meblâğlar dahil) bir tasarruf hacmi demektir. Öte yandan özel kesim tarafından yaptırılan mesken inşaatının değeri iki milyar bulmaktadır. Öyleyse özel teğebbüs elinde sanayi yatırımlarına ayırmak üzere ancak bir milyar lira kalmaktadır. Bu miktar ise devlet kesiminin sanayi için yapabildiği yatırımlardan (1.6 milyar) çok daha düşüktür. Demek oluyor ki bugün devletçilik hakkında herhangi bir prensip kararı mevcut olmamasına rağmen, iktisadi durumumuz bizi kalkınmamızı daha çok devlet kesimine dayanarak yapmağa itmektedir.

Bütün bir Cumhuriyet döneminde, doktrin çatışmalarının dışında süregelen bu gerçek bizi düşündürmelidir. Türkiye devletçiliği iktisadın istemesin, kalkınmayı istediği zaman, buna daha çok devlet kesimine dayanarak yapmak zorunda kalmıştır.

Gelecek için durum nasıl görünüyor

Türkiyede ıddiasız bir kalkınma hızı için (fert başına milli gelirin yılda % 4 artması) gerekli yatırımların milli gelirin % 18-20 si civarında olması gerektiği Devlet Plânına Teşkilâtının çalışmalarından anlaşılmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, gene geçmişteki kadar dış yardım alabileceğimizi farzederek, yurt içi tasarruflarımızı takriben % 40 kadar arttırmamız gerekmektedir.

Acaba özel tasarruflar bu artış sağlayabilir mi? Toplam yurtiçi tasarruflarında % 40 artış olabilmesi için özel tasarrufların çok daha fazla % 80 kadar artması gerekir. Acaba beklenebilir bir gelecekte özel tasarruflarda bu ölçüde bir artış sağlanabilir mi? Bunu ümit etmeğe imkân yoktur. Tasarrufların artması için milli gelirin artması gerekir, onun için de daha önce tasarrufların artırılıp yatırılması gerekir. Bu az gelişmiş ülkelerin meşhur fakirlik çemberidir. Tasarrufları arttırmanın diğer bir usulü de, gelir eşitsizliğini daha da arttırmaktır. Bunu yapmak için vergileri daha da fazla fakirlere yüklemek, enflasyon yolu ile gelir farklarını küçük bir mütteğebbis zümre lehine daha da arttırmak gerekir. Yani zenginini daha zengin fakiri daha fakir yapmak. Bu usullerim neden kötü olduğunu izahına girişmeyeceğiz, esasen bu usuller artık genel olarak reddedildiği gibi tasarruflarda % 80 bir artış sağlaması da imkânsızdır. Bu çeşit iktisat politikaları Anayasada yer almış bulunan sosyal adalet kavramı ile de taban tabana zıttır.

O halde ne yapmak lazımdır? Bugün Türkiye'de devlet iktisadi teğebbüslerinin elinde takriben 50 milyar değerinde bir üretim sermayesi vardır. Bu teğebbüslerin bir kısmının aynı zamanda kamu hizmeti vasfı da taşıdığına dikkate alarak, sermayeleri üzerinden düşük bir ortalama hesaplama % 3 kâr sağlandığını düşünersek, yılda 1.5 milyar net yatırılabilir kaynak ortaya çıkması olur. Ayrıca bu teğebbüslerin ayırdıkları amortisman payları da uzun vade ile yatırılabilir kaynaktır. Bu paylar da bugün yarım milyar civarındadır. Böylece sadece iktisadi devlet teğebbüsleri topluluğu 2 milyar civarında gayri safi yatırılabilir kaynak sağlamış olur. Ayrıca hükümetin doğrudan doğruya sağladığı net dış yardımların (hibe veya kredi) Türk parası karşılıkları da gene kamu kesimi yatırımlarına ayrılacaktır. Geçmişteki kadar net dış yardım elde edebileceğimizi farzederek (milli gelirin % 3-4 ü) bu yoldan da 1.5 milyar yatırılabilir kaynak elde edilebilir. Bu suretle kamu kesiminde 3.5 milyar yani bu günküden iki mislinde fazla istihsal yatırımı yapılabilir. Ayrıca devlet ve mahallî idâreler bütçelerinden yapılabilecek yıllık yatırım üç milyarı altında olmuştur. Böylece kamu kesiminde yatırımlar toplamı 6.5 milyarı bulacaktır.

Fertlerin tasarrufları ise 3 milyar civarındadır dedik. Eğer gerekli teşvik edici tedbirler alınırca, özellikle mesken edinmek için fertler tasarruflarını bir miktar daha artırabilirler. Böylece toplam yatırımlar 9.5 - 10 milyara kadar yükselebilecek, bu da milli gelirde arzulanmış büyüme hızına imkân verecektir.

Bütün mesele devlet iktisadi kesiminde bu kaynak artırıcı tedbirlerin alınıp alınmayacağıdır. Türkiye'de görüldüğü gibi devlet kesimi, kalkınmanın gerçekleşmesinde başlıca rolü oynayabilecek durumdadır. Bütün mesele iktisadi devlet teğebbüslerinin fiat ve maliyetler politikasında rasyonel tedbirlerin alınmasıdır. Bu tedbirler gerekli kalkınma hızını sağlayacak kadar kaynak yaratmadığı takdirde gene kalkınmanın finansmanı için, dağılışı adil olan vergilere başvurmak, yani daha çok varlıklı zümrelerin istihlakini azaltacak bir vergi politikasına baş vurmak gerekecektir.

Ötedenberi Türkiye'de iktisadi devlet teğebbüslerinin özel kesime devri düşüncesi savunulmakta, fakat yukarıda da kaydettiğimiz gibi bu bir türlü yapılamamaktadır. Eğer bütün tecrübelerle rağmen bu yapılamıyorsa, bunun iktisadi bünyemizde yatan bir sebebi olmalıdır. Bu sebep çok açıktır. Özel teğebbüs bu sektörü satın almak için gerekli tasarrufa sahip değildir. Gelecekte de hiç bir zaman sahip olamayacaktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, fertlerin elinde teşekkül eden tasarruflar sadece üç milyar civarındadır ve bunun 2 milyarı mesken yatırımlarının finansmanına girmektedir. Geriye kalan bir milyar tasarruf ile (bu da gayri safi tasarruftur, amortisman payı düşülmek gerekir) özel teğebbüsün 50 milyar değerinde olan devlet istihsal sermayesini satın alabilmesi imkânsızdır. O halde devlet iktisadi teğebbüslerinin özel teğebbüse satılması değil, uzun vadeli kredi ile devri söz konusu olabilir. Bunun da yaratacağı yolsuzluk ve idari güçlüklerin göz önüne getirilmesi güç değildir. Kaldı ki özel teğebbüs elindeki istihsal sermayesini devlet teğebbüslerinin satın alınmasında kullanırsa, özel kesimin yatırımları aynı oranda azalmış olacaktır. Toplam yatırımların azalmaması için devletin özel teğebbüsten aldığı paralarla yeni yatırım yapması yani devlet kesimini küçültmemesi gerekir. O halde özel teğebbüse devretme gene de gerçekleştirilemeyecek demektir. Bütün bunlar kıvrık döngü görünüşü, kıvrık iktisat politikalarıdır. İktisatçılarımız kalkınmamız hakkında artık daha olumlu tezler düşünmek zorundadırlar.

Finansman cephesinden devletçiliğin uygulanmasında ki bu zorunluluk teknik cephe de kendini göstermektedir. Türk piyasası çok küçük olduğu için bir çok sanayi tesisleri ancak tekel şeklinde kurulabilir? (Meselâ aliminyum, kamyon, bir çok kimya ürünleri, cam, istihsal makineleri elektrik motorları, her çeşit motorlar vs.) Piyasa talebi, bir çok istihsal alanlarında birden fazla teğebbüsün, bugünkü teknolojik bölünmezlikler karşısında, optimal maliyetlerle çalışmasına imkân vermemektedir. Tekel şeklinde kurulabilecek sanayinin devlet tarafından kurulmasından tabii bir şey de olamaz.

Görülüyor ki Türkiye'de devletin üretim faaliyetinde ön plânda rol oynamasını istemek bir doktrin meselesi olmaktan önce, Türkiye'nin kalkınmasını isteyip istememesi meselesidir. Kaldı ki Türkiye'de liberal niyetlerle işbirliği geçen bir hükümet bile, sonunda kalkınma yapmak isterse, bunu devlet kesiminde yürütmek zorunda kalmaktadır. Bütün mesele devlet üretimini tutarlı, sistenli, halk için en büyük fayda sağlayan, özel çıkarlara âlet olmayan ve en önemlisi hükümet tarafından iyice benimsenen bir iktisadi politikası haline getirmektir.

Kenan Bulutoğlu

Özel teşebbüs...

Mümtaz Soysal

özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri, disiplinini ve bütün kesimleri kapayan bir plânlamada görenler de olabilir, özel teşebbüsü korumak için devleti kurtlara yedirmekten çekinmeyenler de...

Hayat hakkı

"Serbest teşebbüsün dininin aşırı müridleri teşebbüslerinin devlete korunmasını isterken, aslında, kendi kendilerini mahkûm etmiş oluyorlar. Gün gelecek, sanayi alanında beceriksizlik gösteren özel teşebbüslerin kamulaştırılması hükümünü de hukukumuza yerleştirmek ihtiyacını duyacağız. Her feridin hayat hakkı vardır ama, her teşebbüsün hayat hakkı yoktur. Daha da ileri giderek, teşebbüslerin miras yoluyla el değiştirmesine karşı olduğumu da söyleyeceğim. Beceriksiz bir mirasçıda, yalnız kendi şahsını değil, çalıştırdığı personelin varlığını da tehlikeye koymuş olmaktadır. Sülâle mensup büyük firmalarda daha da zararlı bir şeydir. Alle kavgalarının bu peşit teşebbüslerin kredi üzerinde etki göstermesi zamanımızın gereklerine aykırı düşüyor."

Bu sözler herhangi bir Doğu Avrupa ülkesinde söylenmiştir. Bu sözler, sosyalist bir hükümetle idare edilen bir Batı Avrupa ülkesinde de söylenmiş değildir. Bu sözler, özel teşebbüse oldukça geniş yer ayrılan, mahfazakâr tutumlu De Gaulle Fransızında söylenmiştir. Konuşan da ne Komünist Partisinin lideridir, ne de Sosyalist Partisinin. Sözlerin sahibi M. Bloch Laine, Fransızın tanınmış iktisatçılarından ve bir devlet kurumu olan Emniyet Sandığı'nın müdürüdür. Karşındakiler de, geçen hafta çalışmalarında bir toplantı yapan Fransa'nın genç patronları.

M. Bloch Laine, 1961 Türk Anayasasını hazırlayan Kurucu Mecliste üye olsaydı, hiç şüphesiz yok, kürsüde konuşurken kendisine bahşenler olur, hakkında türlü ithamlar ortaya atılabirdi.

Eşitliğin sonu

Özel teşebbüs kavgasının ilk belirtileri, tasarımı daha henüz Komisyon safhasında iken başladı. Orada bu için en ateşli savunucusu CKMP'li temsilci Mustafa Arıdoğan'ıydı. Ama, Arıdoğan, özel teşebbüs için tam serbestlik veya devlet himayesi istiyecek kadar ileri gitmedi. Bununla birlikte durduğu noktada, «eşitlik» meselesiydi. Arıdoğan bu ısrarını Genel Kurul safhasında da devam ettirdi; Komisyon'dan ayrılıp görüşünü kürsüden savundu. Kendisine katılanlarda oldu ama, sözünün ilmi edici delilleri böyle bir hükümün Anayasaya girmesini önledi.

İsteneni şöylece özetlemek mümkün: «Devletin iktisadi hayatta rol almasına bir düşüncem yok. Ancak, devlet, bazı işleri yaparken, özel teşebbüse göre daha elverişli durumda olmamalı; aynı alanda her iki kesime mensup teşebbüsler varsa, bunlar arasındaki rekabet mutlaka eşit şartlar içinde kalmalıdır.» Fikir, ilk bakışta, oldukça parlak. Adalet ve hakkaniyet duygularına da

hitabediyor. Ama, öyle bir alan düşünün ki, Türkiye'nin şartları içinde hiç de elverişli olmasın, kalifiye elemanı bulunmasın. Devlet, hiçbir rizikoyu göze alarak, bu alana giriyor ve ilerde çok yüksek amortisman payları ayırmak pahasına, yepyeni bir sanayi dalı kuruyor. Başlangıçtaki güçlükler giderildikten, kalifiye eleman yetiştirildikten sonra, artık o alan özel teşebbüs için çekici oluyor. Oraya atılan atılana. Tabii, hepâl de devletle eşit şartlar istiyecektir.

İnsan düşünüyorsa da, bir bakıma, şu eşitlik kuralı kabul edilseydi, özel teşebbüsün durumu nice olurdu diye sormaktan kendini alamıyor. Tam serbestlik ve eşitlik içinde, kömür fiyatlarını maliyet hesaplarına dayandırarak Türkiye Kömürleri İşletmesini «suni zarar»dan kurtarıp kârâ geçirmek; buna karşılık kömür kullanan özel teşebbüslerin sıkıntılarını aldırıp etmemek Sümerbank'ın genişleme imkânlarından faydalanarak, devlet himayesiyle ayakta durabilen derme çatma doküma teşebbüslerinin ortadan kalkmasına seyirci kalmak isten bile değil.

Koruyucu Melekler

Türkiye'deki özel teşebbüs, vergi kaçınmalara, şerhköllüğüne davranışlara rağmen, rasyonel olmayan metodlarıyla, tam bir serbestlik düzeni içinde ayakta duramıyacağını bildiği için, üstelik bir de devletin kendisini «korumasını» ister.

Anayasa Komisyonu, kamu hizmeti veya tekel niteliği taşıyan özel teşebbüslerin, milli menfaatlerin gerektirdiği hallerde, kamulaştırılmasına imkân veren bir hüküm getirmişti. Bunun tepkisi öylesine kuvvetli oldu ki, hemen öbür uca sıçrayıp Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa Tasarısına «devlet özel teşebbüsü korur» diye bir fıkra bile kondu. Taksitler önce on yıla indirildi, sonra bütün iş peşin paraya bağlandı, nihayet beş yılda karar kılındı. Taksit süreleri için on yıllık bir imkân tanınması, ancak, Millî Birlik Komitesinin sonradan yaptığı değişiklikle mümkün oldu.

Özel teşebbüs tartışmaları sırasında, 29 Nisan 1961 Cumartesi gününün öğle saatlerinde geçen bir olay zihinlerden kolay kolay silinmeyecek. Toprak kamulaştırmalarında olduğu gibi, özel teşebbüs konusunda da devleti canla başla savunanlar, politikacıların, hattâ devlet memurlarının değil, basın temsilcilerinin arasından çıktı. Bunlardan İhami Soysal, iş adamlarını göklere çıkaran, devleti yerin dibine batıran nutukları dinlerken öylesine beznmişti ki, dayanamadı, özel teşebbüslere karşı ilmi bir ifade taşıyan meşhur önergesini Başkanlığa gönderdi. Önerge, aslında, İngiliz parlamentosunda zaman zaman, Fransız parlamentosunda da sık sık rastlanan benzerlerine göre hayli hafiftil. Ama, Temsilciler Meclisinde, sanki üyelerin

BİR ÖNERGE VE TEPKİSİ

Başkanlığı, Görüşmelerin uzayıp gitmesi karşısında, Sayın Çelikbaş, Zamangil ve Meclis'in kürsüdeki beyanlarından edindiğim intibahlar çerçevesinde, 29. maddenin aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

İhami SOYSAL

Madde 29 — Kamu yararı sebebiyle dahi olsa, muhik ve haklı bir tazminat karşılığı dahi gösterilse, Türkiye'de hiçbir sanette kamulaştırma yapılamaz. Özel teşebbüs, sahiplerinin uhdesinde muamele ve mukaddesdir. Özel teşebbüs, Türk İktisadi kalkınmasının rekabet, ortaklık ve işbirliği kabul etmez yegâne yoludur.

(«Böyle takdir olmaz, ayıptır» sesle-

ri). («Bu takdir gayriciddi, alay ediyor» sesleri), (Devamlı gürültüler)

Feyyaz Köksal — Efendim, takdir sa-

Feyyaz Köksal — Efendim, takdir sahibi, arkadaşımızın söyledikleri şeyleri de katarak gayriciddi ve Yüksek Heyetle alay eder mahiyette bir takdir veriyor. İzah etsin.

Ahmet Oğuz — Burası tiyatro değil, lütfen izah etsin.

Sırrı A'alay — Ayıptır, izah etsin. Yakışmaz! (Gürültüler)

Celâl Sungur — İftira ediyor.

Fethi Çelikbaş — Parlamento hayatında bu tarzda bir önerge bu güne kadar hiç bir yerde verilmemiştir. («Demirperde gerisinde verilmemiştir» sesleri), («Onlardan öğrenmiştir» sesleri)... Bu

NELER DEDİLER... KEHANET!

TURAN GÜNEŞ (Anayasa Komisyonu Sözcüsü) — «Özel sermaye korkar» dedi. Çelikbaş arkadaşımız gibi, özel sermayenin bu derece müdafileri olduğuna ve kendileri de memleket mes'uliyeti deruhte edeceklerine göre, bu korkuya sebep yoktur. (28 Nisan 1961).

FETHİ ÇELİKBAŞ (Sanayi Bakanı) — Hükümet programında özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi yer almıştır. Bu itibarla, özel sektörde yatırımların teşvik edilmesi için her tedbiri almak kararındayız. İlk yatırımların muayyen bir devre için himayesi konusu da tetkik edilmektedir. Özel teşebbüsün hükümet içinde tam bir muhatap bulamadığı gerçektir. Bu bakımdan Sanayi Bakanlığını gerçekten Sanayicilerin Bakanlığı hâline getirme kararındayız. (İstanbul, 30 Ocak 1962).

Vicdanın isyanı

Kamulaştırmayı haklı gösterecek olan şartlar da, bütün bu gürültüler arasında öylesine sulandırılmıştı ki, uzun devlet hizmetinin verdiği tecrübeleri ve eski devletçiliğinin yerleştirdiği vicdanî kanaatleri şimdiki özel teşebbüs taraftarlığı ile bağdaştırmakta güçlük çektiği açıkça görülen Cahit Zamangil, her zamanki dürüstlüğü gösterip buna isyan etti. Bu temsilcinin ikinci görüşme sırasında verdiği önergede şu satırları okumak mümkün: «Bu madde ile Devletin devletleştirme yetkisi fiilen ortadan kalkmış olacak derecede kınım, mahiyeti de taşıyıcıdır. Maddeye göre, devletleştirme yetkisi, sadece kamu yararına aykırı çalışma hâline inhisar ettirilmiştir. Ceza mahiyetine sokulmuş olan bu gayet dar devletleştirme anlayışı, ileride, iktisadi ve sosyal yönden milli menfaatlerin gerektirdiği devletleştirmelerin yapılabilmesi imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.»

Bu önermeden sonra gösterilen gayretler sayesinde, maddenin bağlanacağı güç halle şu şekle sokulabildi; «Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebilir.»

Devlet özel teşebbüsü korur» sözüne gelince, himayeciliği bir anayasa kuralı olarak bütün hükümlere zorla kabul ettirmek amacını güden bu sakat hüküm de sağduyu karşısında fazla tutunamadı. Şimdi anayasamızın kesinleşen metnine göre, kanunun kamu yararı amacıyla koyacağı şartlar içinde özel teşebbüs kurmak serbesttir. Devlet, «özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır». Tabii, bu tedbirleri, disiplinli ve bütün kesimleri kapsayan bir plânlamada görenler de olabilir, özel teşebbüsü korumak için devleti kurtlara yedirmekten çekinmeyenler de. Bu bakımdan, özel teşebbüs konusundaki hükümet politikasını tesbit edenlerin kişilikleri, bağlılıkları ve çeşitli çevrelerdeki davranışları dikkatle incelenmelidir.

takriri kemalî şiddetle kendi kararlık görüşlerine ve vicdanlarına reddediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar)

Cahit Zamangil — Meclisinizin de konuşma hürriyetine tarzuz edilmiştir, muhterem arkadaşlarım. Siz de kendinizi müdafaa ediniz. (Alkışlar)

Ferit Melen — Anayasa tasarısına gelen «sosyal» mefhumundan bazılarının başka mânalar çıkardığını görüyoruz. Hemen söyleyeyim: Sosyal Devlet demek, Sosyalist Devlet demek değildir. Biz bu Anayasa ile böyle bir sosyalizm kabul etmiş değiliz. Şayet heveslenen varsa, Şimale gitsin! (Alkışlar)

(T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 4, Sf. 466 — 468)

1946

seçiminde hile oldu mu?...

Bizde tereyağdan aşka kadar her şey hileli, seçim neden olmasın?

1946 seçimleri kadar CHP'nin yüzüne vurulan, en olmayacak yerlerde istilip istilip önüne sunulan olay yoktur... Hile var mıydı, yok muydu?.. Varsa ne derece vardı?.. Mahalli miydi, yoksa damşıkli doğuşuklü müydü? tam tamına bilemiyoruz... Tam tamına dürüst olmanıştır bu seçimler, çünkü bizler tam tamına dürüst değiliz...

İstanbul için çok şey söylendi.. Cevdet Kerim İncedayı'ya çok çatıldı.. İzmir için çok şey söylendi.. Ben şahsen tam tamına evet veya hayır diyemiyorum! Tasnif aleni değildir o zamanki kanuna göre, adli kontrol yoktu. Meselâ Samsunda CHP yüzde 53, DP yüzde 47 nispetinde oy almıştı.

Hileli olsa fark bu kadar az mı olur? Yoksa ince hile kıl farkını mı icap ettirir bilemem!.. Bizde hilesiz yağ bile yoktur, kösele bile yoktur, aşk bile yoktur, seçim niye hilesiz olsun?.. Bu kadar giyinik veya çıplak menfaatin çarpıştığı seçim!.. Sandıklarının kaçırıldığı söylendi: O kadar hamal-ha hücum yoktu ki... Tasnif nasıl olsa gizliydi. Bazı yerlerde galeyan halinde bekleyen halktan korktuklarından bu tasnif dürüst yapıldı ilk anda. Sonra... Köyden şehre mazbata getirilirken komisyonun imzaladığı bir ikinci boş köşet keyfe göre dolduruldu. Böyle gü-rültüsüz ve tatminkâr usuller varken, ne diye elâlem haldir haldir sandık kaldırsın?..

Zannınca yolsuzluk olan yerlerde bu yolsuzluklar Başkanın İletilen emirle olmadı. Küçük idareciler kanaatlarınınca hareket ettiler...

CHP, sonradan büyük bir falso yaptı. Seçimlerin sakat olduğu havasının Meclise yayılmamasını istedi. Tartışma konusunu yapılmamasını istedi. Kötü bir mücadeleye meydan verilmemesini istedi. Basını susturdu. Gizli pazarlığa girişti, araya Adnan Adıvar'ı koyup.

Pazarlığın konusu şu idi: «Bir iki seçim bölgesinde falso yapıldığını siz kabul edin. Bizim kazandıklarımızın bir ikisinde de biz kabul edelim, olsun bitsin. Evet buralarda yanhşık oldu, fakat diğer kısımlarda seçim dürüstü den-sin...»

Dört kişi pazarlığa oturmuştu. CHP, den Faik Ahmet Barutçuyla Hilmi Uran, DP'den Köprülüyle Menderes.

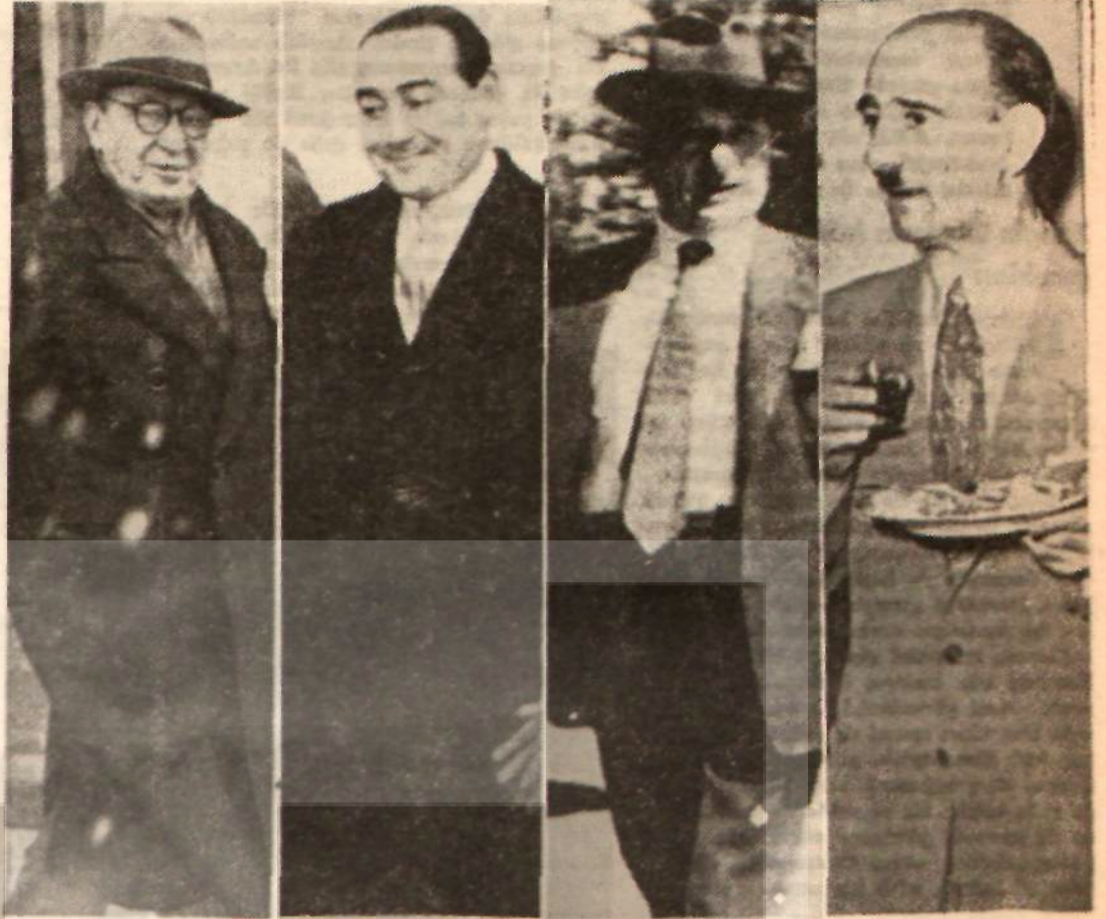

İlanlık 1561-34

YON. 7 Şubat 1962

SAKIT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

Hilmi Uran

Adnan Menderes

Faik Ahmet Barutçu

Fuat Köprülü

Bunları Faik Ahmet Barutçu anlatmıştır.

CHP, bu fikirden caydı: «Bunları kabul edersek, diğer taraflar için de iddiaların sonu gelmez» diye.

Bu büyük bir hata oldu. Birkaç yerde seçim yenilenseydi ne olacaktı?.. Hihiç!.. Belki İstanbulda DP kazanacaktı. Belki İzmirde C.H.P. kaybedecekti. Meclise girer DP. İler 60 yerine 100 olacaktı. İşte o kadar. Neden bunu C.H.P. göze almadı bilemeyiz, anlayamayız... Sorarsanız size binbir parlak sebep sıralar... «Evet. Şu, şu... cihetten hata ettik» demez ki kimse.

İçin bir de mantık kısmı var. İnönü-yü yermek için bu kadar ağır şeyler uyduranlar, 1946 seçimlerinde elle tutulur bir yolsuzluk olsaydı onu yedi kal yerin dibinden eşeler çıkarır ve teşhir ederlerdi. Yalnız yuvarlak laflarla yeknesak ithamlarla, canbıraş yaygaralarla yetin-diler. Sanki ortaya dökcekleri binbir şey varmış ta bu seçimler hakkında, «Devri Sakat yaratmamak için» dökmü-yorlarmış gibi bir büyüklük fiyakası da yaptılar. Onun için bence 1946 seçimleri hakkında anlatılanların en aşabı yarısı bedavadandır. Ama letran ediyoruz, biz-de tereyağdan tutun aşka kadar her şey hileli... Seçimler neden olmasın.

Görünmez Çanlar...

Görünmez çanlar vardır. Bir şeyin sonunun geldiğini haber verir. İnsan o çanları duymasını bilirse, bir amın asırlarca dayanacak kadar muhkem görünmesine rağmen, az zamanda çökeceğini sezer... Refiklerde de öyledir... Bakarsınız kuvvet küdret bir adamın veya bir zümrenin elinde... Rakip yok. Etraf süt liman... Esen hafif bir rüzgâr vardır belki iki yapılaş kımıldan ve bir iki mânasız olay süründür or-larda... O hafif esen rüzgâr, o sürenen bir iki mânasız olay... İlk emarelerdir, ilk yakını emareleri... Görünmez çanlar çalınca başlamıştır, zevaf çanları, yıkıntıyı haber vermek için...

CHP nin zamanında birçok hâdiseler olmuştur. Bunlardan en karakteristikleri birbirini hiç tutmaz görünen iki hâ-disedir... Tandoğanın ölümlü, İtr'in dirve evine girme... Skandallar devri başladı mı... Bir zümre, bir parti, bir reform yıkılma mahkûmdur. Amma vikiş uzun sürer, kısa sürer o da basta...

Nevzat Tandoğan Ankara valisiydi. Sempatik değil, kuvvetli bir şahsiyeti

Delidolu da bir tarafı vardı. Fenalık et-meneye fazileti yelmiyorsa, gün ışığına çıktığında utanacak kadar vicdan sahi-biydi... Bu gene birşey... Biz o kadar her türlü pişmanlığa, her türlü utanca karşı zıtlık insanlar gördük ki...

Rivayet şu: Bir cinayet işlenmişti. Hatırlardadır. Davası uzun sürdü. Makamlar, «seni kurtarıyoruz» diye dayanaksız birine yüklemek istediler ve meydana çıktı bu manevra... Ve sonu malûm... Hâdis tam tamına anlaşılmasa toplunca, söylentiler döndü doladı, tahminler aldı yürüdü... ve temelî, hafif hafif gıcırdağı hissedildi... Olayın üstünde durmuyorum. Mühim olan olay değil, idanin tefessüh halinde olduğunun anlaşıl-ması...

Bir de İtr meselesi... İtr çok genç yaşta, çok çekmiş, çok görmüş, geçirmiş (fers tarafından) bir genç kadandı. Sarı-sında. Çıtı pıtyıda Kıvrımlı hatlıydı. Yeşim gözlüydü... Haristi çok. Mahrumiyet onu haris yapmıştı. Derken efendim, bir adamcağuzun bu genç kadına sevdalana-cağı tuttu, olur a... Giydirdi, kuşattı, ni-kâhladı ve İtr sosyeteye girdi. Zaten gir-mek için öyle şifreli kasaya benzer ka-pular açmak gerekmiyordu... Bir iki alımlı libas, bir iki uydurma mücevher, bir iki güllüçük bu kapıları ardına kadar açmağa yetiyordu...

Buraya kadar İy. Ondan sonrası, ina-nılacak gibi değil: Politikacıdan hama-lına kadar herkes sapıtta, bir İtrdir diye tutturdu İcini gücünü bırakıp İtr şu-raya gitti. İtr bunu yapmadı, İtr şunu söyledi... İtr hayatını anlattı. Bir top-lantıda ben şahit oldum:

«İtr anlat bakalım nasıl intihar edip morgda uyandığını» İtr muti muti anlatırdı. Vekili veziri dişi bir karış açık dinlerdi. O zaman dünyada harp gibi, darb gibi hafiften çetin meseleler de vardı hani... Diyeceksiniz ki... Avrupa-da da böyle değil mi?.. Brigitte Bardot'un, Prenses Margaret'in hayat romanı üzerine kurmuyor mu insanlar rüyalarını. Yalnız ağızla değil, fakat bütün basın da bunlarla beslenmez mi?.. Beslenir... Bir nevi basın. Amma Kabine toplantı-larına tesir etmez... De Gaulle'in icraatını şaşırılmaz... Bu cemiyetin bir nevi aylıkâm ifade eder. Yıkılmadan evvel hep övüldü... Skandallar ve avlâkk... Görünmez çanların ikisi bunlardır... Ney-se zavallı İtr'm da durumu buvdı. Sanki memleketi başka problem vaktü. So-ğum hüsneli bir cemiyet bu gibi olaylarla bu kadar istifini bozamaz... Bozmak de-

ğil, istif kalmamışta ortada. Böyle şey-lerle meşgulü herkes... Zevaf çanlarının sesi biraz daha huzlanmıştı.

İdare skandallar devrine girmiş, cemiyet aylıklık devrine girmiş ve belden aşağıyla sabahtan akşama kadar meş-guldü, daha n- ister?.. Ekonomik şart-ların aşırılığını bir de eşitsizlik arttırı-yordu, daha daha ne ister?..

Hiç unutmam. Pazen piyasada yok ol-muştu. Dağınık bir meseleydi, az mik-tarda getirildiği vakit başkente... Kuy-ruk beklenirdi... O zaman sanki çok ih-tiyaçları varmış gibi, en güzelleri ayrılır, paketlenir, isimlendirilir, ekâbirin evlerine iletildi... Renksiz, somul şu çirkin halka kahrdı... Bu bir zih-niyettir... Çirkin bir zihniyet. Bu zihni-yet yüzünden hükümet devrilir. Yok ol-du mu bu düşünüş tarzı?.. Yooof!.. Olmadı... Devrilenler hep bu zihniyet yüzün-den devrildiler ve sonra gelenler de bun-dan ders almadı... Bakalım şimdiden sonra ne olacak!

Bizde çatik kaşlarımızın ters orantı-sında bir ciddiyetsizlik vardır. Bu çatik kaşlı ciddiyetsizlikle herşey yıkılır za-ten.

Bütün bunlar işte görünmez çanlar-dır, bir sonu haber veren çanlar... Hal-buki CHP devrine bakıyorum da, idare-cilerde de idareye yakınlarda da, pekâlâ okumuş yazmış adamlar vardı. Zaten o zaman okunmuş yazmamışın modası yoktu, o sonradan çıktı... Zarif, kafası işliyen, konuşmasını bilen, düşünmesini bilen Avni Doğan'lar vardı. Muhalefete geçince bize demokrasi ve adalet nedir öğreten Falih Rifkılar vardı (DP'iler şaşırsanız, onlarda meselâ Falih Rifki) şya-rında bir tek kişi yoktu), insan icine çıkabilecek cinsten Sadıklar vardı (Ben gene burada aynı fikirde değilim çok ki-şiyile. Şahsını, makalelerini öve öve biti-remezlerdi bizden bir iki kuşak evvelki-ler... Öyle kuvvetli bir şahsiyeti yoktu. Yazıda cümleleri birbirini tutuyordu, ve anlatmak istediğini anlatıyordu kendine göre... Ömrü derin aşklara saplanmakla geçmiştir. Entellektüel sahada o nesil ol-dukça kof. Oldukça uydurma, yalnız bir-birini çok «şühryan» bir nesil. Y. Erim-ler vardı. Pekiçler vardı. Neden faziletli hükim kılamadılar? Neden mücadele edil-mesi gereken bazı şeylerle mücadele et-mediler?.. Neden?.. Neden halkın icini bu kadar kabartıyor, anlayamıyorum, tahlil edemiyorum?.. Düşünece mahkûmlar da ondan belki. Ne diyeyim?.. Kader öyle istemedi mi diyeyim?..

AMERİKA

Uruguay'n Punta del Este şehrinde toplanan Amerikan Devletleri Teşkilatı konferansı, Küba'daki rejimin teşkilat prensipleriyle uzlaşma-ya gerekçesine dayanarak, Cast-ro'nun memleketini bu topluluğun üyesi çıkardı. Gerekli üçte iki ço-ğunluk gücüyle sağlanabildi. İhraç kar-zeri, A.B.D.'nin Latin Amerika devletleriyle olan münasebetleri me-vcutunu tekrar ön plana koydu.

Zengin ülkelerin fakir
çocukları

Birleşik Devletler halkı, bu yeni yılı, dünyanın en yüksek gelirini paylaşma-ya girdi. Bundan daha bir kaç gün önceye kadar, dükkanlar bu geliri nasıl harcayacağını bilemeyen insanlarla dolup ta-şınıyor. Her evde kurulan çam ağaçlarında paket paket hediyeler sallanıp duruyordu. Dünyanın en zengin halkının yılbaşı alışkanlığı da uğraştığı günlerde, Birleşik Dev-letler Başkanı Kennedy güney komşuların-ın Venezuela'nın başkentine bir konukluk yaptı. Buradaki gazetelere göre, bu konuk-luk iki Amerikan devleti arasındaki dostluk bağlarının kuvvetini gösteren bir olay oldu. Kennedy yüz binlerce Caracas'lı tarafından sıcak selam gösterileriyle karşılandı. Bu a-razde bazı itiraz sesleri de çıkmadı değil. Bir kez küp Kennedy'nin yüzüne karşı «Viva Castro» diye bağırarak kadar ileri gittiyse de polis büyük bir ustalıkla bu seslerin da-ha da kuvvetli çıkmasına engel oldu. Gazeteler bakılırsa, «Viva Castro»cular, hiç de-ğışen görünürde, ufak bir azınlık olmaktan öteye gidememişlerdi.

Ayrıca, Latin Amerika işleriyle yakın-laşan Amerikalı aydınların da belirt-tileri gibi, Başkan Kennedy'nin Caracas ko-ntrolüne bakıp Amerikanın kuzeyi ile gü-ney arasındaki bağınların böyle çok dü-ğün olduğunu sanmamak gerek. Gerçi Bir-leşik Devletler halkının çoğunluğu güneyde-ki komşularının bitip tükenmez iş karışık-lığı içinde olduklarını farketmez görünüş-ler ama, bu karışıklıkların gidip üzerin-de biraz dikkatle durulunca, ortaya Ameri-kan dış politikasını yönetenlerin uykularını bozmuş bazı gerçeklerin çıktığına hiç şüphe yok. Örneğin, geride bıraktığımız yıl içinde Birleşik Devletlerin güney komşularında olup biten bazı yeni gelişmeleri, o da en önemlilerini saymak gerekirse, şöylece sıra-lamak mümkün:

1 KÜBA: Castro'nun iş başına geçme-şinden sonra Küba'da başlayan düzen değişikliği, son yıllarda bütüncül önem kazandı. Gerçi Amerikan dış politika yorum-cuları Castro'nun kişiliği ve onu böyle dav-ranışına zorlayan etkenler üzerinde bir fik-ri birliğine varamıyorlar, hattâ Lipmann bu devrimcilerin deli olduğunu söyleye-cek kadar ileri gidiyor ama, böylece Ameri-ka topraklarına sıçrayan sosyalizmin Küba-dan sonra diğer Latin Amerika ülkelerine de geçip geçmeyeceği, Amerikan idarecilerini düşündürdiren sorunların başında geliyor.

Kübanın Amerikan Devletleri Teşkilat-ından çıkarılması, bu konuda hâlâ devku-ru metodlarıyla çalıştığını ve meselenin esa-sını inilmediğini göstermektedir.

2 BREZİLYA: Geride bıraktığımız yıl içinde, Brezilya'da da gözle görülür bir sola kayma var. Yapılan son se-çimlerde şimdiki kadar görülmemiş bir oy çoğunluğuyla Başkan seçilen Janio Quadros'un, yapmak istediği yeniliklere karşı Birleşik Devletlere yakın bazı çevrelerin, bu arada büyük sermaye ve toprak sahiplerinin tep-kinli ileri sürerek istifa etmesinden sonra, iş başına, ordudaki genç subayların silâhli desteğiyle, solcuların kuvvetli adamı «Goul-art» geçmiş bulunuyor. Gerçi yüksek rütbe-li subaylar hâlâ Brezilyada solcu bir düze-nin kurulmasına karşı olduklarını söylüyor-lar. Goulart da iş başına gelirken ordu ku-şanlanlarıyla her eğilimdeki politika ulu-şmalarını sikrinde almadan hiç bir işe girişme-ye cesaret vermiş ama yeni Başkanın Cast-ro ve Mao - Tse Tung hayranlığı Ameri-kan dış politikasını yönetenlerin bir türlü sükunet çıkırmıyor. Punta del Este konferan-sında Brezilya'nın Castro tarafından tutması da Washington'dakileri bir hayli düşündürmek-tedir.

3 EKUADOR: Kasım ayında, ufalık Ekuador da koca Birleşik Devletlere meydan okurcasına Washington'un emri Juan María Velasco Ibarra'yı iş başın-

dan uzaklaştırdı. İşin ilginç tarafı, Ibarra'nın iş başından muhafazakar tanınan ordu ileri gelenleri tarafından uzaklaştırılmasıdır. An-cak eski Başkan bir kere koltuğundan edildikten sonra duruma sağcı generaller değil, genç subaylar hâkim oldular, başa Dr. Car-los Julia Arosemena'yı getirdiler. Amerikan basınındaki yazılardan, Dr. Arosemena'nın geçmişinin de Washington yöneticilerinin hoşuna gidecek türden olmadığı anlaşılıyor. Bu geçmiş yetmiyormuş gibi Dr. Arosemena daha ilk gününde Sovyetler Birliği ve Kü-ba ile yakın bağlar kurmaktan söz açınca, Amerikalıların şüpheleri daha da çoğalıyor-di.

4 DOMİNİK CUMHURİYETİ: Nihayet şu günlerde, eski düzenle bir yeni-sinin arasındaki köprüde sallanıp du-ran son ülke de Dominik Cumhuriyeti. Bu ülke son zamanlara kadar Trujillo ailesinin

Castro

çiftliği olarak tanınıyordu. Trujillo geçen Mayıs'ta öldürülünce iktidar ordunun başın-daki oğluya yakın adamlarından Balaguer'e kaldı. Son günlerde başlayan bir halk hare-keti Trujillo'nun yalnız oğlunu değil, bütün ailesini ülkenin dışına sürdü ama, Dominik Cumhuriyetinde parlamenter bir düzen ku-racağını söyleyen Balaguer bu harekete rağ-men koltuğunu korumağa çalışmaktaydı. Di-ğer yandan, Birleşik Devletler Dominik Cum-huriyetinin Trujillo ailesinin elinden kurtul-masından böylece bir çaban başının ortadan kalktığını düşünerek memnun oldu ama, çok geçmeden, gerici sağcı kuvvetler ardı ardına iki darbeye tekrar harekete geçtiler. Sağcıların darbeleri, Dominik'i bir adım ge-ri götürmüştür.

Bir acıklı bilanço

Yükarıda da söylediğimiz gibi, durum-larına değindiğimiz bakıp da Latin Amerikada yalnız bu dört ülkenin karışıklık içinde olduğunu sanmıyoruz. U-fak, ya da büyük, yirmi Latin Amerika dev-letinin herbiri kendine göre bir iş gücük karşısındadır. Bu iş gücükün belirsiz biçimi ne olursa olsun, hepsinin nedeninin aynı ol-duğu anlaşılıyor: FAKİRLİK.

Gerçekten, Birleşmiş Milletlerin ilgili organları tarafından Latin Amerikanın ikti-sadi durumu konusunda yayımlanan son rapordan anlaşılacağına göre, kuzeydeki büyük ve kudretli komşuları adam başına yılda 2200 dolar gelirle dünyanın en yüksek refah seviyesine ulaşırken, Latin Amerika ülkeleri, dünyadaki en düşük gelirli ülkeler arasında bütün doğal zenginliklerine rağmen, hâlâ yer alıyorlar. Dış ticaretleri başlıca tarım ürünlerine dayanıyor. Büyük bir çoğunluğu kahve, muz, şeker satıp geçimmeye çalışıyor. Adam başına yıllık gelir. Bolivya ve Haiti'de 100, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Gua-temala, Honduras, Nikaragua, Paraguay, Pe-ru ve San Salvador'da 200, Costa Rica, Ko-lombiya, Küba, Meksika ve Panama'da 300 doların üstüne çıkıyor.

Tarumsal ürünlerini daha çok verimlendi-rebilen Arjantin'de, bakır ve nitrat kaynak-larını işletebilen Şil'de, hayvancılık yapan Uruguay'da adam başına yıllık gelir 300 ile 700 dolar arasında.

Bu gelir, ancak, petrol kaynakları dün-yanın en zenginleri arasında olan Venezue-la'da 700 doların üzerine çıkıyor.

... ve devamı

Latin Amerika halkının fakirliğini kavramak için gelirin azlığına bak-mak yetmez, bunun kütleler arasın-daki dağılımına da göz gezdirmek gerekir. Bu, bir öncekinden de acıklı bir görüntü-dür. Gerçekten, Latin Amerika ülkelerinde gelirin büyük bir kısmı mutlu bir azınlık, yani toprak ve sermaye sahipleriyle, bir öl-çüye kadar politikacılar ve subaylar arasın-da paylaşılmaktadır. Aydın bir orta sınıf da-

Kennedy

ha yeni yeni belirmeye başlamıştır. İşsiz ge-cekonda halkının, topraksız köylülerin sa-yaşı milyonlarla, buna karşılık gelirleri ku-ruşla seçilmektedir. Bir Amerikalı yazara göre, Bolivya'lı iş adamı Simon Patino'nun yıllık geliri Bolivya bütçesinin toplamına u-laşmakta, Dominik Cumhuriyetinde Trujillo, Nikaragua'da Somoza ailesinin zenginlikle-ri bu ülkelerin milli gelirinin çok üstüne çıkmaktadır.

Bir Latin Amerika ülkesinin sosyal ve ekonomik yapısını daha yakından görmek için, örnek olarak, Venezuela'yı ele alalım. Zengin petrol kaynaklarıyla, Venezuela, Lá-tin Amerikanın en yüksek gelirli ülkesidir. Ancak Venezuela petrolünün gelirini payla-şanlar, sayısız onu aşmayan birkaç milyone-ri. Caracas'ta dünyanın en lüks binalarıyla en işler acısı gecekonducular yanyana du-rmakta, fakirlikle zenginlik kucak kucağa yaşamaktadır.

İstatistiklere bakılırsa, Venezuela'da hal-kın üçte ikisi okuma yazma bilmez. Ekile-bilir toprakların yüzde 74'ü, çiftçi nüfusun ancak yüzde ikisinin elindedir. 300.000 çift-çi topraksızdır. Ülkenin aylık dolar geliri 100 milyonun üstündedir ama enflasyon pa-ranın kıymetini çok düşürmüştür, eğer ikide bir alınan dış yardımlar olmasa Venezuela hazinesinin iflâs etmesi işten bile değildir.

Fakirliğin altında yatanlar

Latin Amerika devletlerindeki fakir-liğin nedeni, hepsi için aynıdır: Bu ülkelerdeki iktisadi kaynaklar gereği gibi işletilememektedir. Bu kaynaklar gereği gibi işletilebilse, Latin Amerika halkı da ku-zey komşusunun refahına belki erişebilir. Fakat bu günkü sosyal ve ekonomik düze-nde köklü bir dengeleşik yapılmadıkça, Lá-tin Amerika halkının sırtındaki kambur ol-maya devam edecektir.

Latin Amerika ülkelerindeki iktisadi kaynakların gereği gibi işletilememesinin ne-denleri ise, şöyle özetlenebilir:

1 Bütün geri kalmış ülkelerde olduğu gibi, Latin Amerikada da milli sermaye yok denecek kadar azdır, olan kadarı da çok kü-çük bir azınlığın elinde toplanmıştır.

2 Büyük bir bölümü bu azınlığın cebine akan milli gelir yeni yatırımlara değil, lüks harcamalara kullanılabildiği için ekono-mik kalkınma gerçekleşmemektedir.

3 Nihayet, Latin Amerika ülkelerindeki iktisadi kaynakların önemli bir bölü-mü, Kuzey Amerikan sermayesinin elinde ve hizmetindedir.

Bu sonuncu nokta üzerinde önemle dur-mak gerekir. Gerçekten, iktisadi kaynakları-nın önemli bir bölümünün Kuzey Amerikan sermayesinin elinde ve hizmetinde ol-ması, Latin Amerika için devamlı bir güçlük kay-nağı olmuştur. Bir kere, Kuzey Amerikan sermayesi, çoğunlukla, Latin Amerikanın kalkınması için gerekli alanlara değil, sahiplerine en çok gelir sağlayacak alanlara yeti-rilmiştir. Bunun sonucu olarak, hemen her Latin Amerika devletinde yalnız bir, iki ta-rım ürününün üretimi, ya da bir, iki maden yatağının işletilmesi aşırı derecede gelişmiş, bunlar dışında kalan üretim ve işletmeler ya gelir sağlamaz düşüncesiyle, ya da Birleşik Devletler için tehlikeli bir karşıt olur endi-gesiyle bir tarafa itilmiştir.

Kuzey Amerikan sermayesinin kendi çı-karını korumak için Latin Amerikanın sos-yal ve ekonomik yapısındaki her değişikliğe karşı bazan doğrudan doğruya cephe alması, bazan da mevcut düzenin korunmasında ay-nı şekilde sayısız çıkarları bulunan yerli gerici unsurları desteklenmesi, fakir Latin A-merikalı kütlelerde zengin komşularına karşı acı duygular yaratmıştır. Hele Amerikan yöneticilerinin de çok kere Kuzey Amerikan sermayesinden yana çıkması, bu duyguları da çok kuvvetlendirmektedir. Gerçekten, çok yakın örneklerin de açıkça gösterdiği gibi, en ileri görüşlü sayılabilecek Ameri-kan hükümetleri bile Latin Amerikaya ser-maye yatırımı yapan iş çevrelerinin baskısı altında, Latin Amerika sorunlarını çözmek için sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklik-leri teşvik edecekleri yerde, mevcut düze-nin kötü taraflarını mümkün mertebe tör-pülemek çarelerini aramakla yetiniyorlar.

Washington'lu idarecilere göre Latin Amerika ülkelerinin güçlüklerini çözecek en yetkili yol, dürüst seçimlerle iş başına geçecek parlamenter düzenlerin kurulması-dır. Oysa yeni belirmeye başlayan aydın bir Latin Amerikalı kuşak, zengin ülkelerin fa-kir çocuklarını bu durumdan kurtaracak yo-lun yalnızca bu olmadığı konusunda. Bu bakımdan, Başkan Kennedy'nin yolu üzerinde «Viva Castro» diye bağırmanın böyle belir-tilmeye çalışıldığı kadar ufak bir azınlık ol-madığını söylemek gerek.

İRAN

Şahın toprak reformu

Son haftalarda İran'da olup biten-lerle 27 Mayıs öncesinde Türkiye'de vuku bulan olaylar arasında şaşıl-acak bir benzerlik var. Orada da üniversiteler polisle çatıştı, orada da üni-versiteye zabıta kuvvetlerinin girişli büyük mesele oldu, orada da dersler kesildi. Fakat, asıl benzeş, İran dışındaki öğrencilerin dav-ranışı ile 27 Mayıs öncesinde yabancı mem-letelerde bulunan Türk öğrencilerinin dav-ranışı arasında. İranlılar da, şimdiki yer yer toplandırlar tertip etmekte, memleketlerinde hürriyet için mücadele yollarını araştırmak-ta, Tahran'daki hükümete protesto yağdır-maktadırlar. Türkiye'deki İranlı öğrencilerin yaptıkları toplantılar da heyecanlı oldu; ö-zellikle İzmir'deki toplantı büyük yankı u-yandırdı.

İran içinde ve dışında öğrenciler «hür-riyet» ve «reform» diye bağırırken, Başbakan Arâni'nin son olayları izah ediy tarzı herkesi şaşırttı. Şah'ın Başbakanına göre, karışıklık-ları çıkaranlar, reform taraftarları değil, biz-zat toprak sahipleridir; Müsâddık taraftarı Milli Cephe üyeleri de, surf hükümete güç-lük çıkartmak, ortalığı karıştırmak için bu gösterilere katılmışlardır.

Oysa, Milli Cephe'nin dış memleketler-de bulunan taraftarları, gösterileri bambaka sebeplere dayandırıyorlar. Anlaşıldığına göre, Milli Cephe, Şah'ın son zamanlarda girişmiş olduğu toprak dağıtım gayretlerini tatminkâr bulmamakta ve bunları vakit ka-zanıp halkı uyuşturmak için atılmış adımlar saymaktadır. Gösterilerin amacı, hükümeti daha ciddi tedbirler almağa ve serbest se-çimlerin ne vakit yapılacağını açıklamaya zorlamaktan ibarettir.

Fransa'nın büyük haftalık gazetelerinden «France — Observateur»de çıkan bir haber de eğer doğruysa bu iddialara hak verecek mahiyettedir. «France — Observateur»ün yazdığına göre, Şah, rejiminin son günlerini yaşamakta olduğunu artık iyice bilmektedir. Bu sebeple, en büyük endişesi, kendi istikbalini teminat altına almaktır. Şah'ın toprakları köylülere dağıtılmadan önce, devlet tarafından satın alınmakta, bunun bedeli de bir İsviçre bankasına yatırılmaktadır. Şah, böylece bir taşla iki kuş vurarak, hem reform yapmak istemekte, hem de kara günlere hazırlanmaktadır.

Güdümlü basın

Iran olayları sırasında, yabancı memleketlerdeki İranlı öğrenciler, Tahran'daki arkadaşlarına buğduklarını bildirdiler. Bütün bu olaylar karşısında, Başbakanından Büyükelçisine, konsolosuna kadar bütün İranlı «resmî şahsiyetler» yabancı ajansların verdiği haberleri yalanlamaya koyuldular. Iran basınının sıkı bir denetleme altında tutarak kendilerini memnun eden haberleri nasıl imâl ettikleri, Kansas Üniversitesi Gazetecilik Bölümü Başkanı Barton W. Marvin tarafından anlatılmaktadır. Buna göre, Iran'da bugün 27 Mayıs'tan önce yürütülmek istenen fakat iflâs eden usullere başvurulduğu görülmektedir.

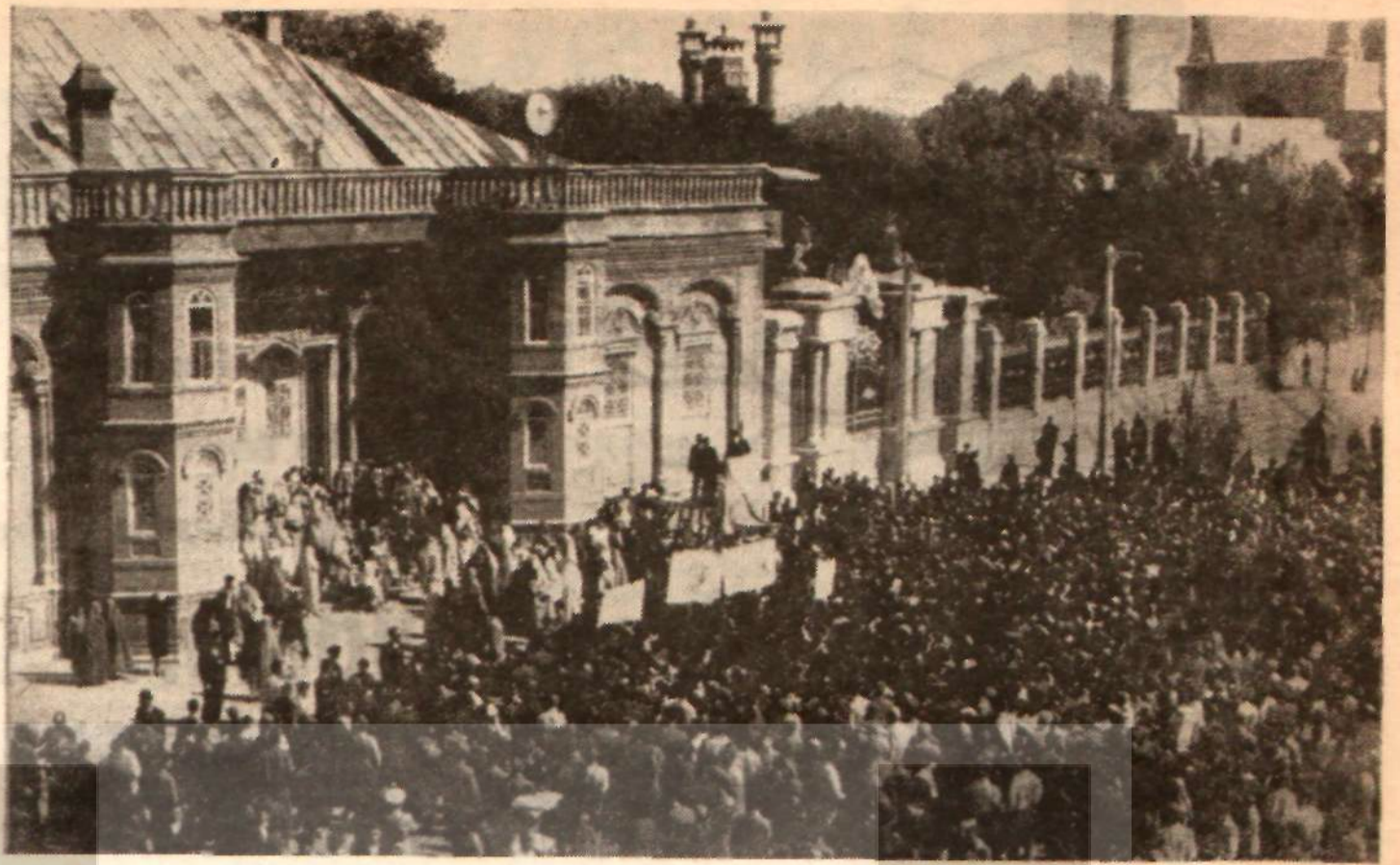
Hükümetin, haberlerin akışını muslukla idare eder gibi acı kapıyarak düzenlediği, basının ya hükümet denetlemesini kabullenmek ya da çalışmaktan vaz geçmek zorunda olduğu bir ülkede insan ne hisseder? 5 Eylül 1960'tan 5 Haziran 1961'e kadar mübadele programı gereğince Tahran üniversitesinde ders veren bir kimse sıfatıyla, bu şartlar altında neler olabileceğini gözlemlerimle gördüm.

Basının nasıl denetlendiğini gösteren bir örnekle, 2 Mayıs 1961'de Tahran'da karşılaştım. O gün öğleye doğru evimde yalnız bulunan Eşime Amerikana büyükelçiliğine bağlı Birleşik Amerika Eğitim Vakfı'ndan telefon etmişler, hiçbir Amerikalının ortaklık dolanması gerektiğini bildirmişler. Eşime söylediğine göre, fakülte meclis binasında karışıklık çıktıktan sonra sâh atılabiliyordu. Yakınımızda olan «Özer»ün Amerikan ailesinin telefonu olmadığı için, İttara rağmen sokağa çıkmak ve bu İttarı onlara ulaştırmak eğilme düşüyordu. Eşim, bizden 150 metre kadar uzaktaki eve gittiği vakit, oturma odasında Amerikalı kadının yanında sıradan bir İranlı kadın öğretmene rastlamış. Bu kadın, maaslarına zam yapılması için grev yapan öğretmenlerle birlikte meclis binasındaki gösteriye katılanlar arasındaymış, sonra İttaiye arabaları gelip mümaayicilere su sıkmışlar. Genç kadın, polisin açtığı ateşten dört öğretmenin öldüğünü söylemiş.

Bütün bunlar öğleye doğru olmuştu. O gün öğleden sonra, gece ve bütün ertesi gün bu olay üzerinde bir sürü söyleşiler dolayış durdu. Bazıları öğretmenlerin kütle halinde öldürüldüklerini söylüyorlardı; 570 sayıs hakkında gittikçe artan rakamlar ileri sürülüyordu. Ancak ertesi gün, aradan 24 saatten fazla bir zaman geçtikten sonra, olay hakkında gündelik Iran gazetelerinde ilk haberler çıkmaya başladı. Biz Amerikalılar da ne olup bittiğini ancak ondan sonraki sabah öğrenebildik. Haberleri hemen hemen 48 saat sonra Tahran'da İngilizce yayımlanan iki Iran gazetesinde okuyabildik. Amerikan ordusunun radyosu hariç, İrandaki bütün radyolar hükümetin denetlemesinde olduğundan, onlardan da fayda yoktu. Amerikan radyosu ise hükümetin izniyle cabışığından Iran makamlarının talimatına uymak zorundaydı.

Olayın aşısı şuydu: Polisin açtığı ateş üzerine bir öğretmen ölmüş, açığı de yaralanmıştı. Olay önemliydi, çünkü kabinenin düşmesine, «İttahat» bir başbakanın tayinine, meclisin feshine yol açmıştı. Fakat beni ilgilendiren, olayın siyasî sonuçları değildi; ben basının durumuna bakıyordum. Bu çatışma, Birleşik Amerikanın her hangi bir yerinde olsaydı, haber birkaç saat içinde bütün memleket basınında yer alardı. Amerika'da da gazeteciler bir olayın bütün gerçeklerini ortaya çıkarabilmekte bazı güçlüklerle karşılaşsalar; fakat yine de, bir öğretmenin öldüğünü, üçünün yaralandığını şeklindeki bir gerçek derhal halkoyuna sunulurdu.

YÖN, 7 Şubat 1962

Şah'lı «Time» toplatılıyor

Ehaberlerin denetlemesi olayıyla Iran'da ilk karşılaşmamız, Iran'a gelişimizden az sonra, 1960 Eylülünde oldu. Biz gün, İngilizce yayımlanan Iran gazetelerinden birindeki kısa haberde, «Time»ın son sayısının kapağında şahın resminin bulunduğu, içinde de şahla ilgili uzun bir yazının yer aldığı bildiriliyordu. Normal olarak derginin aynı gün Tahran'da satışa çıkması gerekiyordu; fakat ne o gün, ne de ondan sonraki iki gün «Time»ın tek sayısını bulamadık. Dördüncü gün ise gazete bayileri birdenbire «Time»ın o sayısıyla dolu geldi. Dergi üç gündür beri niye bulunamamıştı? Bulunamıyordu, çünkü İran resmî makamları, derginin o sayısının dağıtım ve satışını yasaklamışlardı; yazıdaki bazı bölümlerin Şah'ı iyi tanıtmadığı görüşündeydiler. Pekî madem ki öyle, sonradan niye «Time»ın satışına izin verdiler? Çünkü, birçok franlı bu yazı hakkında yabancı radyoların yayını dinlemişti; çünkü franlıların bazı radyoların ileri sürdüğü gibi bu yazının şahın aleyhinde olduğunu inanmalarındansa, aslında çok yumuşak tenkidlerde bulunan bu yazıyı okumaları daha iyi olacaktı. Gerçekte de yazı genel olarak şahın lehindeydi ve dokuz ay sonra biz İrandan ayrılan «Time»ın o sayıs hâlâ gazetecilerde satılıyordu.

Tahrandaki dokuz aylık ikâmetimiz sırasında hükümetin haberleri denetlemesi sonucunda birçok tedirgin edici örneklerle karşılaşmış. Bunlardan en önemlisi, bir öğrenci grevi üzerine üniversitenin 31 ocaktan nisanın başlarına kadar kapanmasına sebep olan olaydı. Bu iki aylık devre içinde, Amerikada haberlerin sıcağı sıcağına verilmesine alışmış olan bizler, hükümetin haberleri denetlemesi yüzünden meydana çıkan bir «haber boşluğu» ile karşı karşıya kaldık. Öte yandan bir olayın meydana gelişyle o olayı bildiren haberin yayımlanması arasındaki iki günlük fasla yine sürüp gidiyordu.

Başbakanın arabası yakılıyor

Bu haber boşluğunun en göze çarpan örneği, şubat sonlarına doğru, eski başbakan Dr. Menüçehr İkkbal'in üniversite bahçesindeki dışçı okuluna gelmesi üzerine ortaya çıktı. Bir zamandan beri öğrenciler arasında bir huzursuzluğun gelişmekte olduğu açıkça ortadaydı. 1960 ağustosunun sonlarında, genel seçimlerdeki hileler şahın bu seçimleri hükümsüz saymasına yol açmış ve bu rezalet üzerine Dr. İkkbal başbakanlıktan çekilmişti. Kıyan başlarında yeni bir seçim yapalım bu seçimlerde de yine hile yapıldığı ileri sürülmüştü. Şikâyetlerinin en basında bu hileli seçimleri ileri süren Tahran Üniversitesinin 9000 öğrencisi greve başlamışlardı. Resmî makamlar, öğrenciler üniversite bahçesinde kaldıkça polisin kendilerine karışın-

Tahran'daki son ayaklanmadan görünüş

yacağını, fakat şehrin sokaklarında gösteri yapımlarına müsaade etmeyeceklerini açıkça bildirmişlerdi. Şubat boyunca Tahran sokaklarında gösteriler yapılmış, öğrenciler ile polisler arasında çarpışmalar olmuş, öğrencilerden bazıları hapse atılmıştı. Öğrencilerin istekleri ise, başbakan ile kabinenin istifasını, hapsedeki öğrencilerin serbest bırakılmasını içine alacak şekilde genişlemişti. 23 şubatı Dr. İkkbal üniversite bahçesindeki ziyareti yapmadan önce, üniversitenin bazı sınıflarında derslere yeniden başlanmıştı. O gün, Dr. İkkbal, Amerikan yapısı lüks otomobiliyle üniversite bahçesinde görününce, öğrencilerin «kesi son had-dini buldu. «Pis usak geliyor!» diye bağırarak bir öğrenci topluluğu, Dr. İkkbal'in arabasını ateşe verdi. İttaiyeciler yangını söndürmeğe gelince de öğrenciler bunları taş yağmuruna tuttular. Bütün şehirde en korkunç söylentiler doluşmasına rağmen hükümet yine haberler üzerine bir kapak yerleştirdi. 13 ki olaylar kaynama noktasına erişip de kapağı oynatmaya başlayınca kadar, o vakit hükümet gazetelere olaylar hakkında haber yayımlamak izni vermişti. Fakat bu arada gerçekler o kadar hızlı değişirmiş, o kadar mübaleğâ edilmişti ki, olayların gerçek yönünü ortaya koymak için sarfedilen gayretin, bu söylentilerin verdiği zararı önleyebileceği şüpheliydi. Bundan başka, hükümetin haberleri denetlediğini bilen halk da, sonradan yayımlanan bu haberlerin doğruluğundan şüphe ediyordu.

Sansür yok ama...

Irandaki sansür yoktur; fakat yazışmaları müdürlerine genel olarak hangi haberlerin yayımlanmamasını istendiği bildirilmiştir. Iran Basın ve Yayın Müdürlüğü hemen her gün, İran'ın en büyük iki gazetesi olan «Keyhan» ile «El — İttahat» telefon ederek neyin konacağını, neyin çıkarılacağını bildirir. Öte yandan, hiç şüphesiz, tecrübeli bir yazışmaları müdürü de rüzgârın ne yönden estiğini kestirecek yeikenini ona göre ayarlar.

İrandaki bir gazete yayımlamak, hükümetin iznine bağlıdır. Bu da, bu iznin geri alınabileceği anlamına gelir ki, bu çok güçlü bir silâhtır. Tahran'da bulunduğumuz süre içinde, gündeliklerin bazı sayılarının toplatıldığını sık sık gördük. Bu arada bir gazetenin izin belgesinin de geri alındığına şahit olduk. Gazetelerin toplatılması konusunda çeşitli sebepler ileri sürülüyordu. Meselâ «Keyhan»ın iki sayısının toplatılmasına sebep, gazetenin iki sayı önce, o vakit İrandaki arası açık bulunan Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Nâsir lehinde bir makalenin yayımlanmasıydı.

Tahran'da gazeteler tek elden dağıtılmaktadır. Bu dağıtım kurumunda hükümetin adamları da bulunduğundan her gazete her gün kontrol edilmekte, dağıtımına izin verilip verilmeyeceği dağıtımından önce kararlaştırılmaktadır.

Iran basını düzenleyen temel metin olan 1955 tarihli basın kanununa göre bir gazetenin yazışmaları müdürü olmak, 30 yaşını bitirmek, her hangi bir suçtan hükümlü olmamak, akıl hastalığı geçirmemiş olmak, en aşağı lise mezunu olmak ya da «Yüksek Eğitim Kurulunca, bilgi sahibi olduğuna gösterir belge verilmiş» şarttır. Gazete çıkarmak için yapılan müracaatlar, İçişleri ve Eğitim Bakanlıklarının yüksek memurları, savcı, üniversite rektörünce iki yıllık bir süre için seçilecek bir profesör ve beş yıllık tecrübesi olan gazeteciler arasında İçişleri Bakanlığınca seçilecek bir gazeteciden kurulu komisyonca incelenir.

Basın denetlemesinin bir başka yolunu da küçük bir gündelik gazetesinin idaresini kuytu bir köşesinde, iyi aydınlatılan bir odasında geçirmişim. Tahran'da, fakirce doğmuş, küçük bir idarehaneydi bu. Gazetenin sahibi ertesi günkü bayramına konu olarak patates yetiştirmeyi seçtiğini söyledi. Kendisine bu şubat ayında niye patates yetiştirmek konusunu seçtiğini sorduğum vakit dedi ki: «Ne yapayım? Hükümet, üniversitedeki öğrenci grevini da hileli seçimden bahsederseniz ne olur?» mıyor, ben de ancak patates yetiştirmekten bahsedebiliyordum. Pekî grevden ya hileli seçimden bahsederseniz ne olur?» «Hükümet, gazeteme verdiği ilâm keser.» «Ne farkeder?» «O vakit gazetecilikten çekilmek zorunda kalırım.»

Bunun anlamı açık: Hükümet, haberlere, yazılara resimlere para ödiyerek kendi lehinde yayım yapılmasını sağlıyor. Bu yardımdan vaz geçilirse gazetelerin çoğu iflâs eder. İrandaki bütün gazetelerin kâr — zarar bilançolarını görmedim, gazete sahiplerinin hepsine de konuşmadım; fakat yaptığım araştırmaya bana, biz Amerikalılara meşru ilân ve sürüm saydığımız yolla, İran'daki 30 gündelik gazetedeki ancak iki tanesinin yaşayabileceğini gösterdi. Bu iki gazete, Tahran'ın en büyük gündelikleri olan «Keyhan» ile «El — İttahat»'tır.

Hükümetin bir başka para yardımı da muhabirler yapar. İrandaki muhabirlerin çoğu, gazetede görevlerinden başka, devlet dairelerinin istihbarat işlerinde de çalışır. Oyle gazeteciler biliyorum ki, devletten aldıkları para, gazetelerinden aldıkları paradan daha çoktur; hem de dairelerine pek seyrek uğradıkları halde. Bu «ek görev» karşılık olarak da hükümet bu muhabirlerin kendisini desteklemelerini bekler. Gazete sahibi de, gazetede çalıştırdıklarına daha az ücret ödemek için, hükümetin bunlara verdiği paraya bakar.

yeryüzünde aşk

Evlilik öncesi cinsel faaliyet bugün toplumun hal çaresi aradığı problemlerin başında geliyor

Gençlerde cinsel güdülerin kontrolü

İngiltere'deki Leeds Üniversitesinin Toplumsal Antropoloji profesör Dr. Fernando Henriques'in «Love in Action. The Sociology of Sex» adlı kitabın başlıca bölümleri aktarılmak suretiyle hazırlanan bu yazı serisinin ikinci kısmında cinsel münasebetleri hoş gören toplumlar incelenmektedir.

Erginlerin, evlilik öncesi cinsel faaliyetine göz yumulan toplumların çoğunda, bu iş, hiçbir vakit tesadüfere bırakılmaz. Bu çeşit toplumlarda, gençlerin bir araya gelmelerini sağlayan kurumlar vardır. Bu kurumlar, Hindistan'daki Muria'larda olduğu gibi, çok iyi düzenlenmiş ortak yatakhanelerden Filipinler'de olduğu gibi, genç kızların ve delikanlıların arada bir ziyaret ettikleri evlere kadar değişir. Bunlar bir yana, birçok toplumlarda ayrıca köy yatakhane adı verilen bir kuruma raslanır. Bu çeşit kurumların amacı, gençlerin cinsel yaşayışa hazırlanmasında belirli kurallara dayanan bir düzeni sağlamaktır. Meselâ Yeni Hebrid'lerdeki «ineium» (gençlik evi) nin görevlerinden biri, erginlerin cinsel faaliyete başlamasını sağlamaktır. Yeni Hebrid'lerde bütün köylerde bazı özel evler vardır. Bu evlerde, bekâr, sünnetli erkekler yaşar. «Jowhanan» adı verilen bir genç kız, belli mevsimlerde bu eve gelir. Hiçbir delikanlı, bir «jowhanan» ile yaşamadıkça evlenemez; hattâ bazı köylerde nişanlanabilmek için bile, bir «jowhanan» la cinsel faaliyeti denemek şarttır. Bunun özel bir töreni yoktur. «Jowhanan» a bu iş için bir ücret de verilmez; fakat köy halkı ya da kabile, bu genç kıza bir «tahsisat» ayırır. «Jowhanan» mesleğini gösteren özel şekilde boyanır, bağadan küpeler takar, öbür kadınlardan daha kısa bir etek giyer. Sünnet edildikten sonra, bekâr erkeklerle yaşamak üzere «ineium» a gönderilir. «Jowhanan» lar bir süre sonunda bu işi bırakırlar, kendi köylerine dönerler; sonra da iyi bir evlenme yaparlar, zira bunlara hiç de kötü gözle bakılmaz.

Filipinler'de Luzon yakınında yaşayan Igorot'larda da «olag» adı verilen «kızlar evi» bulunmamaktadır. Delikanlıların yatakhaneleri ayırdır. Kızlardan biri gündüzün delikanlıya ait bir eşyayı çalar, geceleyin de delikanlı eşyasını almaya gelir; bu arada cinsel münasebette bulunurlar. Genç kızların geçici ziyaretlerde bulunarak bir süre bu çeşit evlerde yaşamama Doğu Hint adalarından Pelew'lerde, Afrika'daki Nendi kabilesinde de raslanmaktadır. Nendi'li bekâr savaşçılar ayrı kulübelere gruplar halinde yaşarlar, genç kızlar bunları ziyaret ederek bir süre onlarla birlikte otururlar; erkekler savaşa gidince de kızlar kulübelere bakarlar.

Cinsel serbestliğe doğru

Doğu Afrika'daki Masai'lerin «manyatta» ları, gençlere cinsel serbestliğin tanınmasına en iyi örneklerdir. Masai'ler, yaşlarına göre sınıflanırlar. Belirli bir yaştaki erkek çocuklar, kabilenin öbür üyelerinden ayrı olarak «manyatta» adı verilen özel köylerde yaşarlar. Yaşlı kadınlar da kızlarıyla birlikte aynı köylerde otururlar. Kadınlar kulübenin bakımıyla, kızlar da sevgilileriyle meşgul olurlar. «Manyatta», birçok kulübeden meydana gelir; savaşçılar bu kulübelere anaları ya da öbür evli akrabalarıyla birlikte yaşarlar. Evlenmemiş bir kızın «manyatta» da yaşayabilmesi için erkek kardeşlerinin de orada olması gerekir. Kulübelere içinde her hangi bir bölünme yoktur; ana ile en küçük çocuklar bir köşede, savaşçılar ile sevgilileri öbür köşede yatarlar. Erkek çocuklar

annelerinin kulübesinde kalmazlar. «Manyatta» da, birçok kız ve oğlan geniş bir yatahta karışık olarak yatarlar. Bir kızın bir oğlanla yatabilmesi için çıtırlıklık olması gerekir; fakat bir kızın bu şekilde bir erkekle yatması mutlaka onunla cinsel münasebette bulunmasını gerektirmez, çoğu vakit de böyle değildir zaten. Her kızın, gelip geçici sevgililerinden başka, daha «sürekli» bir sevgilisi de vardır. Kız, bu sevgilisini seçtiğini açıkça söyler, çok kere de onunla evlenir. Görüldüğü gibi, Masai'lerin «manyatta» s, Igorot'ların «olag» larından daha çok kurallara bağlıdır; «manyatta» dan daha çok gelişmiş olan benzer kurum da, Trobriand Adalarındaki «bukumatula» dır.

Trobriand'larda evlilik öncesi cinsel davranışlar alabildiğine serbest bırakılmış, fakat aynı zamanda belirli kurallara bağlanmıştır. Trobriand'ta belli sayıdaki (2 ilâ 5) evlenmemiş kız ve oğlandan meydana gelen çiftler, geçici bir topluluk meydana getirerek «bukumatula» adı verilen evlerde birlikte yaşarlar. Bazan «bukumatula», daha küçük yaştaki çiftlerin birkaç saatlik sevgimelerinde de kullanılır. «Bukumatula», köyün ortasındadır. Kulübenin içi boştur; kulübelere yaşayanlar gerekli eşyayı asil yaşadıkları kulübede saklarlar. Kulübenin mülkiyeti, bu kulübede yaşayan erkekler topluluğundadır. Her erkeğin kendi yatağı vardır. Bir çift ayrıldığı vakit, kız genel olarak başka bir yatağa, yani başka bir erkeğe gider. «Bukumatula» da, birkaç çift birlikte yaşadığı halde, çiftler arasındaki ilişkilerde her hangi bir düzensizlik, gelişmiş güzel değıştirme yoktur. Sıkı sıkıya uyulan bir kural, bir oğlanın kendine ait olmayan bir kıza yatmasını yasaklar; Trobriand'lara bu, «bir kimsenin, arkadaşının karısıyla yatması gibi» zina sayılır. «Bukumatula» da bir cinsel sefahat havası yoktur, «dikizcilik» de yasaktır; cinsel münasebet, öbürleri uyukdayken ve onları uyandırmayacak şekilde olur. «Bukumatula» daki çiftler arasındaki ilişkinin temel, çiftlerin birbirlerine cinsel bakımdan yakınlık duymalarına dayanır ve çiftler istedikleri vakit ayrılabilirler. Evlenmede olduğu gibi, çiftlerden her hangi biri, bu ilişkienden dolayı her hangi bir sorumluluk yüklenmez ya da iddia edemez. Yemekler, ana babanın evinde ayrı ayrı yenir, çiftlerin kendi kulübeleri, kendi evleri yoktur. Çiftler isterlerse bu ilişkiyi evlenerek sürdürübilirler; fakat bu apayrı bir konudur, «bukumatula» ise yalnızca aşk ve cinsel arzuyu tatmin içindir.

«Ortak yatakhane»

Trobriand'laların «bukumatula» s, evlilik öncesi cinsel davranışlarda «orta aşama» yı temsil etmektedir; Hindistan'daki Muria'larda ise evlilik öncesi cinsel davranışın en ileri biçimi yer alır.

Burialar, öbür toplumlarda gördüğümüz «ortak yatakhane» ye «ghotul» adını verirler. Geçmişteki görevi ne olursa olsun bugünkü «ghotul» iki ayrı görevi yerine getirmektedir: Resmî ziyaretçiler için misafirhane; ortak yatakhane.

Bir «ghotul» köyün tam ortasındadır, çiftlerle ayrılmıştır; büyük bir ev, buna bağlı küçük kulübelere ve birkaç sundurmadan meydana gelir.

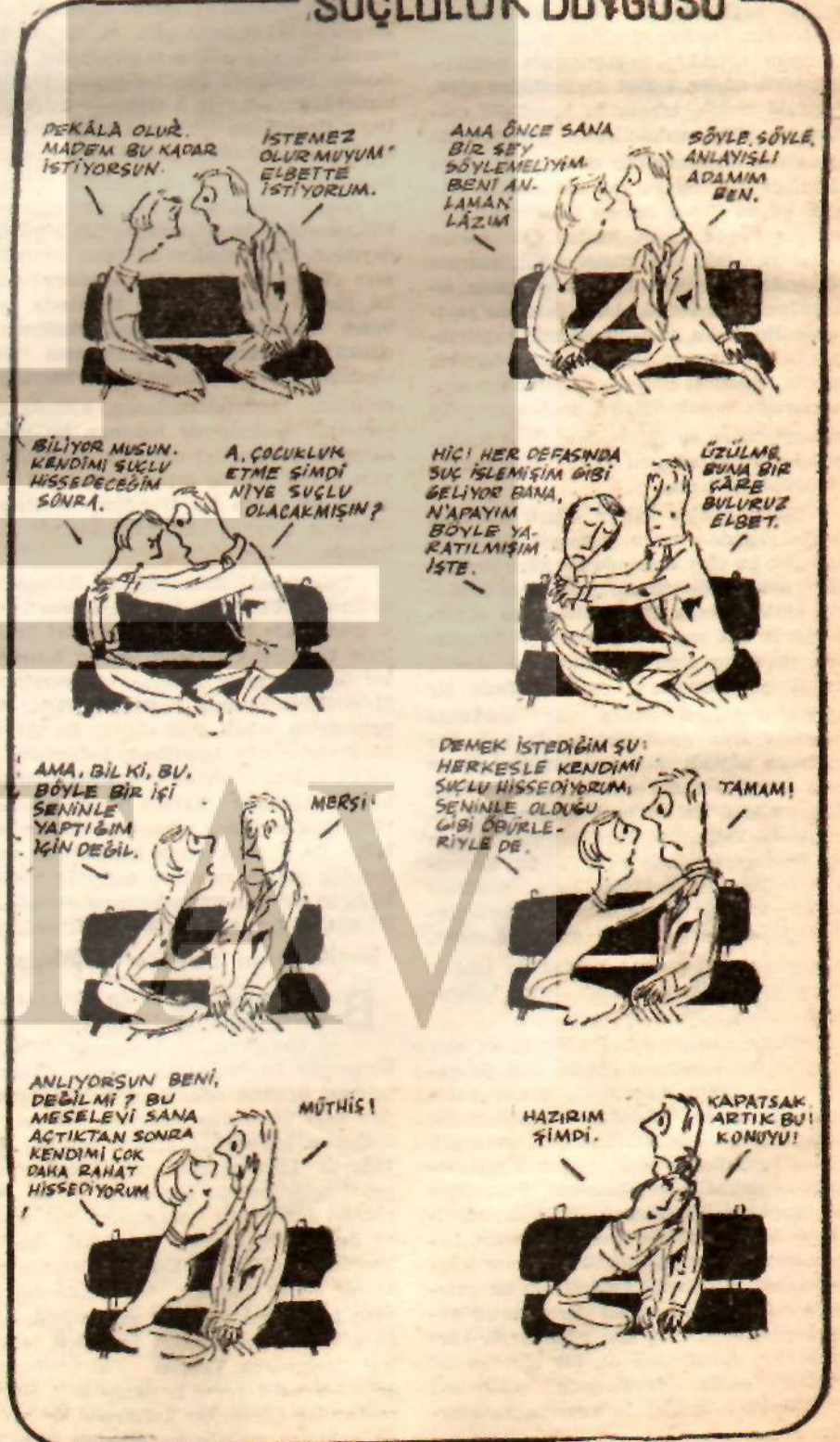
«Ghotul» belli kurullara dayanır. İki çeşit «ghotul» vardır; «jodidar» adını taşı-

yanında bir kıza bir oğlan bir kere bir araya geldiler mi bunların «evlendikleri» kabul edilir; «boşanma» ya da izin verilir, fakat sadakatsizlik cezalandırılır. İkinci çeşit «ghotul» larda hiçbir oğlan hiçbir kızın üzerinde hak iddia edemez üstelik bir oğlan bir kıza üç günden fazla yatmağa kalkırsa cezalandırılır. Öbür bütün noktalarda iki «ghotul» birbirini andırır. Muria'ların yaşadığı bütün bölgelerde «ghotul» ün bu iki çeşidi bir arada yer alır. Birinci çeşit «ghotul» yani «jodidar» daha çok «klasik» tiptir; bugüne «ghotul» ların büyük çoğunluğu ikinci çeşittendir; bizi burada asıl ilgilendiren de bu «ghotul» dur.

İkinci çeşit «ghotul» a bazan «mundibadalna» da denir; bunun sebebi, bu çeşit «ghotul» larda kızların tıpkı «yüzüğün par-

maktan parmağa geçmesi gibi» değıştirilmesidir. «Mundibadalna», cinsel ilişkide süreklik olmamasıyla dikkati çeker; hiç kimse öbürüne kendi malı gözüyle bakamaz. Her eş ancak üç gece içindir. Üç geceden sonra, söz ya da davranışlarıyla kuşkuçluk belirtişinde bulunan olursa cezalandırılır. «Mundibadalna» yı savunular, bir kıza bağlanmanın başka bir kıza evlenmeğe hazırlıkta hiç de iyi olmadığını ileri sürerler ve «evlilikten önceki aşırı sevgi, evlilikten sonra az sevgiye işaretler» derler. Buna yol açan başka bir nokta da, eşlerin sürekli olarak değıştirilmesinin gebeliği sağlediği yolunda Muria'ların beslediği inançtır; zira Muria'lara göre, ancak bir kızın «zihni ve fiziki olarak» bağlanması durumunda gebelik meydana gelir.

SUÇLULUK DUYGUSU

Devlet ve profesyonel futbolcu

Şimdiiii...

Lütfen hafızanızı yoklayınız, Beden Terbiyesi Genel Müdürlerinin veya onların Bakanlarının bu görevleri ile ilgili olarak adlarının, denemelerinin, başarılarının veya başarısızlıklarının başında basında hangi sebeplerle söz konusu edildiğini hatırlayabilir misiniz? Yani siz, Beden Terbiyesi teşkilâtının çalışması olarak ne gibi olaylar hatırlayabilirsiniz?

Biz size hatırlatalım: Genel Müdürlerin veya onların Bakanlarının adını belki «aşker olan profesyonel futbolcuların kendi kulüplerinde futbol oynayabilmeleri için izin alınması veya kanunun taktiki» konusunda duymuşsunuzdur; belki de «profesyonel futbolcu kullanan kulüplere Spor-Toto hâsılâtından yapılacak yardım» konusunda, yahut «filân kulüpten Ahmet veya Mehmet adlı profesyonel futbolcunun alacağı ceza» ile ilgili olarak, belki de «şampiyon güreşçilere yapılacak para armağanı» konusunda, o da değilse «millî futbol takımının sol haf yerinde oynayacak futbolcunun Ali mi yoksa Veli mi olması» münakaşasında... Başka?..

Hafızanızı zorlamaya devam ediniz. İster-seniz gazete koleksiyonlarını yardıma çağırınız. Göreceksiniz ki, Türkiye'de Beden Terbiyesi Genel Müdürleri veya onların Bakanları için en çok zaman ve emek alan yani en önemli olan konular bu saydıklarımıza benzer konular olmuştur.

Oysa, yüzde yüz devlete bağlı, bütçesinin büyük kısmını Genel Bütçeden, diğer bir kısmını mahallî idarelerden yani sonuç olarak nereden bakılırsa bakılsın, vatandaştan alan bu Genel Müdürlük profesyonel futbolcularla, onların bağlı olduğu teşekküllerle ve şampiyonların şahsî huzur ve refahları ile ilgilenmek için kurulmuş değildir.

Bu Genel Müdürlük, 3961 sayılı kanunun birinci maddesine göre «Yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâpçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek ile...» kurulmuştur. Bu kanunda adı geçen «Gençlik kulüpleri», bu kanunda adı geçen «İstisna heyetleri» işte yukarıdaki birinci maddenin ışığı altında bir tek amaca işaret etmektedir: KÜTLE HALİNDE SPOR.

Bu kanuna hangi gözle bakılırsa bakılsın Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün tek görevi «yurtta KÜTLE HALİNDE SPOR imkânlarını aramak ve sağlamak».

Sonuç olarak bu teşkilât mülkünün olduğu kadar çok vatandaşın spor yapmasını sağlamakla görevlidir. Şampiyonlar yetiştirmek bu teşkilâtın işi değildir, ancak bu teşkilâtın yukarıda işaret ettiğimiz kanunî görevinin sonucu olarak elbette yetişen şampiyonların refahı ile ilgilenmek için Genel Müdürlüğün hangi esasla bütçeden para ayırabildiğinin sorulması lazımdır. Hele «bütçe para karşılığında meharretini gösteren, amacı sadece daha fazla para kazanmak olan, şampiyonluk fikrini bile sadece alacağı prim dolayısıyla ilgi çekici bulan profesyonel futbolcu ile bu teşkilâtın belki de hiç bir ilgisî bulunmaması lazım gelir.

Ancak, profesyonelliğin de nizam ve kurulların hazırlanması ve tatbik edilmesi bir devlet işi olduğu düşünülerek, bu Genel Müdürlüğün bir dairesinin bu gibi işlerle, ama sadece idari fonksiyonu bakımından ve kontrol organı olarak ilgilenmesi akla yakın olacaktır.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü teşkilâtı bütün zaman ve emeğini «KÜTLE HALİNDE SPOR» şeklinde belirtilebilecek bir amaca vermezse mecburdur. Bu, böyle olunca, Genel Müdürlüğün aslında açıkça «Devlet malı» olan mülküne tasarruf ederken nasıl hareket edeceğini düşünmeğe bile lüzum yoktur.

Madem ki mülkiyet o idarenin yani Devletindir o halde amacından ayrılan en küçük bir sarf veya kullanma teşebbüsü suçtur. Bu fiil veya teşebbüsün özelliği icabı kanunlarda «suç» olarak yer bulunmadığı haller olabilir. O hallerde de bu sarf veya kullanma 3961 sayılı kanuna aykırı olmakla bile kanunsuz olacaktır.

Mülkiyeti devlete ait olan bir tesisin

Türkiyede spor bir devlet işidir. Bakanlar Kurulu bu devlet işini 3961 sayılı Beden Terbiyesi Kanununa göre yürütür. Bu kanunla kurulmuş olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bazan doğrudan doğruya Bakanlığa, bazan Millî Eğitim Bakanlığına, bazan da şimdiki gibi Bakanlığa bağlı, fakat Devlet Bakanlarından biri tarafından yönetilen bir devlet dairedir. Bu teşkilâtın Genel Müdürlükten en küçük har demesine kadar bütün mensupları devlet memuru veya hizmetlisidir. Bütün sporlara ait federasyonlar doğrudan doğruya bu Genel Müdürlüğe bağlıdır.

Terbiyesi Kanununa göre bir «Beden Terbiyesi Bölgesi» dir ve her Bölgenin başkanı doğrudan doğruya Vali'dir. Mülhak bütçe ile idare olunan bu dairelerin gelirinin esasını, genel bütçeden ayrılacak tahsisat, vildyet hususî idare bütçelerine konularak tahsisat ve belediyelerin yıllık tahsilat yekânlarının yüzde dördü teşkil eder.

Bu kadar bilgi şu «Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü» denilen idarenin ne derecelere kadar «Devlet dairesi» olduğunu açıklamaya yetecek.

Kahraman Bacçım

sembolik bir kira ile bu teşkilâtın emsali halinde sormak lazımdır: Ne hakla?

Evet kim, ne hakla Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne ait bir tesis şu veya bu kulübün profesyonel imkânlarını desteklemek için karşılıksız elden çıkarılmasına veya tahsisine razı olmuştur veya olacaktır?

Türkiyenin neresinde olursa olsun böyle bir tesis varsa derhal tesbit edilmiş, kanuna aykırı anlaşmalar feshedilmiş, mesuliler hakkında takibat yapılmalı, karşılıksız faydalanmakta olan teşekküllerden ecir misil istenmeli, icabında memurların şahsî kurları üzerinde durulmalıdır.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün, «yurttaşın spor yapmasını» amacına tahsis gereken mülkleri birkaç profesyonel futbolcuyu bestemek için bir teşekküle devretmesi yolsuzluktur.

Bu tesislerin durumu sadece bir örnektir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile spor kulüpleri arasındaki münasebetin bu Genel Müdürlüğün kuruluş sebebi olan 3961 sayılı kanun karşısında birçok bakımlardan usulsüz ve kanunsuz olduğunu açıklamak için yazdığımız bu yazıda örnek olarak bu tesisleri alacağımız aktüel bir sebebi vardır:

Son günlerde mali krizler geçiren kulüplerden birinin, elindeki «futbol stadını» Genel Müdürlüğe iyi bir ücretle «stip malf krizi» atlatması ve sonra Genel Müdürlük tarafından onarılabilecek olan stadi yeni halini sembolik bir kira mukabilinde tekrar tasarrufuna alması söz konusu edilmekte ve bunun birçok örnekleri olduğu söylenmektedir.

Adı amatör olan, mevzuata uygun olarak profesyonel sporcu bulunduran, fakat hiçbir kontrol altında olmaksızın bu sporculara transfer bedeli adı altında astronomik meblağlar ödeyen veya taahhüt eden, amatörüz diye lobbülünen idarecilerce çeşitli sebep ve bahanelerle her yıl yüzbinlerce lira ödeyen bir teşekkülün bir Devlet dairesi tarafından himayeye layık görülmesi elbette ki bahis konusu ettiğimiz «usulsüzlüklere» en iyi örnek olacaktır.

«Türkiyede spor teşkilâtı ve faaliyetleri» «Biz bize benzeriz» madalyonunun arka tarafı olan «Biz hiçbir şeye benzemeyiz» formülünün tipik örneğidir.

Türkiyede spor deyince ilk akla gelen halktan görüldüğü gibi, Genel Müdürlük en fazla mesgul etmesi bakımından şüphesiz ki profesyonel futboldur.

Türkiyedeki bütün kulüpler Medeni kanun ve Cemiyetler kanunu hükümlerine göre kurulmuş derneklerdir. Birçokları da «âmme menfaatine hâdim cemiyet» olarak tescil edilmiş olup vergi muafiyeti gibi bir çok avantajlara sahiptirler. Ancak mevcut nizamla göre bunların bir kısmı «Mukaveleli ve ücretli futbolcu» kullanabilmektedir. Yani Türkiyede profesyonel kulüp yoktur, kulüpler amatörülüğün hattâ halka hizmet etmekte olmanın (?) —yani âmme menfaatine hâdim olmanın— verdiği bütün haklara sahiptirler, fakat Türkiyede profesyonel futbolcu vardır. Bunlar da ücret karşılığında emek ve meharretlerini vermenin bütün hakları ile birlikte, amatör bir kulübe mensup olmanın avantajlarından da istifade ederler.

Mevzuata göre profesyonel futbolcu

yanı bir kanunî amatör şubelere ayrılmakla mükelleftir. Fakat birçok kulüplerin amatör şubeleri mevcut bile değildir. Birkaç büyük kulüp istisna edilirse diğerleri açıklanmaya «Profesyonel futbol kulübüdür». Ama bunlar da her sıkmında Genel Müdürlüğün kapısına yüklenmekte ve çeşitli ifade tarzları ile sonuç olarak şu istekte birleşmektedir: «Bu teşkilât Türk sporuna yardım ve himaye için kurulmamış mı, öyle ise bize yardım etmeli...» O teşkilât da mülkünü tahsis etmekte, üç beş kuruş teydiye kadar her derecede ve çeşitte yardımcı esirgemektedir. Ama aynı teşkilât, aynı spor kulübüne, «Ben sana yardım edeyim ama, sen bu mali sıkıntıya neden düştün, yaptığın ödemeler, barak kanun ve nizamlara, senin kendi tüzüğüne uygun mu? Getir hesaplarını göreyim...» diyememektedir.

Şu örneği derhal verelim ki: Bir yıl önceki futbol maçları hâsılâtından aldığı hisse 200 bin liradan biraz fazla olan bir İstanbul kulübü 1961 yılı transfer sezonunda futbolcularına ödemiş veya ödemişmiş olarak 300 bin lira civarında bir transfer bedeli tahsis etmiştir. Bu sadece transfer bedelidir. Ayrıca futbolcuların maaşları ödenecek, antrenörlere, menajerlere, kapıcılara, malzemecilere ve daha adları geçmeyen çeşitli idarecilerle ücretler verilecektir. Bu kulübe, her kulübe olduğu gibi, yardım edilmiş ve «bu masrafları hangi akla hizmet etmek için yaptın» denilmemiştir.

Bu murakabeyi o kulüp Genel Müdürlüğe tanımadığı gibi, aynı kulübün —cemiyetler kanununa göre kurulmuş bir dernek olan kulübün— kongresinde de buna benzer bir soru sormak âdet olmamıştır. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün futbol kulüplerinde durum aynıdır.

Bütün bunlardan başka maliye uzmanları profesyonel futbolcuların transfer bedellerinin vergiye tâbi olması lazım geldiğini söyleyince ortak karışmakta ve bu verginin geciktirilmesi için ilgili Bakanlıkların etkileri aşındırılmaktadır. Ve bu vergi spor işlerini yürütmekte görevli bakanın delâleti ile «affedilmek» yoluna bile girmiştir.

Türkiyede profesyonel futbolcusu olan kulüpler işte böyle bir ucubedir. Hiçbir şeye benzemez.

Gün olur idareciler şikâyeteye başlar, profesyonel futbolcunun idareci amatör olursa böyle olur, derler. Gün olur, futbolcular açıklar verir, onlar bızdan daha fazla kazanıyor, hesap soran kim? derler... Gün olur hepsi birden, basında buidukları yardımcılarıyla birlikte bağırırlar, Spor-Toto hasılatı neden bize tahsis edilmiyor? derler...

Pekiylili, buna bir çare bulmak imkân yok mudur? Kulüplerin birer Şirket olması bunu halledemeyecek midir?

Derhal açıklayalım ki bunu düşünenler de fazla iyimserdir.

Kulüplerin Şirket haline gelmesi Türkiyede futbol piyasasını allak bullak edecek, birçok kulüpler hattâ bazı yarım asırlık teşekküller bu kargaşalığa ve yeni nizamla uyumayıp yıkılıp gideceklerdir.

Çünkü, o zaman Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün kanuna uygun olan ve olmayan her türlü yardımcı kesiliverecektir. O zaman profesyonel futbolcu veya kulüp

ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün münasebeti, özel bir tiyatro topluluğu ile Millî Eğitim Bakanlığının arasındaki münasebetten ileri gidemez. Eğer bir gün aslında ticarî bir şirket olan Profesyonel bir futbol kulübü Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne veya onun bölge başkanlıklarından birine ait bir spor tesisinde müsabaka yapmak isterse Genel Müdürlüğün bu tesis, Spor Sarayını bir rövü trupuna kiralayan Belediyeden daha ucuza kiralanması bahis konusu olamayacaktır. O zaman bu teşekkülün yaptığı her ödeme veya kaydettiği her gelir mutlaka bir vergi matrahı olacak ve devlet bu parayı göz kırpmadan almağa mecbur olacaktır. Gelir bütçütün düşecek, maç ücretlerini arttırmak isteyenlerin karşısına Belediyeler çıkacak, eğer Belediyeler buna razı olursa, Sinema ve Tiyatro sahipleri «Bize deeee...» diye ayaklanacaklardır.

Bu futbuna hiçbir spor kulübü dayanamaz... Ancak kendisinde «müesses» hüviyeti görenler yeni hayat şartlarına uyabilirler. Ama bunlar kaç tanedir? Bu konuda en ön plânda görülen Galatasaray bile daha bir iki yıl önce murakıplarının verdiği rapordaki «idare heyeti şu kadar borç yapmış, buna tüzük karşısında hakkı yoktur» sözünü kulağının arkasına atmış bir teşekküldür. O, böyle olduktan sonra ötekilerin halli ne olabilir?

Evet spor kulüpleri ticaret şirketi haline gelirse spor işlerinin düzenleneceğini sananlar ütopyisttir. Ama Türkiyede topyekûn gençliğin spor yapmasını temin etmekle görevli, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünü profesyonel trupların tecavüzünden kurtarmak için başka hiçbir çare yoktur.

O kadar ki, Spor-Toto hasılatından bile profesyonel kulüplerin tek kuruş alması hak olmayacaktır. Ancak, her ticarî şirket gibi bunlar da Spor-Toto idaresi ile anlaşma yapıp isimlerinin kullanılmasını karşılığında şu veya bu ücreti —dikkat edilsin— ücreti— isteyebileceklerdir. Ama Spor-Toto hasılatı ile yapılmış herhangi bir tesis adına atılır mı st cambazlarının veya bu rövürlüğünün ödeyeceği kirayı ödeyeceklerdir.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 3961 sayılı kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeye ancak profesyonellerin tecavüzünden kurtarıldıktan sonra başlayabilmektedir. Çünkü Türkiyede profesyonelliğin resmen kabulünden evvel de gizli profesyoneller aynı tecavüzde bulunmakta idiler.

Profesyoneller ne şekil ve şart altında olursa olsun bütçesi vatandaş tarafından temin edilen Genel Müdürlüğün görevi çerçevesinden çıkarılmaldır. Bu, elbette o Genel Müdürlüğün rahmetli bir Genel Müdürü zamanında olduğu gibi bazı müesses memur ve işçilerinin arsalarla çıkıp jimnastik yapmaya mecbur tutulması demek değildir.

Köylerdeki güreş kulüpleri, üç merkezlerindeki basketbol, voleybol sahaları ve atletizm pistleri, bütün illerde hattâ büyükşehirlerde etrafı birkaç yüz kişiden on-onbeş bin kişiye kadar seyirci alabilen futbol sahaları... Bölge kulüpleri, köylere kadar nüfuz edip Türk çocuğuna sporun zevkini aşılayabilecek antrenörler... Silâhli kuvvetler ve Millî Eğitim ile işbirliği yaparak eğitim seferberliği kadar önemli olan bir «spor seferberliği» yapabilmek...

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü işte bunları yapacaktır. Ama şu köyden, bu ilçeden, o ilden yetecek memleket çapında kabiliyetlere imkân hazırlamak da o zaman bir görev olacaktır.

Heyhat!.. Bu Türkiye o Türkiyedir ki, daha birkaç hafta önce yeni bir Beden Terbiyesi Genel Müdürü adı geçtiği zaman bugün profesyonel futbolcularından başka hiçbir işte adı geçmeyen, milyonluk bütçesinden amatörlerle ayrılan 70-80 bin lirayı bile çok gören bir kulübün idare heyeti üyesi olan eski bir profesyonel futbolcu ileri sürülmüştür. Ve eğer bu görevi kendisi reddetmese belki de bugün Beden Terbiyesi Genel Müdürü «eski bir profesyonel futbolcu» olacaktır.

Fakat dünya dönmekte ve Türkiyede başka alanlarda olduğu gibi sporda da vatandaş hakettiği ilgilili görmeğe hazırlanmaktadır.

DÜNYA GÖRÜŞÜ

VATANDAŞ

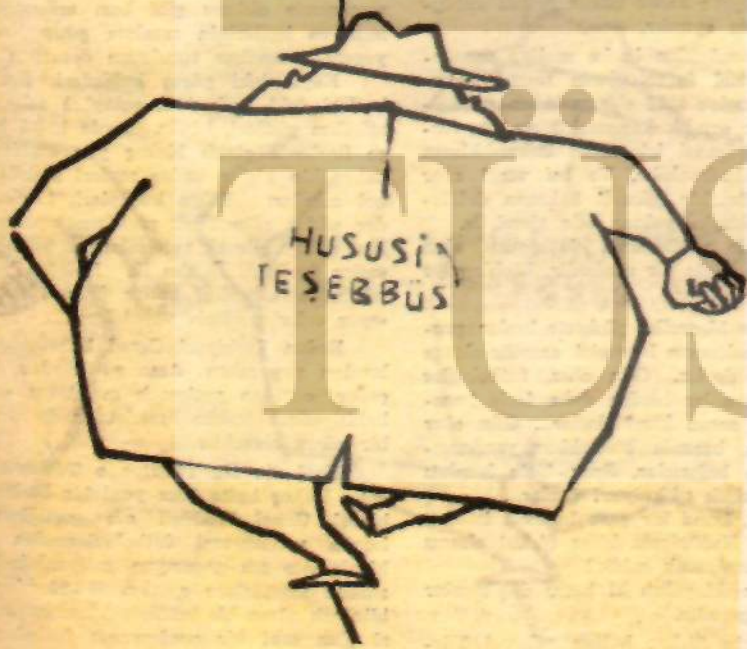
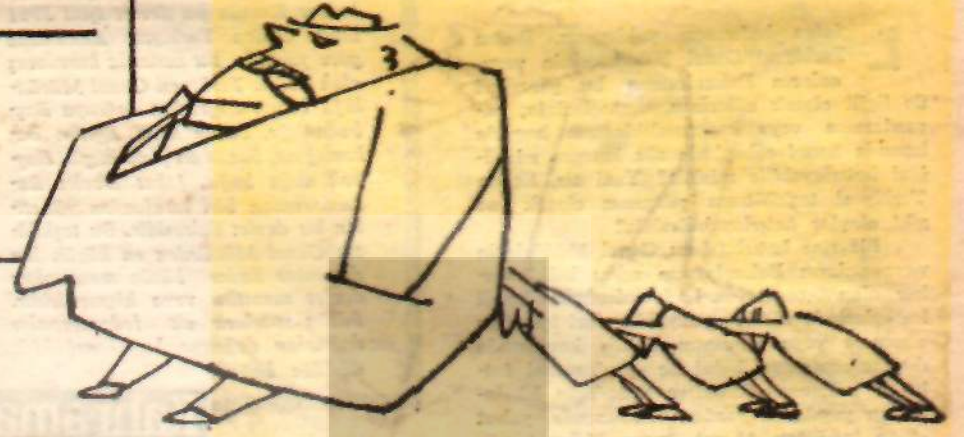
TÜCCAR

TONGUC

TÜRKİYE

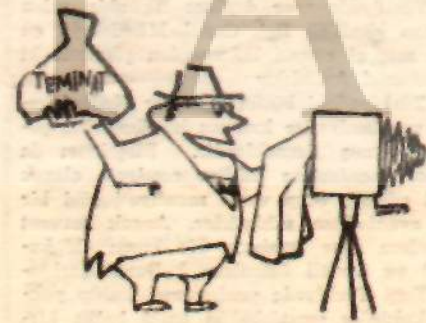
1962

SOSYAL DAYANIŞMA

BİR İPTE İKİ CANBAZ

TIN-

-LÜTFEN GÜLMSEYİNİZ